

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Eginhartvs De Vita Caroli Magni, Animadversionibvs
Illvstratvs**

**Bessel, Friedrich
Reinhard, Johann Friedrich**

Helmeſtadii, 1667

urn:nbn:de:hbz:466:1-10996

N. III. 26. Th. 4890.

H 11
36

Stark 6626

Ex Legato C^{mi} Principis FERDINANDI
Epi Paderb: et Monaster:
Anno 1603.

EGINHARTVS
DE VITA
CAROLI MAGNI,
ANIMADVERSIONIBVS
ILLVSTRATVS,

Quas

Consensu Amplissimæ Faculta-
tis Philosophicæ

PRAESIDE

M. FRIDERICO BESSELIO,

Tilsa - Prusso,

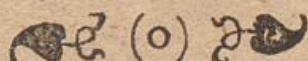
*Collegij Sacerdotum Paderb.
Publicæ Eruditorum censuræ exponit*

JOHANNES FRIDERICUS REINHARDUS,

Colonienfis Marchicus.

IN IVLEO MAIORI

Ad d. 27. Julij. Horismatutinis.

HELMESTADII,

Typis HENNINGI MULLERI Acad. Typ.

ANNO MDCCCXVII

VITA ET GESTA CAROLI CO- GNOMENTO MAGNI, FRANCORUM

Regis fortissimi, & Germaniæ suæ illustratoris aucto-
risque optimè meriti, per EGINHARTUM, illi-
us quandoque alumnus, atque scribam ad-
juratum, Germanum, conscripta.

P R Æ F A T I O.

1. Itam & conversationem, & ex parte non mo-
dica res gestas, Domini & nutritoris mei Ca-
roli, excellentissimi, & meritò * celeberrimi * *N. fa-
mosissimi.* Regis, postquam animus scribere tulit, quan-
tâ potui brevitate complexus sum, operam impendens,
ut de iis, quæ ad meam notitiam pervenire potuerunt,
nihil omitterem, neque prolixitate narrandi nova quæ-
que fastidientium animos offenderem: si tamen ullô
modô vitari potest, ut novâ scriptione non offendan-
tur, qui vetera, & à viris doctissimis atque disertissimis
2. confecta monumenta fastidiunt. † Et quamvis plures
esse non ambigam, qui otio ac literis dediti, statum æ-
vi præsentis non arbitrentur ita negligendum, ut o-
mnia, quæ nunc fiunt, velut nullâ memoriâ digna, si-
lentio atque oblivioni tradantur: potiusque velint, a-
more diuturnitatis allecti, aliorum præclara facta qua-
libuscunque scriptis inserere, quam sui nominis famam
posteritatis memoriæ nihil scribendo subtrahere: tamen
ab hujusmodi descriptione non existimavi temperan-
dum, quando mihi conscius eram, nullum ea veracius,
quàm me scribere posse, quibus ipse interfui, quæque
præsens, oculatâ, ut dicitur, fide cognovi, & utrum ab
3. alio scriberentur nec ne, liquidò scire non potui. † Sa-
tius ergò judicavi, eadem cum aliis velut communiter

A

literis

literis mandata memoriæ posterorum tradere, quàm
 Regis Excellentissimi, & omnium sua ætate maximi cla-
 rissimam vitam, & egregios, atque nostri temporis homi-
 nibus vix imitabiles actus, pati oblivionis tenebris a-
 boleri. † Suberat & alia non irrationabilis causa, quæ 4.
 vel sola sufficere posset, ut me ad hæc scribenda com-
 pelleret: nutrimentum videlicet in me impensum, &
 perpetua, postquam in aula ejus conversari cœpi, cum
 ipso & liberis ejus amicitia, quæ me ita sibi devinxit,
 debitoremque tam vivo, quàm mortuo constituit, ut
 meritò ingratus videri & judicari possem, si tot benefi-
 ciorum in me collatorum immemor, clarissima & illu-
 strissima hominis optimè de me meriti gesta silentiò præ-
 terirem: patererque vitam ejus, quasi qui nunquam vi-
 xerit, sine literis ac debitâ laude manere. † Cui scri- 5.
 bendæ atque explicandæ non meum ingeniolium, quod
 exile & parvum, imò nullum pene est, sed Tullianam
 par erat desudare facundiam. † En tibi librum Præ- 6.
 clarissimi & Maximi Viri memoriam continentem, in
 quo, præter illius facta, non est quod admireris, nisi for-
 te quod homo barbarus, in Romana locutione perpa-
 rum exercitatus, aliquid decenter aut commodè Latine
 scribere posse putaverim, atque in tantam impuden-
 tiam proruperim, ut illud Ciceronis putarem contem-
 nendum, quod in primo Tusculanarum libro * cum de
 Latinis Scriptoribus loqueretur, ita dixisse legitur:
*Mandare quengquam, inquit, literis cogitationes suas, quas nec
 dissonere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere
 lectorem, hominis est intemperanter abutentis & otio & li-*
 teris. † Poterat quidem hæc Oratoris egregij senten- 7.
 tia me à scribendo deterrere, nisi animo præmeditatum
 esset, hominum iudicia potius experiri, & scribendo in-
 genioli mei periculum facere, quàm tanti Viri memo-
 riam mihi parcendo, præterire.

ANIM.

DE VITA CAROLI M.
ANIMADVERSIONES
IN PRÆFATIONEM.

3

Vita & gesta Caroli) Qui ex Veteribus de Vita hujus Imperatoris scripse-
re, inter complures, pauci supersunt. Primò, post Eginhartum, lo-
co numerare posses Iohannem Turpinum, seu potius, Tilpinum, Archiepisco-
pum Rhemensem, nisi liber ejus tam spissis refertus mendaciis, nauseam
cordato lectori concitaret. Equidem induci non possum, ut credam, fa-
bulosa isthæc somnia, à tanto Viro profecta, cum mentio in iis habeatur
mortis Caroli, quam tamen prævenit Tilpinus, utpote cui defuncto à Ca-
rolo substitutus sit *Vulfarius*, etiam *Nostro* memoratus cap. xxxiv. teste Fro-
doardo, Presbytero & Canonico Ecclesiæ Rhemenfis, lib. II. *Hist. c. xviii.* Et
tamen constanter ejus nomen in scriptis Codicibus præfigitur, quorum
duo in *Bibliotheca Julia*, sat antiqui, asservantur. *Vossianum* similiter, ac
Cantabrigiense exemplar, Turpinum Archiepiscopum huic, fœtui suppo-
nunt. Quid quod sub eodem nomine in Canonem relatus est libellus à
Calixto II Papa sub annum Christi 1122, ut clarè Auctor *Chronici Magni*
fol. 150. quam auctoritatem deinceps Siffridus Misnensis, Gobelinus Per-
sona, Vincentius Beluacensis, innumerique alii secuti. Sed in præclivi esset
pluribus ostendere, turpiculum istum [quisquis tandem sit] fabulatorem,
nihil cum Tilpino commune habere, nisi hoc argumentum, datâ quasi o-
pera, præcepissent Gerard. Ioh. Vossius, lib. 11. *de Hist. Lat. c. xxxii.* Ioh. Gry-
phiander *de Veichbild. Sax. c. xlii. seq.* & ante utrumque Petrus Mantua-
nus Secretarius in *Animadvers. lib. iv. c. 11.* Itaque supposititium & nugato-
rium scriptum in seria Historia ne attendere quidem fas est. Longe verior
Monachus ille *Canobii Egelismensis*, primùm à Petro Pithæo in lucem produ-
ctus, quem seculo ix sub Ludovico ut arbitror, Pio, vixisse constat; quan-
quam stylus horridior alicubi moram injicere lectori queat. Proximus
illi, aliquo tamen intervallo, *Monachus San-Gallensis*, quem Eruditi *Notke-
rum Balbulum* esse haud vanè suspicati sunt, etiam minuta, quæ vix alibi re-
perias, in Vita Caroli, jam Senior consignavit. Edidit, sed mutilum tom.
11. *Antiq. Lect.* Henricus Canisius; longe austiorem, suoque Auctori redo-
natum editioni destinârat Marq. Freherus, lumen illud nostrorum tempo-
rum. Idem Canisius chartam aliquam *tomo v.* inseruit, *de Genealogia Ca-
roli M.* vetustam illam quidem, sed imperfectam: cujus auctor aliquandiu
in Francia Orientali vixerat, Germanus ipse, nisi conjectura me fallit. Flo-
ruisse autem hunc ex illo opere temporibus Ludovici II apparet, ac scri-
psisse etiam ante Notkerum, An. 867. Hos omnes & genere dicendi, & in-

A 2

dustria

4
dustria singulari facile superavit Poeta Saxonicus, libris quinque de Vita & gestu Caroli M. in quorum prioribus quatuor magna ex parte Adelmi, nobilissimi istius sub Ludovico Pio Historici, Annales Heroicò carmine, expressit: in quinto autem Eginhardi, seu Einhardi, ut ipse vocat, vestigia tam pressè legit, ut verba etiam Elegiacis suis ipsissima, aptaverit. Primus eum Reimerus Reineccius bono publico evulgavit, è membranaceo Codice Bibliothecæ Helmstadiensis, qui fortassis unicus nunc superest, oppidò bonus, nisi quod nomen Auctoris à librario prætermisum, aut dissimulatum, desideratur. Vernerus etiam Rolevinckius, cum aliquot ex eodem Poëta versus producit lib. II de laud. Sax. c. I. Scriptorem suò tempore satis notum indiget. Claruisse eundem Arnulphi Imp. ætate, indicant ista, Lib. V. sub fin. v. 415.

Nunc tamen Arnulfo merito sub Principe gaudes,

Qui similis tanto moribus est abavo.

Circumfertur & alia Caroli Vita, quam in Hagiologiam suam transtulit Georgius VVicelius, ratus Antiqui alicujus esse Scriptoris, aut planè à Plutarcho conceptam, quo nomine, risum movit Vossio lib. III. de Hist. Lat. c. VIII. Sed genuinus ejus auctor est Donatus Acciaiolus Florentinus, qui & ipse Eginhardum fere exscribit: obitque demum anno 1473. Atque hi quidem seu Veteres, seu pro tali bus habiti, Vitam Caroli ex professo, quod ajunt, tradidèrunt: quos interjectò tempore ex Recentioribus Marcus VVagnerus, Erpoldus Lindenbrogius, Iohannes Lertznerus, Iohannes Ioachimus Franzius, alii, secuti; quorum conatus infinitis modis vicit Vir in omni doctrina summus Ioh. Henr. Boeclerus in Histor. Seculi. x.

Caroli cognomento Magni] Vernerus Rolevinckius de VVestfalar. laud. lib. II. c. I. Carolum cum propter egregiam magnitudinem corporis, tum propter excellentem magnitudinem factorum, Magnum appellatum censet. Utrumque non improbabili conjecturâ asseritur. Nam & Pipinus, ejus Pater dictus est Brevis, quod staturâ pusillus esset, ut scribit Odorannus Monachus, Fragmento Chronolog. ad an. 750. in annal. Pithæi. Unde corrigendus Aeneas Sylvius, libro de Stat. Europ. cap. xxxi. pag. 77. tom. 2. Rer. Germ. Freberi, ubi Pipiniani scriptum est, locò Pipini nani. Et sane Romanis jam tum frequentatum est, à corporis habitu cognomentorum rationes petere. Ita Licinii Crassi, Amylii Pauli, Sempronii Longi dicti sunt, ut Carolus Sigonius in eo libro, quem de Nominibus Romanorum edidit, latius testatur. Interim potius est, ut credamus à Virtutis excellentia, rerumq; gestarum magnitudine, Magni nomen promeruisse, ad exemplum Alexandri, Pompeij, Constantin, aliorumque fortissimorum Principum; quò etiam Sigebertus inclinat ad an. 768. Sæpius tamen in Diplomatis invenias

venias tam *Calvum*, quàm *Crassum*, Magni sibi cognomen usurpasse; quæ si quis non satis expensâ temporum supputatione ad Nostrum illum referre voluerit, graviter errabit. Rem aliquot exemplis liquidam fecerunt *Ioachim. Vadianus lib. 11. Antiquit. p. 53.* & post eum *Goldastus Noii in Ekkehardi Vitam S. Notkeri tom. 1. Rer. Alem. part. 2. p. 255.*

Per Eginhartum] Eginhartus, sive Einardus, ut in aliquibus codicibus scriptum invenitur, Germanus fuit, ex nemore Ottonio oriundus, primùm Caroli Cancellarius, post Monachus Benedictinus, atque Abbas primus Cœnobii Salingenstadenfis, Vir inter primos ejus seculi annumeratus, ut ait *Baronius tom. 9. ad ann. 926.* qui tanto meliori fide res Caroli excutus est, quanto familiarius eidem adhæsit, ut scribit *Sigebertus de Scriptor. illustr. c. 84.* Generum Caroli cùm Veteres tùm Recentiores credidere, decepti frivolâ relatione Chronici Laurishamensis, ut *ad caput. xix.* ostendimus. Inter complura quæ hodie extant opera certissimum est præsens *de Vita Caroli* monumentum, jam olim *Sigeberto in Chronicis ad ann. 714.* & *Adamo Bremensi l. 2. c. 9.* laudatum; *Alberto autem Stadenfi, & Conrado Vrspergenfi*, fere totum exscriptum, ut non injuria mireris ad *Alcuinum Caroli Magistrum* ab aliquibus referri potuisse. Disertè Poeta *Vetus de Vita Caroli lib. IV. v. 114.*

*Si tamen hoc dubium cuiquam fortasse videtur,
De Vita scriptum Caroli legat ipse libellum,
Quem Francos inter clarus, veraxque relator
Ac summe prudens Einhardus nomine scripsit.*

Sunt qui annales quoque à *Neuenario* primùm productos, & *Adelmo* ab aliis, ab aliis *Adhemaro* adscriptos, Eginharto nostro attribuant. Sed enim non pauca invenias, quæ contrarium suadere possint; præsertim cùm ipsius Eginharti in his annalibus fiat mentio ad ann. 806. Cœterum quam tersè & eleganter, quamque uberrim hic scribat noster, res ipsa loquitur: ut non vanè judicaret *Casaubonus Comment. in Aug. c. 64.* *Suetonii* imitator in hoc opere se præbuisse Eginhartum. Quod si tamen opera ejus *de Miraculis Marcellini & Petri* quæ apud *Surium tom. 7. d. 2. Jun.* reperiuntur, itemque *Epistolas* nonnullas, ac *Diplomata* illa, quæ in Chronico Laurishamensi ab ipso Eginharto scripta extant *tom. 1. Rer. German. Freheri p. 65.* excutias, magnam Styli differentiam offendes. Quæ res *Gerhardum Vossum*, acuti judicii Virum, in eam cogitationem impulit, ut interpolatum à *Neuenario* crederet Eginhartum, *lib. 2. de Histor. Lat. c. 33.* Sed, inquit, etsi pro sua ætate, satis eleganter loquitur, tamen nec prætereundum est, primùm Eginharti Editorem, *Hermannum Comitum Neuenarium*, non instituisse antiquo co-

dici, quem habebat, sed in eo fuisse, ut passim floridius loquentem induceret. Quod eius institutum ne quid dissimulem, probare neutiquam possum. Eoque magis displicet, quod etiam qui postea Eginhartum typis divulgaverunt, hanc Neuenarii Comitum editionem secuti fuerunt. Hæc Vossius, & fortassis alij, quibus eorum temporum sermonis asperitas non ignota. Si tamen quod res est, dicendum, utrique injuriam faciunt qui sic censent. Namque & scripti duo Codices quos summâ diligentia cum editis comparavit Iustus Reuberus, Consiliarius quondam Palatinus, & manu exaratus liber *Bibliotheca Medicea*, cujus excerpta pro eâ, quâ est humanitate, mihi lubens communicavit *Henricus Meibomius*, Rei Medicæ omnisque ad eam antiquitatis scientissimus, ne apicem quidem à Neuenario temerè immutatum satis indicant. Itaque ad duplicem potius loquendi modum attendendum arbitror, quem ut hodie in vulgari linguâ, ita olim labente sensum puritate Latini Sermonis alium in foro, tabulis publicis, judiciis, epistolis, testamentis adhibitum arbitror, alium in Historiâ paulo cum majori diligentia scripta. Et certè vulgo per illa tempora sermonem rusticum obtinuisse, hoc est semi-Latinum ac barbariè obfuscatum, seu ut cum Gregorio Turonensi loquar *lib. 1. Hist. Franc. init.* nec in literis, nec in syllabis Grammaticam artem observantem, notius est, quàm ut dici debeat. Observavit jam tum Hieronymus Bignonius *Præfat. in Form. Marculfi*, Rusticam illam Romanam Linguam, in quam homiliæ decreto Synodi Turonensis III. sub Carolo M. habitæ, transferendæ erant, ad meliorem intellectum vulgi adhibitam. Quare non est ut amplius dubitemus de duplici scribendi genere, quod & olim apud Romanos in vulgato sermone adhibitum, aliquando me monuit per literas *Reinesius* & *πέρυ*.

Scribam adiuratum.] Scribæ nomen apud Græcos perhonorificum, Romanis ita evuluit, ut ad servitia tantum restringeretur. *Cornel. Nepos, xviii. 1. 5. de Eumene:* Itaque Eum habuit (Philippus Macedo) ad manum Scribæ loco, quod multò apud Græcos honorificentius est, quàm apud Romanos. Nam apud nos revera, sicut sunt, Mercenarii Scribæ existimantur; At apud illos contrariò nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, & fide & industriâ cognitâ, quod necesse est omnium consiliorum eum esse participem. Ita *Iulius Firmicus lib. 1. 1. Matthes. cap. xii.* Scribas iis adjungit, qui negotiationibus, rationibus atque apothecis præpositi sunt; hoc est, conditionis servilis hominibus, aut certè Libertinis, qualis fuit *Flavius ille*, ex Scribâ *Ædilis Curulis*, ac postmodum *Tribunus Plebis* factus, vehementer indignantibus Romanorum Optimatibus, ut videre est ex *Plin. lib. xxxiii. cap. 1. Valer. Max. lib. 11. cap. V. Gellio lib. vi. cap. ix.* aliis. Quæ ipsa & *Laurentio Pignorio elegantissi-*

gantissimo de Servis libro, p. 110. notata sunt. Ex quo colligas omnem fere honoris aditum Scribis apud Romanos interclusum, adeo ut universum illorum ordinem ne honestum quidem fuisse Carolus Sigonius lib. 11. de antiquo jure Civit. Roman. cap. xiv. adferat, quod tamen nimis inclementer dictum Guthério videtur lib. 1. de veter. Jur. Pontif. cap. xiii. Est tamen ubi Sigonius defensorem inveniat Flavianum Vopiscum, qui de Carino Imperatore scribens, Praefectum Urbi, inquit, unum è Cancellariis suis fecit, quo saepius nec cogitari potuit aliquando nec dici. Ut rem in pauca contraham, Scribarum Cancellariorumque plura fuere genera: Hinc alii Augustales, alii Publici, alij Privati, passim memorantur. Scriba adjuratus, qualis fuit Eginhartus noster, longe dignioris conditionis erat, Logothetæ utique Magno, ut vocabant, Græci, comparandus. Et Nicetas, lib. vii. Rerum à Manuele Commeno gestarum, Cancellarium interpretatur λογοθέτην, quem locum ad Cusopalatam adscripsit in notis Franciscus Junius, pag. 293. Ut non immerito Cuiacius Quæstoribus sacri palatii contulerit comment. ad Pompon. de Orig. Jur. Quem dum Theodor. Marcilius traducere non veretur, in ineptias prorsus incidit, ad Suetonium dictitans, Cancellarium & re & nomine eundem esse cum veteris Romæ Cancellario. Quanto rectius Doctissimi Viri Franciscus Lanovius Monachus Ord. Minimor. in Schediasmate de Franciæ Cancellar. & post eum Bernhardus à Malinckrot, Decanus Monaster. lib. de Archi-Cancellar. init. inter Consiliarios principem vel primo saltem proximum obtinuisse Præminentiam locum Scribas adjuratos seu Cancellarios adserunt. Adde Barth. Lib. L. Advers. c. 1. Samuelem Petitem Comment. ad Leg. Attic. p. 257. & Hermann. Hugon. lib. de prima scribendi origine c. 32.

Ex parte non modica res gestas) Pleraque fideliter executus est in tantâ operis brevitate Eginhartus. Etenim si bella spectes, præter Frisum istud, quod contra Radbodum Frisorum Ducem gesit, quodque in Annalib. Fris. memoratur, pauca hinc inde leguntur, figmentis anilibus misere contaminata. Ut vere dixerit Theodoricus, à Niem, Episcopus Verdensis lib. ix. de Schism. Pontif. cap. xxii. Clarorum hominum famam non veris contentam laudibus, læpe etiam fabulis viam fecisse. Qualia sunt quæ de Expeditione Caroli in Palæstinam, de Prælio cum Alphonso &c. circumferuntur, ut cap. xvi. latius ostendimus. Par ratio est ejus prælij, quod cum Reginoburgensibus iniisse dicitur Carolus, quam fabulam confutat Aventin. lib. iv. fol. 163. Nam quod duellum cum Aigolando, ac nescio quo Braimanto suscepit, Sabina Turpini Somnia sunt cap. viii. & xx. Ecclesiastica autem negotia in Conciliis pertractata, tum Scholas complures erectas, aliaque

aliaque brevitatis studio Eginharto omiffa, fuis quæque locis in his Animæ adverfionibus assignamus.

Nullum ea veracius, quam me fcribere poffe, quibus ipfe interfui] Veri Hi-
ftorici *Κερίετορ*: id quod vel nomen ipfum indicat; *ἰς ὁπείν* enim coram ſpe-
ctare, inquirere & explorare aliquid fignificat. Quo fenfu Servius Hono-
ratus, ad lib. i. *Æn.* v. 377. inter Hiftoriam & Annales hoc intereffe refert: ut
Hiftoria fit eorum temporum, quæ vel videmus, vel videre potuimus, dicta *ὑπὸ τῷ*
ἰς ὁπείν i. e. videre: Annales verò fint eorum annorum, quos ætas noſtra non novit.
Quæ verba, ut ſolet, exſcripfit Iſidorus, Orig. lib. i. cap. XLIII. Equidem
quod illi de annalibus dixere, non probo, præeunte Voſſio lib. de Arte Hiftor.
cap. II. certitudinem tamen omnino amplector. Verè enim quod in alia re
dixit Ariſtoteles lib. i. *Eth.* cap. IV. *δὲν ὅτι πωτὴν τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οὐκ εἶναι ἀνα-
γεῖν*, hic valet. Cujus moniti parùm memor fuerat Bodinus *Method. Hiftor.*
cap. IV. ubi licere ait, ſuorum popularium dignitatem honeſto mendacio tueri.
Quod quam pernicioſum fit in Hiftoria, pridem Reinerus Reineccius in
Methodo cognoscendi & legendi Hiftorias, Franciſcus Patricius *Dial.* v. de Hiftor.
Gerhardus Voſſius de Arte Hift. & qui cæteris inferior non eſt, Barthol. Ke-
ckermannus aureolo libello, de Naturâ & Proprietate Hiftor. cap. III. oſten-
derunt.

Oculatâ ut dicitur fide.] Gloſſarium Henrici Stephani *τῇ ἐν ὁφθαλ-
μοῖς πίσει*, Oculata fide. Güntherus Ligurin. lib. IV. in fin. Quos oculata fides
ſimul & præſentia facti Inſtruit, & notus falli non ſuſtinet ordo. Quam trans-
lationem ampliùs extulit Plautus, *Pſeud.* i. 3. 67. de oculata die, quem locum
explicat Joſeph. Scaliger ad *Ætnam Virgilii*. Cæterum cur homines plus o-
culis quàm auribus credant, rationem exponit Ariſt. lib. de Senſu & Senſi-
li, in his: *ὅτι ἢ ὁφθαλμοὶ καὶ ἀκοὴ, ἀκοὴ δὲ κατὰ συμβεβηκός*. Sic in Legibus militariſ
Canuti Regis memorat Saxo Grammaticus lib. x. requiſita fuiſſe, *ἐλέγοντα*
μαρτύρια: Teſtimonium, inquit, in oculis reponebatur, nec objecta deſenſionis præ-
ſidio repellere licebat. Similes ex Horatio, Herodoto, Plauto, aliisque ſententi-
as collegit Rittershuſ. ad Guntheri l. c. & Barth. ad Guilielm. Briton. lib. i.
v. 211.

Patererq; Vitam Eius, quaſi qui nunquam vixerit, ſine literis ac debitâ laude
manere) Reſpexit opinor ad Horatii lib. IV. Od. 9. v. 25.

Vixere fortes ante Agamemnona

Multi: Sed omnes illacrymabiles

Vrgentur, ignotique longâ

Nocte: carent quia vate ſacro.

Ingenio-

Ingenioluni quod exile & parvum) Scitè ingenio exilitatem adjecit, more optimis Scriptoribus ad captandam gratiam frequentato. Ita *μικρὸν ἀγυιὸν* Aristoph. *Pluto*: literulas minutas, Cic. lib. xv. in *Verr. c. 93.* exiguam ofellam, juvenal. xi. 144. agellos parvulos, Martial. x. 92. dixere. Rosvita Poetria, *Paneg. Oddon. v. 48.* *Auderem satis exiguum perferre libellum.* Ingeniem exemplorum vim Notis ad *Phædri 1. 2. 14.* penè adfectis, produximus.

VITA CAROLI.

CAPVT I.

1. **G**ens Merovingorum, de quâ Franci Reges sibi creare soliti erant, usque in Hildericum Regem, qui jussu Stephani Rom. Pontificis depositus ac detonsus, atque in monasterium trusus est, durasse putatur, quæ licet in illo finita possit videri: tamen jam dudum nullius vigoris erat, nec quicquam in se clarum, præter inane regis vocabulum præferebat. † Nam & opes & potentia regni penes Palatij præfectos, qui Majores domus dicebantur, & ad quos summa imperij pertinebat, tenebantur: neque regni aliud relinquebatur, quam ut regio tantum nomine contentus, crine profuso, barbâ submissâ, solio resideret, ac speciem * dominantis effingeret, legatos undecunque venientes audiret, iisque abeuntibus responsa quæ erat * edoctus, vel etiam jussus, ex suâ velut potestate redderet: cum præter inutile regis nomen, & precarium vitæ stipendium, quod ei præfectus aulæ, prout videbatur, exhibebat; nihil aliud proprii possideret, quàm unam & eam præparvi redditus villam, in quâ domum, ex quâ famulos sibi necessaria ministrantes, atque obsequium exhibentes, paucæ numerositatis habebat. † Quocunque eundum erat, carpento ibat, quod bubus junctis, & bubulco, rustico more, agente trahebatur: sic ad palatium, sic ad publicum populi sui conventum, qui annuatim ob regni utilitatem * celebrabatur, ire, sic domum redire solebat.
4. † At regni administrationem, & omnia quæ vel domi vel foris

* MS. dominatio-
nis.

* N. 46 R.
doctus.

* MS. celebratur.

B

* MS. cu-
rabat.

foris agenda ac disponenda erant, præfectus aulae * procu-
rabat.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. I.

GENS Merovingorum] Merovingi ex posteritate Merovæi Francorum Regis, diutissime regnum obtinere. Etenim si vera sunt, quæ ex nescio quo Andrea, refert Auctor Chronici Magni fol. 35. regnaverunt annis ferme 370. ab anno scilicet salutis 381. usque ad annum 750. De nomine Albertus Abbas Stadenfis, Chron. ad ann. 751. Solebant Franci ex aliqua Stirpe Regum Reges habere; qui a Merovæo Clodii Secundi Regis eorum, Merovingi dicebantur, quorum Genealogia usque ad Hildericum tunc temporis Regem permanebat, in quo deficiebat. Non autem Regiæ Gentis hæc tantum fuerat appellatio, sed & totius Populi Francici. Ita enim Sigebertus Gemblacensis ad ann. 448. Merovæus Filius Clodii super Francos regnat annos 10. A quo nimis utili rege Franci Merovingi cognominati sunt. Et sanè Carlingi similiter non ad regiam duntaxat stirpem, sed ad Francos universos occidentales seu Francigenas, quos hodie Gallos appellamus, referuntur à Sigefrido Presbytero Milsnensi, quem locum ad caput xv notamus. Ad quam formam fortassis Thuringi, à Thorone seu Regulo, seu Deastro: ac Lotharingi à Lothario Imp. ut vulgo existimant, dicti. Eodem modo sub finem Legum Alamannicarum, Merwungorum nomen occurrere videtur pro Gente Francicâ apud Goldast. tom. 11. Rev. Alamann. part. 1. p. 25. in his: Hoc decretum est apud Regem & Principes ejus, & apud cunctum populum Christianum, qui infra Regnum Merwungorum consistunt. Sed si rem rectè reputamus, Regia potius hic familia, quàm Gens ipsa Francorum intelligenda venit.

Usque in Hildericum Regem] Hildericus ille Tertius, cognomento Simplex, seu Stupidus & Insensatus, ut eum appellat Monachus Egolismensis, in annal. Pitheoi p. 233. quem alii Chilpericum minùs rectè vocant, Filius fuit Dagoberti II. Theodorici IV. Prater: qui cùm antea David diceretur, (Danielem perperam vocat Hepidannus à Goldasto evulgatus ann. 752. confundens Chilpericum cum Hiderico,) ex Monasterio, à Carolo Martello, Majore Domûs, ad regnum accersitus est ann. 742. regnavitque annos 10. ut ex Instrumentis veteribus Alamannicis, quæ tom. 2. edidit Goldastus num. 40. p. 38. colligere est in his: Data VII. Id. Sept. anno x. regni Domini nostri Ilderici Rii. Atque hanc computationem ex Guilermo de Nan-gis, Monacho S. Dionysii apud Parisios, proponit ac laudat Goldastus tom. 11. Part. 1. p. 2. Verùm si ductum aliorum sequamur, eodem anno ad regnum

num evectus est Hildericus, quo fatis concessit Carolus Bellicosus, hoc est anno 741. regnumque tenuit per annos 9. Donec propter socordiam, quod non solum insufficiens ad regnum gubernandum, sed etiam dissolurus cum mulieribus & effœminatus esset, de consilio Principum regno excidit, ut scribit Gobelinus Persona, *Cosmodrom. et. 6. c. 39. p. 191.*

Qui jussu Stephani Romani Pontificis depositus] Non Stephani 11. sed Zachariæ I. consilio, depositum ac detonsum esse Regem Hildericum, Regino Prumiensis *Chron. lib. 2.* Adelmo Benedictinus, Lambertus Schaffnaburgensis, Marianus Scotus *Chron. et. 6. lib. 111.* Sigfridus Presbyter, *Epit. lib. 1.* omnes ad ann. 750. referunt. Johannes Aventinus, Historicus non indiligens, *annal. Bojar. lib. 111. fol. 174* ipsissimam Epistolam, à Zachariæ Papa ad Bonifacium scriptam, de Uctione Pipini, producit. Quæ tamen si non omnino supposititia, saltem suspecta videri queat ex eo, quod scriptam ait *Prid. Non. Novembr. Imperante Domino Piiſſimo, Augusto Constantino Imperatore, Imperii ejus ann. 33. Indict. 5.* Nam cum ex aliis ejusdem Papæ Epistolis constet, eum Constantini annos ab imperii annis ita distinxisse, ut annus ejus 24. cum Imperii 2. annoque Domini 743. concurreret; sequitur annus ejus 33. cum Imperii 10. Indict. 6. à Kalend. Septembr. anni 752. inchoato, coincidere. Atque eodem anno, vel si Marianum Scotum sequamur, jam tum anno 751. Id. Mart. Indict. 5. obierat Papa. Quæ igitur ad Francos Epistolam è tumultu dare potuit? Verius itaque colligit Blondellus *Aſſert. Geneal. Francicæ tom. 1.* Anno Constantini 30. Imperii ejusdem 8. consilium de rōdendo Hilderico dedisse Zachariam: quæ ipsa clare confirmantur ab Adelmo, & Reginone, *ad Ann. 749.* quò missi Burchardus VVürtzburgensis Episcopus & Folradus (sic enim hoc nomen apud Reginonem constituendum) Presbyter Capellanus, Romam ad Zachariam Papam, ut consulerent Pontificem de causa Regum, nomine duntaxat imperantium. Quare cum Pontifex intellectâ Legatorum Sententia respondisset: *Satius esse illum appellari Regem, apud quem summa potestatis consisteret*: Pipinus unanimi Procerum consensu, electione totius Franciæ, in sedem regni evectus est. Eadem Monachus Egoſſimensis *Vita Caroli p. 233.* adeoque annales Fuldenses, qui tamen ad ann. 752. referre videntur, quos sequitur *Bucelinus*; quàm benè, nunc non disputo. *Notkerus* tamen *Balbulus*, quem Monachi Sangalliensis nomine vulgo celebrant, Eginharto nostro assentitur. Sic enim scribit *lib. 1. c. 10. de vita Caroli*: Stephanus Papa depositus ac decalvatus ignavisſimo Francorum Rege Hilderico, Carolum ad regni gubernacula antiquorum Patrum modo perunxit. Similiter Hermannus Contractus, & Hepidannus Cœnobita S. Galli uterque ad ann. 752. auctoritate

Stephani Papæ depositum Hildericum memorant. Quam sententiam nisi mitius interpreteris, de consecratione Stephani iteratâ, ut accepisse videtur Theganus de Gestu Ludovici cap. 1. p. 295. vix tolerabilem judico.

Qui Majores domûs dicebantur] Majorum domus, qui & Regij Palatij Magistri dicebantur, summa erat in Gallia dignitas, nullis à populo facile tributa, quàm iis, qui & claritate generis, & opum magnitudine cæteris eminebant, ut ait Noster cap. 11. §. 3. Eorum officium eleganter describit Paulus VVarnefridi lib. v. de gest. Langobard. c. 16. edit. Lindenbrog. Marianus Scotus lib. 111. ann. 750. & iisdem cum Mariano verbis, Annal. Fuld. ann. 751. illud constat, inquit Vadianus de Colleg. Germ. Vet. lib. 11. p. 37. Majores domus saepe non virtute modo & rerum gerendarum prudentiâ, sed victoriis etiam spoliisque ex hoste relatis, Regum gloriam superâsse, quod & de Martello proditum est. Hos Aula Constantinopolitana *κρηστωλάτας* seu *πρεκαθημένους τῶν μεγάλων παλατίων*, ut videre est apud Georg. Codinum p. 47. nuncupare solebat. Curam palatii agentes vocat Ammian. lib. xiv. curamque Palatii absolute Corippus Africanus lib. 1. c. 8. Ordine pro rerum vocitatus cura palatii. Sic enim rectè legitur, nec tolerandum quod substituit Dempsterus Paralip. ad Rosin. lib. 1. c. 14. col. 24. Curopalates: quandoquidem eodem nomine alibi etiam appellitentur. Peculiare est quod intervallo aliquot seculorum Seneschalli Franciæ appellati fuerint, teste ad ann. 1170. Roberto de Monte in Append. Sigeberti. Nisi fortassis antiquum ejus dignitatis nomen est, quod mihi quidem per videtur verisimile. Sed de his ex professo Vincent. Lupan. lib. de Magist. Gallican. Petrus Faber lib. 1. Semestr. cap. 1. Iurretus in Symmach. lib. 1. Ep. 12. Brossæus Not. ad Cassiod. lib. v. Ep. 3. Besold. in Appellat. cap. 11. §. 19. Petrus Heigius part. 1. qu. 4. n. 14. Freher. lib. 1. de Orig. Palat. 2 Pontan. lib. v. Orig. Franc. c. 12. & Hottomann. in Franco-Gallia cap. xv. p. 187. Extat & elegans Fragmentum de Majoribus Domus Historicum, quod Annalibus Francis inseruit Pithœus.

Crine profuso.] Fuit apud Veteres Francos *jus* quoddam capillitii, præcipuè, seu regiæ potius nobilitatis insigne, quod à Clodio primùm, Pharamundi Filio, communiter Chronologi derivant. Sigebertus ad ann. 430, Clodius Filius Pharamundi, Rex Crinitus, regnat super Francos ann. 18. Ex hoc Franci crinitos Reges habere cæperunt. Eadem Aimoinus lib. 1. cap. 4. & Ado Vienenfis Chron. et. 6. p. 149. Edit. Basil. Agathias lib. 11. bell. Goth. affirmat solis Francorum Regibus licuisse profusa comâ ornari, cum aliquo discrimine ad frontem mediam: subditos omnes circumtonfos fuisse, quem frustra in ordinem redigit Stephanus Forcatulus, lib. V. p. 695. anteriora tempora cum subsecutis confundens. Ad eundem morem proculdubio respexit.

spexit Claud. lib. 1. de Laud. Stilicon. v. 203. ubi Reges Francorum *crinigeros* flavescentes vertice appellat. Ex eo cœteræ nationes Francis infensiores, *cristatos*, *setatosque*, vel ut Græcorum voce utar, *τετχοεγχαττος*, nuncuparunt. Fabulabantur enim in spinâ dorsi enatos habuisse pilos, porcorum instar. Cujus rei non Cedrenus tantum p. 373. sed & Auctor Historiæ Miscellæ lib. xxii. cap. 8. meminit. Summo igitur studio jus illud capillitij quod illis, ut eleganter Barthius ad loc. citat. Claudian. pro patrimonio ferè erat, observârunt Reges, adeò quidem ut Chrotildis Regina, maluerit interfectos videre Nepotes suos, quam tonsos, ut referunt Aimoin. lib. ii. cap. 12. & Gregor. Turonensis Histor. Franc. lib. iii. cap. 18. p. 130. Cujus rei ratio fortassis ex LL. Salicis tit. xxxviii. de Homicidio parvulorum, peti potest. Sed hæc de re ex professo Petr. Faber Semestr. lib. ii. cap. 20. Barthol. Schobinger. ad Vadiani Farraginem Antiq. apud Goldast. tom. iii. p. 101. Herman. Conringius de Habit. Corp Germ. causis p. 117. & qui omnium primo loco nominandus erat, Francisc. Hottomannus Franco-Gall. [cap. xi.

Barba submissa] Ut crines, ita barba apud eosdem Francos in summa fuit reverentiâ, adeò quidem ut barbam tetigisse venerationis, aut etiam juramenti sollemnis, vicem haberet. Idacius, apud antiquum Chronic. Collectorem lib. i. cap. 10. Clodoveum Regem Francorum, & Alaricum Regem Gothorum post multa prælia quæ invicem gesserunt, intercedentibus Legatis pacem iniisse hoc pacto, ut Alaricus barbam tangeret Clodovei, perpetuamque inter se pacem uterque servarent; quæ ipsa prolixius narrat Aimoin. lib. i. de Gest. Franc. c. 20. Quare moris hujus ignarus M. Papyrius Gallo comiter ejus barbam mulcenti, scipionem eburneum suo malo in caput incussit, ut est apud Liv. lib. v. c. 41. quod ipsum jam tùm annotatum Steph. Forcatulo lib. i. de Gallor. Imp. & Philosophia p. 270. Et sane insigne ornamentum in barba posuere Veteres, adeo quidem, ut luxuriæ adscripserint factum Alexandri, quod barbam radere instituisset, ut refert Athæneus lib. xiiii. Dipnosophist. cap. 6. Detonsio autem barbæ flagitiosa ferè ac propudiosa fuit apud Populos Orientales, id quod exemplis aliquot prolatis in Chronolog. Nicephori probat Joach. Camerarius, cui addendus Frid. Lindenbrogius, ad Paul. VVarnefrid. lib. vi. c. 20. p. 360. Unde iidem populi pro omnium preciosissimo pignore barbam creditoribus suis obligârunt, cujus exemplum ex Jacobi à Vitriaco Histor. Orient. producit Caspar Barth. lib. Li. Advers. cap. 7.

Quod bubus junctis, & bubulcorum rustico more agente, trahebatur.] Egregiam verò pompam ac tanta Regum magnificentia dignissimam; quam rider Hadrianus IV Pontifex Romanus, adversus Imperatorem Fridericum in

Epistola quadam ad Archiepiscopos Germaniæ, apud *Aventin. lib. 111. fol. 172.* Nihil tamen illis temporibus frequentius quàm boves curribus ac carris jungere. Deuteriam Childeberti Regis Vxorem, cum filia suæ ex superiore marito susceptæ metueret, eam in basterna positam, indomitibus bubus iunctis, de ponte præcipitasse, refert Greg. Turonensis *lib. 111. Hist. Franc. cap. xxvi. p. 135.* Moris vestigia habes ap. Tacit. *Germ. 18. 6.*

Publicum Populi sui Conventum, qui annuatim celebrabatur] Comititia isthæc nunc placita generalia, nunc concilia aut consilia magnæ vocantur. Non insubidè Poëta Vetus Annalium Caroli, Conventum placiti generalis nuncupat, *lib. 1. v. 327.* Curia quoque vocabulum in eandem notionem accipitur apud Othonem Frisingensem *lib. 1. c. 40.* Burchardum Monachum S. Galli, *cap. 12.* alios, quorum testimonia adducit Marquardus Freherus *Proleg. ad constitut. Adolphi Rom. Regis.* Celebrabatur autem publicus iste conventus singulis annis semel tantum, mense, ut veteres indicant, Majo. Ita enim Albert. Stad. *Chron. ad ann. 751.* & ante hunc Sigebertus *ad ann. 662.* Francorum Regibus moris erat Kal. Maji præsidere coram tota gente, & salutare, & salutari, obsequia & dona accipere & rependere, & sic secum usque ad alium Majum permanere. Cujus verba græcè interpretatus est Georg. Cedrenus in *Leone Iconomacho, p. 373.* Inde factum, ut conventus ille publicus peculiari notatione Maicampus diceretur. Fragmentum Annal. Vetus ad an. 777. Habebat Carolus Conventum Francorum, id est Magis Campum in Saxoniâ ad Padersburnon. Lego Maji Campum. Nam & Martis Campum commemorat Marian. Scor. *lib. 111. et. 6. an 750.* At quid verbi est Maji-Campus? An vox campi quæ duellum illis temporibus non rarò notabat ad iudiciorum certamina adhiberi cœpit? Ita quidem Ampliff. Boeclerus in *Carol. p. 14.* Equidem potius crediderim Goldasto, *Alamann. Antiqu. tom. 11. part. 1. p. 8.* ortum id ab oppido Rhætiæ Curienfis Meyenfeld/ ubi Legati Regum Francorum mallos annuos celebrabant. Atque hæc quidem super stato illo anni tempore apud antiquos Franciæ Reges obtinere usque ad Pipinum Caroli M. Parentem, qui primus Regni Proceres non constituto tempore convocavit, quem deinceps Carolus M. atque Ludovicus Pius secuti sunt, qui & ipsi more solenni, generalem Populi conventum, sed mense Augusto VVormatiæ instituisse, leguntur. Vid. de Carolo M. Aimoinum *lib. 1v. cap. 17.* de Ludovico, Adelmum *ad ann. 828.* Alia quoque his conventibus aptata sunt nomina, quæ præoccupavit ad Tacit. *Germ. xi. 4.* doctissimus Kirchmajerus. Speciem Concilii huius in Parliamentis Galliæ superesse videmus, de quibus præter Vincent. Lupan. de *Magistr. Gallicanis p. 462.* Limnæus *lib. vii. Notit. Regn. Francici cap. 4.* ac novissimè Joh. Andr. Gerhardus *Discursu peculiari.*

CAP,

CAPVT II.

1. **Q**uo officio * tūc cū Hildericus deponēbatur, * MS. taur.
 2. Pipinus pater CAROLI regis jam velut haredi- tūc.
 3. tario * jure fungebatur. † Nam Pater ejus CA- * In Scri-
 4. ROLVS, qui tyrannos per totam Franciam do- pro Cod.
 5. minatum sibi vendicantes oppressit, & Saracenos Galliam hęc vox de
 6. occupare tentantes, duobus magnis præliis, uno in Aquit- est.
 7. tania apud Pictavium civitatem, altero juxta Narbonam
 8. apud Byrram fluvium ita devicit, ut in Hispaniam eos re-
 9. dire compelleret, eundem magistratum à Patre Pipino si-
 10. bi dimissum egregiè administravit. † Qui honor non aliis
 11. à populo dari consueverat, quam iis, qui & claritate gene-
 12. ris, & opum amplitudine cæteris eminebant. † Hunc
 13. cū Pipinus pater CAROLI Regis, ab avo & patre sibi &
 14. Fratri Carolomanno relictum, summā cum eo concordia
 15. divisum, aliquot annis velut sub rege memorato tenuisset,
 16. frater ejus Carolomannus, incertum quibus de causis, ta-
 17. men videtur, quod amore conversationis contemplativæ
 18. succensus, operosā temporalis regni administratione reli-
 19. ctā, Romam se contulit, in otium: ibique habitu permuta-
 20. to monachus factus, in monte Soracte apud ecclesiam Be-
 21. ati Sylvestri constructo monasterio, cum fratribus secū ad
 22. hoc venientibus, per aliquot annos optatā quiete perfru-
 23. itur. † Sed cū ex Franciā multi nobilium ad vota sol-
 24. venda Romam solenniter commearent, & eum velut do-
 25. minum quondam suum præterire nollent, otium, quo
 26. maximè delectabatur, crebrā salutatione interrumpentes,
 27. locum mutare compellunt. † Nam cum hujuscemodi fre-
 28. quentiam suo proposito officere vidisset, relicto monte, in
 29. Samnium provinciam ad monasterium S. Benedicti, situm
 30. * in arce Casina secessit, & ibi quod reliquum erat tempo- * C. Flor.
 31. ralis vitæ, religiosè conversando complevit. in castro
 32. Casinum.

ANIM.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. II.

Pater ejus Carolus] Carolus hic cognomento Fortis, ut notat Albertus Abbas Stadensis *Chron. ad ann. 715.* vulgo ab aliis Martellus dicitur, quod hostes suos non secus domaret atque Faber in incude ferrum, ut rectè Goldastus *tom. 1. Rem. Alaman. notis in Cunradi Fabariensis casus cap. 14. p. 137.* Et sanè Glossarium vetus Franco-Latinum Martel, veterem vocem Francicam Martellum exponit; Martellum autem Papias in glossar. mediocrem malleum interpretatur, quo sensu eundem Carolum cognomento Tutidem seu rectius Tuditem appellatum scribit Sigebertus *ad ann. 714.* Tudites enim, ut Festus ait, mallei sunt, à tundendo dicti. Festi locum ut à Scaligero constitutus est, in castigationibus p. 211. apponam: Tudites malleos appellant antiqui à tundendo, quamvis alii è Tudibus Tudites. Inde Atteius Capito ab eis existimat Tuditano cognomen datum, quod caput malleoli simile habuerit. Et sic Tuditanos Sempronios dixere Romani, quorum Primus M. Sempronius Tuditanus, consul fuit cum Claud. Centone, ut ex Fastis Capitolinis apparet. Quare apud Guilielmum Britonem in oratione Othonis contra Clerum, lib. x. v. 570. scitè reponit Reinesius lib. 111. Var. Lect. Tudite Caroli villas quod noluit illis Tollere, si decimas ipsis tulit ille, mihi non Villas cum decimis auferre licebit iisdem? cùm vulgò editum esset: Tu dite Karoli, disjunctis vocibus. Nam clarè *Chronicon Belgicum*, Pistorio evulgatum, fol. 34. Carolus Martellus propter assiduitatem bellorum decimas Laicis tradidit, atque pro hoc maximè solo est in æternum damnatus. Unde simul patet origo tot fabularum de damnatione Caroli à Monachis sparfarum. Quod Barthius hic substituit, solitam ejus *Æt. Criticam* non spirat. Sed ut ad Carolum redeamus, quantus hic Vir fuerit, ex prudentiâ ac multitudine rerum gestarum facile æstimari potest, ita quidem ut regium fastigium plenè attigerit, aliquod regibus deviâtis, titulo solo excepto, quem tamen ei attribuit Auctor. *Genealog. Arnulphi* p. 220. id quod & sepulcro ejus adscriptum quidam ajunt.

Qui tyrannos per totam Franciam dominatum sibi vendicantes, oppresit] Raginfridum proculdubio intelligit Majorem domus Hilperici Regis, qui consilio Plectrudis Novercæ Caroli instigatus, principatum ei debitum invaserat, contra quem, & Hilpericum Regem Raginfrido succenturiantem, exercitum duxit Carolus, victisque ad extremum ambobus, Ducatum suum per vim sibi extortum, seu ut cum Reginone loquar, lib. 1. *ad ann. 632.* cunctam Francorum Gentem gubernandam recepit. Nam de Ratbodo ab eodem devicto, res pervulgata est.

Et

Et Saracenos Galliam occupare tentantes] Ingentem hanc Victoriam in Aquitania fuisse, patet ex eo, quod trecenta septuaginta quinque millia Saracenorum a Francis caesa sint, quorum tantum mille & quingenti cecidisse memorantur. Quam victoriam 17. principatus sui anno reportavit Carolus, ut notat Regino Prumiensis lib. 1. sub finem, & Sigebertus ad ann. 730. Altera autem juxta Narbonem pugna eleganter describitur ab *Althore* annal. Pithæi ad ann. 732. & 733. quem ut solet exscripsit *Marianus Scottus* lib. 11. et 6. ad ann. 733.

A Patre Pipino sibi demissum] Hic est Abavus Caroli nostri, quem Monachus Cœnobii Egoisimensis in vita Caroli *Vetulum brevem* appellat, p. 231. ad differentiam ejus Pipini qui Pater Caroli M. fuit; Nam & ipsum brevem appellatum fuisse, suprà diximus. Pipinum Crassum vel Grossum communiter alii appellare solent, quod eodem recidit. Præstantius Cognomentum illud est, quod ab officio, ut puto, suscepit. Heristallius enim meo judicio Dux est, nisi malis à loco potius originem nominis hujus derivare. Nihil eo unquam fuisse audacius, ex vero scribit Paulus V Varnefridus *Fragm. de Episcopis Metensibus apud Pithæum* p. 288. Sed quoniam huc ventum est, juvat Familiam Carolinam integram attexere, ut sub uno intuitu Heroas illos cum Posteris suis, quorum frequens apud Eginhartum mentio, habere liceat. Sequemur autem ductum probatissimorum Scriptorum, præsertim ejus, qui Genealogiam Caroli nobis reliquit, prætermittis quæ fabulosa videbantur, quæque à Reineccio, Reusnero, aliis, de Bertha, Talando, Rolando, & his similibus inserta fuerant.

STEMMA CAROLI.

Ansbertus (qui Reusnero & Henningio *Asopertus*) Vir inter Francos illustris, ac Senator. Uxor *Blitildis*, Clotharij Regis filia

Arnaldus, seu *Arnwaldus*, cognomento *Buoggisus*, Comes Palatinus, *P. VVarnefridi Geneal. Arnulphi* p. 220. Ux. *Oda*, Gunsonis Alam Ducis filia,

Arnulphus, Major domus primùm, post Metensis Ecclesiæ Episcopus, moritur 16 Aug. DCXLI Ux. *Doda*.

VValoisus Comes,
Ux. *VValdrada*.

VVandregisilus Abbas.

Ansgisus, qui & *Anchises*, Dux & comes Palatinus. Uxor *Begga*, soror Grimoaldi, *Sigeb. an. 649.* quâ falso Arnulfi uxorem vocat Egoisim p. 231.

Clodulfus, Metensis Episcopus.

A

C

Pipinus Heristallius, Major domus & Dux Francorum per 27. annos. Uxor *Plectrudis*, qua posthabitâ, *Adelheydam* duxit, quam alij *Calpiaden*, alij *Alpaden* vocant: Filios ex utraq; genuit, quorum

Ex Plectrude

Grimoaldus Major Dominus à Rangario Frisone interfectus an. 713. Ux. *Theusinda* filia Ratbodi Fris. Ducis.

Drogo Dux Campaniensium mortuus an. 699. Ux. *Adeltrudis*.

Theobaldus, in Grimoaldi patris locum succedit an. 713. Hunc tamen plerique Grimoaldi filium faciunt.

Ex Adelheyda

Carolus, cognomento *Martellus*, seu *Fortis*, novercæ *Plectrudis* infidiis frustra appetitus, sub honore Majordomatus, tenuit regnum Francorum annis 27. è duplici conjugio filii hi feruntur

Hildebrandus Dux *Sveviae* Ux. ex coniectura *Blondelli*, *Imma Nebi* filia.

Hildegardis *Caroli M.* Uxor.

Ex Rothrude

Carolomannus, primò Dux, postea Monachus *Cassianensis*.

Pipinus cognomen *Pius* Major domus, primus in *Carolingos* regnū *Franciæ* transtulit. Ux. *Berthrada*,

Hiltrudis *Odilonis* Uxor.

Thasilo Dux *Bajoariæ*, Ux. *Luitberga* *Desiderii* filia

Theodo.

E *Svanichilda* *Odilonis* Ducis *Bajoariorum* nepte,

Bernhardus Comes, *Adelm.* 773. ut erret *Blondellus* *Affert. Gen. Fr. tom. 2.* negas plures tribus *Martelli* filijs ab *Addelmo* memoratos.

Grifo, inquietus Princeps à matre ad spem regni concitatus, *Adelm.* 741. interficitur an. 751.

Remigius Archiepiscopus *Rhodomenis*, *Sigeb. an. 751.* nisi malueris hunc ex alia concubina genitum, quod indicat *Ant. Flor. Genealogia Caroli M.*

CAROLUS M. ex Rege *Franciæ* Imperator *Augustus*.

Carolomannus regni *Francici* fortius obit an. 771.

Habitu

Habitu permutato Monachus factus) Fredegarius Scholasticus cap. 110. ad ann. 747. Carolomannus, inquit, devotionis causa instinctu succensus regnum una cum Filio suo Drogone manibus Germani sui Pipini committens, ad limina beatorum Apostolorum Petri & Pauli Romam in Monachorum ordine perseveraturus advenit. Fabulosam ejus rei causam insinuat Canonicus S. Augustini, prope Nussiam, Magni Chronici Belgici Collector fol. 34. apud quem etiam legere est, quomodo se in monasterio gesserit. Eandem Historiam latè describit Regino Prumiensis Chron. lib. 11. ad ann. 746. Tenuit autem Carolomannus Principatum cum Fratre sex præter propter annos, ab anno nimirum 741. ad 746. juxta Reginonem ac Sigebertum.

C A P U T III.

1. **P**ipinus autem per auctoritatem Rom. Pontificis ex præfecto palatii rex constitutus, cum per xv annos * aut eo amplius Francis imperaret, finito Aquitanico bello, quod contra Waisarium, ducem Aquitanie ab eo susceptum per continuos ix. annos gerebatur, apud Parisios morbo aquæ intercutis diem obiit, superstitibus liberis CAROLO & Carolomanno, ad quos successio regni diuino nutu pervenerat. † Franci siquidem factò solenniter generali conventu, ambos sibi reges constituunt, eà conditione præmissâ, ut totum regni corpus ex æquo partirentur: & CAROLUS eam partem quam pater eorum Pipinus tenuerat, Carolomannus verò eam cui patruus eorum Carolomannus præerat * regendi gratia susceperet. † Susceptæ sunt utrinque conditiones, & pars regni divisi juxta modum sibi propositum ab utroque recepta est, mansitque ista quamvis cum summa difficultate concordia, multis ex parte Carolomanni societatem separare molientibus, adeò ut quidam etiam eos bello committere sint meditati. † Sed in eo plus suspicionis quam periculi fuisse ipse rerum exitus approbavit, cum defuncto Carolomanno, uxor ejus * cum filiis, & quibusdam qui ex optimatum ejus numero primores erant, Italiam fugâ peteret,

* Coll.
Flor. G

* Ita MS.
Ramber. ed.
regendam
Nucn. re-
gendum
gratia.
Malè,

* MS. G. f.
lii. cum quib.
busd,

MS. cons.
Eulib.

referet, & nullis existentibus causis spreto mariti fratre, sub Desyderii regis Longobardorum patrocinium se cum liberis suis * offerret. † Et Carolomannus quidem post 5. administratum communiter biennio regnum, morbo decessit: CAROLUS autem, fratre defuncto, consensu omnium Francorum rex constituitur.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. III.

Per auctoritatem Romani Pontificis] Consilium opinor intelligit: quomodo Monachus Egolismensis, *Vita Caroli M. p. 233.* Franci, inquit, cum consilio Domini Papa Zachariae & Nobilium Romanorum, Deo volente, uno consensu & una voluntate elevarunt sibi in Regem Pipinum Pium, Filium Caroli Martelli. Neque interpretationem hanc evertunt ea quae cap. 1. dixerat, jussu Stephani Papa depositum esse Hildericum. Nam confirmatio illa potius fuerat sententiae Francorum quam jussio. Scio his & aliis locis Pontificum adulatorum resniti, ut Papae jus & electionis & depositionis Regum vindicent, quemadmodum videre est in Vasquio *illustr. controvers. cap. 8 n. 28.* Bellarm. *lib. v. de Rom. Pontif. cap. 1.* Molina *de instit. & iur. disput. xxix. §. 30.* aliisque innumeris. Sed horum machinationibus masculè se jam olim opposuere Guilielmus Occam, Marsilius Patavinus, Flacius Illyricus, Goldastus, alique, de quibus infra ad cap. xxviii.

Cum per xv. annos, aut amplius, Francis imperaret] Octodecim annos, ac paulò amplius, post evectionem ad regiam dignitatem, Francis imperasse Pipinum, disertè tradit Ado Viennen. *at. 6. p. 208.* & ante eum Sigebertus ad ann. 750. Quibus praeferre Regino *lib. 11.* Lambert Schaffnaburg. ac Marian. Scotus, qui ann. 768. Pipinum obiisse scribunt, mense, quantum colligo, Septembri, cum ann. 750. ex eorundem relatione ad regnum evectus fuisset. At verò si Annales Fuldenses sequamur, per 16. annos regnasse videbitur Pipinus. Hi enim initium regni ad ann. 752. collocant, quibus consentit Herm. Contractus, licet ann. 15. duntaxat ipse numeret, & Abb. Staden. *ad ann. 752.* Neque difficultatem tollit *Codex Florentinus*, in quo distinctè scriptum *cum per xv. annos & eo amplius Francis solus imperaret.* Neminem enim locum Regni, nisi antequam Rex constitutus esset, habuit Pipinus. Quamobrem aut ab anno 752. hoc est ab unctione Stephani, (quam & supra l. 1. respexisse Auctorem dicebamus) ad ann.

ad ann. 768. exclusivè numerandi sunt anni: quomodo Auctor Chronici Belgici, ex Hugone de S. Victore, fol. 38. aut præferenda aliorum Historicorum sententia Chronologica veritati propior.

Finito Aquitanico bello] Diuturni hujus belli causa fuerat, quod res Ecclesiasticas, sub manu Pipini constitutas, turbârat waifaricus. Sigebertus ad ann. 758. VVaiferus filius Eudonis Dux Aquitanix res Francorum (sic lego, non ut vulgo Rex) injustè vexando iram Pipini incurrit. Ante hunc Regino ad ann. 760. Pipinus Rex cernens VVaifarium Ducem Aquitanorum minime consentire, ut iustitias faceret Ecclesiis, quæ erant in Franciâ, de rebus & possessionibus illarum, quæ in suo Ducatu erant, iniit consilium cum Francis, ut iter pergeret in Aquitaniam, & supra dictas iustitias quaereret. Hæc ille. Primum itaque foedere ficto consentire VVaiferus, mox sententia mutatâ rebellare, & injuriam Francis inferre cœpit, quæ res Pipinum ad Aquitaniam vastandam invitavit. Demum anno 768. VVaifaricus à suis malorum pertæsis, in gratiam Pipini perimitur. Quo facto Pipinus victoriam consecutus non multò tamen post fato ipse fungitur, anno scilicet 768. VIII. Kal. Octobr. ut est apud Adelmum Benedictinum. Vir miræ audaciæ, qui hostes suos aggrediendo statim conterebat, quo elogio eum exornat Paulus Diac. de Gest. Long. lib. vi. c. 37.

Cum summa difficultate concordia] Adeo difficile est in societate Imperii concordiam servari. Lucan. Lib. I. v. 92. Nulla fides regni sociis. Senec. in Agamemnon. v. 299. Nec regna socium ferre nec tede sciunt. Carfilis in Responsis: τὴ ἀκωνόμῳτορ βασιλεία. Ante hos omnes Ennius: Nulla sancta societas nec fides regni est, seu ut versum constituit Vossius Castigat. in Fragm. Ennii p. 53. Nulla est societas sancta regni nec fides. Similiter Curt. x. 9. 1. Justin. xi. 12. 15. aliique innumeri: cuius rei rationem scitam reddit Tullius lib. 1. de offic. c. 26. Sed nost alium commentaria non constipamus. De re ipsa Gabriel Bucelinus, Monachus non indiligens, part. 1. Germania, nescio unde commemorat, collisos ann. 769. Carolum & Carlomannum super divisione regnorum, ac difficulter à Bertradâ matre Salusias transgressa compositos. Nisi ad Adelmum fortassis respexit ann. 770. ex quo tamen tale quid vix colligas.

Uxor eius cum filiis] Paria Sigebertus ad ann. 771. Uxor eius cum filiis, & Anthario Franco, ad Desiderium Regem Italia confugit. At quæ cum filiis, si Bertha Regina filiam Desiderii anno 770. demum ex Italia Carolomanno sociandam adduxit, testibus Annal. Fuld. & is sequenti statim anno, 2. Non. Decembr. mortem oppetiit. An geminos uno partu edidisse credemus? an verò ex anteriori matrimonio liberos secum habuit? Certè unius

filii mentionem videtur facere, idem quem dixi Sigebertus *ad ann. 774. ubi* de Verona à Carolo M. capta disserit: *in qua inquit, Antharius Francus, cum Vxore Carolomanni, & filius eius latens se cum eis Regi dedit.* Nisi malis hæc de Antharii filio accipere. Berthæ nomen eidem attribuit, nescio cujus auctoritate fretus Christian. Matthiæ *Theat. Hist. in Carol. p. 820.* nisi vitiosa Annalium Pithecanorum scriptura deceptus est, quâ de *infra cap. xviii.* Complures ergo filias habuit Desiderius, *unam quæ Carolo M. nupserat, alteram quæ Carolomanno, tertiam quæ Thasiloni juncta erat, quartam denique Adelpergam, quam in matrimonio habuit Archis, Beneventi Princeps, ut scribit Leo Mariscanus, Episcopus Hostiensis, Chronici Casinensis lib. 1. c. xvii.*

Post administratum communiter biennio regnum) Hanc computationem nec series temporum, nec fides Historicorum admittit. Etenim non biennio, cum Carolo regnum administrasse Carolomannum, sed quadriennio agnoscit Herm. Contractus, *Chron. ad ann. 768.* itemque Aventinus *lib. iv. p. 187.* Tribus autem annis cum fratre regnasse, Albertus Stadenſis *ad ann. 769.* (qui tamen sui immemor Eginharti biennium paulo ante proposuerat) ac Gobelinus Perſona *et. 6. c. 38. p. 186.* ut & Collector Chronici Belgici *fol. 38.* tradunt. Quam Sententiam proculdubio ex veteribus hauserunt. Sane Lambertus Schaffnaburg. Regino Prumiensis, Sigebertus, & ante hos annalium Nuenarii, ac Pitheci Conditores, eorum temporum maximè gnari, regnum Carolomanni ann. 768. auspicantur, & mox ad ann. 771. decurrentem terminant. Nescio an rem componat Marian. Scotus, qui *lib. iii. et. 6. ad ann. 770.* demum generalem Francorum conventum super divisione Regni inter Carolum & Carolomannum collocat, ut biennium suum extundere possit. Sed si morte statim Pipini Synodum instituere Primores regni Francici, ut veteres observant, non est ut dicamus biennium præterfluxisse integrum, antequam publico consensu, regni facta est inter Fratres divisio. Quid quod jam contra Hunaldum Anno 769. invocatus est frater, in parte regni constitutus à Carolo, juxta Adelmum, Reginonem, alios. Cerrè in veteratum in Eginharto oportet esse mendum, cum Poëta vetus, *de Caroli Vita lib. V. v. 181.* clarè biennij meminerit:

*Annis sic geminis decesserat ille peractis,
Et regnum soli iure datur Carolo.*

Scriptus etiam Codex *Bibliotheca Medicea*, itemque Albertus Stadenſis, & Conradus à Lichtenaw præferunt. Nihilominus tamen aut substituendum

dum erit in Nostro, post administratum communiter triennio regnum; aut fides reliquorum omnium in suspicionem trahenda.

CAPVT IV.

1. CAROLUS autem, frate defuncto, consensu om-
 2. nium Francorum rex constituitur. † De cuius na-
 tivitate atque infantia, vel etiam pueritia, quia ne-
 que scriptis usquam * aliquid declaratum est, nec
 quisquam modo superesse invenitur, qui horum se dicat
 habere notitiam, scribere ineptum iudicans, ad actus &
 mores, cæterasque vitæ illius partes explicandas ac de-
 monstrandas, omissis incognitis transire disposui, ita ta-
 men, ut primò res gestas & domi & foris, deinde mores &
 studia ejus, tum de regni administratione & fine narran-
 do, nihil de iis * quæ cognitu vel digna vel necessaria
 sunt, prætermittam.

* N. ac R.
aliquando.

* Cod. Flor.
qua condi-
ta, vel di-
gesta, vel
nec. Per-
peram.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. IV.

De cuius nativitate] Multa pridem super tempore ac loco natalium Ca-
 roli inter Eruditos agitata sunt. Quanquam de tempore tanta lis non
 sit, cum plerique Carolum anno 742. cum Lamberto Schaffnaburg. ac Sige-
 frido Presbytero, *Epit. lib. 1.* scribant, & quidem 28. Jan. si quibusdam credi-
 mus. De incunabulis autem Caroli etiam inter Germanos non convenit.
 Nam quod Galli apud senatum jactitant, pridem explosum est à Sebastia-
 no Münstero: & clare Aeneas Piccolomineus, *lib. de Statu Europæ sub Frideri-
 co 111. cap. 31.* Carolus, inquit, quamvis Gallia potiretur imperio, Germanus ta-
 men fuit, in Germania natus alitusque. Quod argumentum fufius pertracta-
 vit VVimpheling in *Epit. Germ. cap. 22.* Coëterum Joh. Aventinus *lib. 14.*
Annal. Bojar. fol. 186. & Petrus Appianus, *Carlsburgum* in Bavaria fuisse
 putant: inducti Veteri libro versibus antiquis more majorum confecto:
 alii Brabantis vendicant, ut Emond. de Dynter, Philippi II. Ducis Burgun-
 diæ Secretarius. Denique sunt qui Ingelhemium, vicum prope Mogunti-
 am, cunas Carolo dedisse asserant, quæ opinio communior est, probata
 Theodorico Niemio, Jacobo Spigelio, *notis ad lib. VIII, Guntheri p. 396.* do-
 ctissimoque Malinckrotio, *de Archiepiscopatibus, part. 1. p. 7.* Gabriel Buceli-

ausius

nus in Germania sua chronologicè designata, nescio ex quibus monumentis eundem Caroloburgi in Baviâ natum, Ingelhemii autem deinceps educatum, scribit ad ann. 742. Equidem quid in dictis reprehendam, vix invenio: non possum tamen, quin novam ac fortassis veram Reinesii quondam Nostri, in medium producam opinionem: Receptissima, inquit, de loco natali Caroli, Pipini Regis Francorum è Berthrada filii, dicti Magni, præsertim inter Germaniæ Historicos sententia est, Ingelheimium villam, in pago Navenfi, Moguntia vicinam esse; Ea verò nullo certo auctore ita invaluit. Sane Eginhardus officialis aulae Caroline de Caroli nativitate atq; infantia, vel etiam pueritia, neque scriptis usquam aliquando declaratum esse scribit, neque quenquam modo superesse inveniri, qui horum se dicat habere notitiam. Confinxere igitur eo securius, de Ingelhemio seculis labentibus tunc à *Λυλλῶν Ἰγγινάρτης*, & rerum Caroli ineptè curiosi. Vitium narrationis, jam pridem suboluit sagacioribus Serario lib. 111. Mogunt. notat. 37. & Frehero Part. 2. Origin. Palat. cap. 11. Nos vero id omnino d. regimus, & locum genitalem Caroli ipsius adsertione, qua pars est regie donationis in antiquis codicillis Monasterii D. Benedicti Fuldae, monstramus ista: Donamus & contradimus Domino nostro Salvatori, sanctoque Bonifacio martyri, qui in Fuldensi requiescit monasterio, terram conceptionis nostræ, hoc est totam comprovinciam circa flumen Vnstrudt, ipsamque Chortem nostram in Vargalahâ, cum omnibus compertinentiis suis: & cum omnibus villis longe vel propè positis, quæ ad eam respiciunt; cum omni proprietate, sicut eam nos à Parentibus nostris in proprietatem accepimus. Ea non ultra dubitare nos sinit, & opinionem vulgatam, ipsi Carolo IV. Imp. creditam pro verâ refellit: reperta verò inter Chartas MS. Traditionum Abbatie Fuldensæ factarum, & cap. 12. lib. 111. Antiq. Fuld. publicata à Christoph. Browero Soc. Jesu; cuius diligentia debemus, quod rem ab octo seculis ignoratam quæ in patria nostrâ confinis acciderit, memorabilem, natales Augusti simi Imperatoris hodie sciamus, & querentibus exteris, invitis Ingelhemienfibus, domi nostræ ostendere possimus. Hæc totidem verbis Reinesius, lib. 11. Vtr. Lect. cap. 16. p. 256. 257. quanquam inter Antiquitates Fuldenses à Pistorio primum vulgatas nihil tale reperias.

Neque scriptis usquam aliquando declaratum est] Altera illa lectio, quæ aliquid pro aliquando substituit, sine dubio melior. An verò ante Eginhartum quicquam super gesta Caroli in litteras missum sit, non leviter ambigere quis posset. Nam cum hanc Historiam suam scriberet Eginhartus, jam rerum summæ præerat Ludovicus; Et fortassis scripta demum hæc vita est, vel ann. 820. ut Baronio videtur, vel ampliori etiam, quod verisimilius, intervallo. Attum jam extabant Annales illi, plebejo & rustico sermone compositi, quos exscripsit Monachus Egoismensis, ut non vanè coniecit Pithæus, & secutum se ait Regino Abbas Prumiensis ad ann. 814.

Fuit

Fuit & aliud *Chronicon* S. Dionysii vivente adhuc Carolo conscriptum, cuius meminit Joh. Turpinus *de Vita Caroli cap. 1.* Sed enim priores illos annales post Eginhartum potius scriptos existimem; Turpini autem istud *Chronicon*, una cum suo auctore, frivolum ac futile non immerito quis iudicet. Certè si quicquam super hac re ante Eginhartum conditum est, ejus scriptorem Alcuinum fuisse oportet, quem anno 803. hoc est undecim ante Caroli mortem obiisse scribit *Odorannus Monachus*, apud Pithœum p. 214.

CAP. V.

1. **O**Mnium bellorum quæ gessit, primo Aquitanicum à Patre inchoatum, sed nondum finitum, quia cito peragi posse putabatur fratre adhuc vivo & auxilium ferre rogato, suscepit, & licet eum frater promisso frustrasset auxilio, susceptam expeditionem strenuissimè executus, non prius incepto desistere, aut semel suscepto labori cedere voluit, quàm hoc quod efficere moliebatur, perseverantiâ quâdam *perfecto fine conclude-
2. ret. † Nam & Hunoldum, qui post Waitarii mortem Aquitaniam occupare, bellumque jam penè peractum reparare tentaverat, Aquitaniam relinquere, & Vasconiam per-
3. tere coëgit. † Quem tamen ibi consistere non sustinens, transmissio amne Garonnâ Lupo Valconum Duci per legatos mandat, ut perfugam reddat: quod nî *festinè faci-
4. at, bello eum se exposulaturum. † Sed Lupus saniori usus consilio, non solum Hunoldum reddidit, sed etiam se ipsum cum provincia cui præerat, ejus potestati *submisit.

* Addit
Cod. Flor.
ac jugitate

* MS. fe-
stinatè.

* MS. per-
misit.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. V.

OMnium bellorum quæ gessit, primò Aquitanicum suscepit] Hæreditarium ferè hoc bellum Carolo fuerat. Nam & ipse jam ann. æt. 19 in expeditione contra VVaifarum à Patre assumptus, legitur apud Adelm. *Benedict. ad ann. 761.* Post interfectum autem VVaifarum, etsi illud bellum sopitum videri potuerit, transacti tamen ejus reliquias suscitavit Hunoldus, VVeiferi frater, E. donis filius, cuius meminit *Sigebertus* ad ann. 733. ubi tamen *Hunwaldus* vocatur, quod nomen trunca-

D

runt

runt alii: nam *Waldum* constanter appellat Monachus *Ægolismenf.* *Vita Karoli p. 235.* Mireris non injuriâ hominis ingenium, qui fortunam suam jam inde sub Carolo Martello expertus, ann. 733. seu quod magis videtur 738. mox à Pipino profligatus ann. 742. tamen sub Carolo etiam Magno arma resumere non est veritus. Quamobrem ab eodem bello impetit⁹ captus & vinculis traditus est ann. 769. ut scribit Regino *Prumiensis Chron. lib. 11.* In eâ captivitate per biennium detentus, astute sub prætextu Religionis missionem à Carolo obtinuit. Dein Romam quasi ibi perseveraturus venit, & mox ad Longobardos transfugus, promissionis suæ immemor, rerumque novarum studiosus, ibidem non multò post lapidibus obrutus male periiit, quæ verba sunt Sigeberti, *ad ann. 771.*

Lupo Vascorum Duci Juniorem cum isthæc acciderent, ac vix ætatis annum 20. egressum crediderim. Nam sub Ludovico Imperatore, sex post datum Carolum annis, de perfidiâ accusatus, cum purgare se non posset, exilio multatus est. Referunt Sigebertus *ad ann. 820.* Annales autem *Nuonarij & Pithœi ad ann. 819.*

CAPVT VI.

* MS. eo-
usque

Compositis in Aquirania rebus, * eoque bello finitò, regni quoq. socio jam rebus humanis exempto, rogatu ac precibus Adriani Rom. urbis episcopi exoratus, bellum contra Longobardos suscepit: quod prius quidem & à patre ejus, Stephano Papâ supplicante, cum magna difficultate susceptum est, quia quidam ex primoribus Francorum, cum quibus consultare solebat, adeò voluntati ejus renisi sunt, ut se regem deserturos, domumque redituros libera voce proclamarent. † Susceptum tamen bellum est contra Haistolfum regem, & celerimè completum. † Sed licet sibi & patri belli suscipiendi similis, ac potius eadem causa subesse videretur, haud simili tamen & labore certatum, & fine constat esse completum. † Pipinus siquidem Haistolphum paucorum dierum obsidione apud Ticinum compulit & obsides dare, & septa Romanis oppida atque castella restituere, atque ut reddita non repeterentur, sacramento fidem * dare. † CAROLUS vero post inchoatum à se bellum non prius destitit,

* MS. fa-
cere.

tit, quam & Desiderium regem, quem longâ obsidione fatigaverat, in deditionem susciperet, & filium ejus Adalgisum, in quem spes omnium * inclinata videbatur, non solum regno, sed etiam Italia * decedere compelleret, omnia Romanis erepta restitueret, * Ruodgandum Forojuliani ducatus præfectum res novas molientem opprimeret, 6. totamque Italiam suæ ditioni subjugaret. † Italiam intranti quàm difficilis Alpium transitus fuerit, quantoque Francorum labore invia montium juga, & eminentes in cælum scopuli, atque asperæ cautes superatæ sint; hoc loco describerem, nisi vitæ illius modum potius, quàm bellorum quæ gessit eventus memoriæ mandare, præsentis opere animo esset propositum. † Finis tamen hujus, belli fuit subacta Italia, & rex Desiderius perpetuo exilio deportatus, & filius ejus Adalgisus Italiâ pulsus, & res à Longobardorum regibus ereptæ, Adriano, Romanæ Ecclesiæ rectori restitutæ.

* N. Inclinata videbatur.

* MS. excedere.

* MS. Hruodgandum.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. VI.

Bellum contra Longobardos] Hi tùm Italiam infederant, ex quo Albuinus, & mox Flavii reges imperium ejus sibi vendicaverant. Hinc satis longo intervallo post continuas successiones Haisolphus, quem Aistulphum alii, Albertus Stadenfis Agistulphum appellat, Rachidis Frater, regnare cepit ann. 749. quicum congressus Pipinus Caroli Pater: cui ex casu mortuo substitutus est Desiderius, Constabulus ejus, seu ut rectius loquar Comes Stabuli, ut indicat Adelm. *ad ann. 756.* Nam quod Desiderium Aistulphi filium vocat Gobelinus *et. 6. c. 37. p. 186.* nescio an tolerari possit. Idem Desiderius à Carolo victus, cum Uxore & Filia, & cunctis Principibus, excepto Adalgiso Filio, in captivitatem abductus, perpetuoq; exilio mulctatus est. Hic finis fuerat regni Longobardici, tantopere omnibus gentibus formidati post annos amplius 200. quibus, Italiam tenebant, ut prolixè Anastasius Bibliothecarius in *vitâ Hadriani*, Aimoinus *lib. IV. c. 69.* Paulus VVarnefridi *de gest. Longobard. lib. VI. cap. 61. extrem.* alijque complures, te-

D 2

stantur.

stantur. Dicti autem sunt Longobardi, ut obiter & hoc attexamus, non à longis barbis, ut Sigeberto initio Chronograph. p. 480. & Gobelino Personæ Cosmodrom. et. 6. c. 24. visum, & ante hos Paulo Diacono lib. 1. c. 9. cuius auctoritate etiam inductus est Cluverius lib. 111. Germ. Antiquæ cap. 26. Quamquam præter hos Isidorus Orig. lib. 1 x. c. 2. Otto Frising. lib. 2. c. 13. non aliter sentiant. Et sic Guntherus lib. 11. Ligurini: Dicitur à longis ea Longobardia barbis, quod ipsum Frid. Lindenbrogio ad Paul. Diac. l. c. p. 342. annotatum est. Neq; à longis bardis vel bipennibus, quasi Sandwarter / quod custodes sint regionis, sed à Bardis gente Celtica, ut Cornutus, seu quis alius est Scholiastes, ad Satyr. xvi. v. 13. Iuv. annotavit, quam commemorat Helmod. lib. 1. c. 25. Hollatisque & Ditmarsis confines ponit. Et sic clarè Georgius Torquatus in annal. Magdeburg. nec dum editis part. 1. cap. 2. quem laudat Henricus Meibomius notis in Histor. Bardewici p. 152. Nam quod à Longhona & Bardo Galliæ olim Regulis, gentem Longobardorum aliqui derivare conati sunt, fabulis debemus Annianis, in quibus & isti reges commemorantur, ut videre est apud Forcatulum lib. 1. p. 98.

Filium ejus Adalgisum] Hic cum pater Desiderius caperetur, fugâ dilapsus, Constantinopolin ad Constantinum Imperatorem se contulit. Ibi in Patriciatus ordine atque honore consensisse fertur ab Adelmo ad ann. 774. Hunc ut solet expressit Poëta VVestphalus, in vitâ Karoli lib. 1. v. 165.

Filius illius cognomine dictus Adalgis,
Cum Longobardis in eo spes ampla maneret,
Diffidens rebus patria, se contulit inde
Ad Constantinum Græcorum sceptrâ regentem:
A quo Patricius præclaro munere factus,
Hoc in honore sua permansit ad ultima vitæ.

Quod mihi tamen secus videtur. Nam clarè Sigebertus Scriptor, in talibus minime nugax; ad ann. 789. à Francis interemptum memorat, Adalgisus, inquit, Filius Desiderii Regis, qui victo Patre ad Græcos confugerat, animatus auxilio Græcorum ad Italiam venit, aut ad repetendum regnum, aut ad inferendam ultionem: qui inito bello cum Francis detentus ab eis, amara morte peremptus est.

Rodgaudum Foroiuliani Ducatus Præfectum] Rotgandum Bucelinus cum Reginon. Prumiensi lib. 11. ac Sigeberto ad ann. 776. appellat. Equidem malim Rodgaudum dicere cum Adelmo Monacho Egolism. p. 240. Alberto Stadenfi, aliisque. Hic Rodgaudus Longobardus erat, quem Forojulienfibus Ducem biennio ante dederat Carolus: qui cum res novas moliretur, regnum

regnumque affectaret, iussu Caroli decollatus est, testantibus Reginone,
ac Sigeberto, locis citatis.

In via montium juga & eminentes in cælum scopuli] *Ἰνὰ τῶν ὄρων ὄρη* hæc
Noster, ut Poetam agnoscas. Et fortassis respexit ad Silium, lib. XI. v. 217.
ubi de Hercule loquitur:

*Cui patuere Alpes, saxa impellentia cælum,
Atque uni calcata Deo,*

aut ut est apud eundem lib. xv. v. 178.

*Tellurem procul irrumpentem in sydera cernit,
Aereas Alpes.*

Cæterum de altitudine Alpium, præclare Iosias Simlerus, *Commentario sin-*
gulari, ac post eum Ioh. Bapt. Plantinus, *Helvet. Antiq. & Nov. cap. vi. p. 36.*

Res à Longobardorum Regibus erepta, Adriano Romane Ecclesie Rectori re-
stituta] Hæc est passim vulgata ac conclamata ferè Donatio, quam post Pi-
pinum patrem, Adriano Pontifici concessit Carolus M. Altera enim illa Ex-
archatus Ravennæ per Constantinum, Sylvestro Pontifici facta, merum com-
mentum est. Cujus fictorem Iohannem Diaconum Otto III. Imperator in Di-
plomate ad Sylvestrum II. Pontificem Romanum Anno 978. dato produ-
cit, cujus meminit Goldast. tom. II. *Rer. Alamann. part. 1. p. 3.* Et agnoscunt
idem Pontificii Scriptores, Calderinus *Consilio* 468. Ioh. Angelus Aretinus
Consilio 350. Cardinalis Cusanus, *de Concord. Cathol. lib. III.* Georgius Me-
rula lib. 1. *Histor. Vicecomitum extrem.* Æmilii Veronensis lib. III. *Rer.*
Francie. Baronius denique ac Gretserus, rigidissimi Papæ Defensores. Ne
huc referam quæ super hæc re ante 200. & amplius annos Laurentius Valla,
Patricius & Canonicus, in ipsa Urbe Romana, acriter ut solet, disseruit.
Quantis autem blanditijs cùm Pipino, tum Carolo extorserint Pontifices,
vel illud argumento esse potest, quod Adrianus, ut scribit Sigebertus *ad*
ann. 773. in Synodo Romana 153. Episcopis & Abbatibus præsentibus,
communi consilio ad Carolum jus eligendi Pontificem, & ordinandi Apo-
stolicam Sedem detulerit. Nam quod Baronius, Bellarminus, ac Gretserus in
gratiam Imperatoris hoc privilegium à Monacho Gemblacensi confictum
scribunt, causæ suæ potius, quàm veritati inserviunt. Adsunt profectò
testes omni exceptione majores, qui idem quod Sigebertus adserant. A-
nastasius Bibliothecarius, quem his rebus interfuisse extra controversiam
est, in *Historia Ecclesiast.* Hadrianum in Synodo Anno 785. ex totius con-
cilii consensu jus eligendi Pontificem dedisse refert. Cujus verba Onuph.
Panvinus, in *Vita Gregorii VII.* proposuit, & ex eodem transcripsit Golda-
stus in *Replicat. pro imperio cap. 13.* Eadem refert Huld. Mutius lib. VII. *Aven-*
tin.

rin. lib. IV. fol. 188. & extat Oratio Gregorii VI. qui antea Gratianus vocabatur apud Malmesburiensem lib. 11. cap. 13. ubi clarissimis verbis concessa hæc Carolo potestas per Hadrianum asseritur. Addo his aliqua ex antiquo Scriptore Italico, Ottonibus cævo, quæ Eutropii libello adjuncta invenit quondam, & publicavit Matth. Flacius. Verba hæc sunt: Accipiente Carolo hoc (M.) regnum profectus est Romam, deditque ibi donaria multa, quæ usque hodie Romanum tenet dominium, de regni huius confinibus. Fecitque pactum cum Romanis, eorumque Pontifice, & de ordinatione Pontificis, ut interesset quis legatus, & ut contentiosas lites ipse deliberaret.

CAPVT VII.

* MS. cuius

Post * ejus finem Saxonicum, quod quasi intermissum 1. videbatur, repetitum est, quo nullum neque prolixius, neque atrocius, Francorumque populo laboriosius susceptum est. † Quia Saxones, sicut omnes ferè 2. Germaniam incolentes nationes, & natura feroces, & cultui demonum dediti, nostræque religioni contrarii, neque divina neque humana jura vel polluere, vel transgredi inhonestum arbitrabantur. † Suberant & causæ, quæ quori- 3. die pacem conturbare poterant, termini videlicet nostri & illorum pene ubique in plano contigui, præter pauca loca, in quibus vel sylvæ majores, vel montium juga interjecta, urrorumque agros certo limite determinant, in quibus cædes & rapinæ & incendia vicissim fieri non cessabant. † 4. Quibus adeo Franci sunt irritati, ut jam non * vices reddere, sed apertum contra eos bellum suscipere dignum judicarent. † Susceptum est igitur contra eos bellum quod magna utrinque animositate, tamen majore Saxonum quam Francorum damno, per continuos triginta tres annos gerebatur. † Poterat siquidem citius finiri, si Saxonum hoc 6. perfidia pateretur. † Difficile dictu est quoties superati ac 7. supplices Regi se * dediderint, imperata facturos polliciti sint, obsides, qui imperabantur absque dilatione dederint, legatos qui mittebantur susceperint. † Aliquoties ita do- 8. miti &

* MS. vici-
cristiani-
nem.

* MS. de-
derunt.

- mini & * emolliti, ut & cultum dæmonum dimittere, & * MS. molliti.
9. Christianæ religioni se subdere velle promitterent. † Sed sicut adhuc facienda aliquoties proni, sic ad eadem per-
10. vertenda semper fuere præcipites. † Ut * non facile æsti- * MS. Non sit ut satis æsti-
- mare possis, ad utrum horum faciliores veriùs dici possent: mare.
- quippe cum post inchoatum cum eis bellum, vix annus * MS. nullus.
- unus exactus sit; quo non ab eis huiusmodi facta sit per-
11. mutatio. † Sed magnanimitas regis, ac perpetua tam in adversis quam prosperis mentis constantia, nulla eorum mutabilitate vel vinci poterat, vel ab iis quæ agere cœpe-
12. rat, defatigari. † Nam nunquam eos huiusmodi aliquid, perpetrantes, impune ferre passus est, quin aut ipse per se ducto, aut per comites suos missò exercitu, perfidiam ul-
- cisceretur, & dignam ab eis pœnam exigeret * donec o- * MS. usq. dum.
- m nibus qui resistere solebant profligatis, & in suam pote-
- statein reductis, decem hominum millia ex iis qui utraq;
- ripas Albis fluminis incolebant, cum uxoribus & * liberis * MS. parvulis.
- sublatis transtulit, & huc atq; illuc per Galliam & Germani-
13. am * multimoda divisione distribuit. † Eaque conditio- * MS. multimoda divisionem.
- ne à rege proposita, & ab illis suscepta, tractum per tot an-
- nos bellum constat esse finitum, ut abjecto dæmonum cultu, & relictis patriis cæremoniis, Christianæ fidei atque religionis sacramenta susciperent, & Francis adunati, u-
- nus cum eis populus efficerentur.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. VII.

Cultui Dæmonum dediti] Saxonum gentem in colendis Idolis supersti-
tiosissimam fuisse, omnium Historicorum consensu patet. Quinam
autem Dii ab iis præcipuè culti sint, non adeò in vulgus notum est. Ar-
bitror tamen communes cum cæteris Germanis adorasse Deastros, Tho-
ronem, Vodanum, & Friggam, seu Fream, Vodani Uxorem, ut est apud Paul.
Diac. Hist. Longobard. lib. 1. c. 8. nominibus tantum aliquantisper immuta-
tis.

tis. *Thoronem* namque in *Krodonem* convertentes, coluerunt, sub figura *se-
nis* in pisce stantis, qui rotam teneret & urnam: *Friggam* autem sub imagine
nuda femina, ardentem faculam in pectore: in dextera mundi figuram, in si-
nistra mala aurea tria præferentis; quæ duo idola à Carolo subversa scri-
bit *Krantzius Sax. lib. 11. c. 12*. Nam *Vodan* tanquam rei bellicæ præpositus,
Herman dictus est à Saxonibus, summeque cultus usque ad Caroli tempo-
ra, qui statuam ejus *Irminfulam* vulgò dictam, anno 772. demolitus est. Ve-
rùm hæc & alia pridem insigni opere explicuit *Henricus Meibomius*, cui de
cæteris Saxonum Diis operæ precium est addere *H. Grotium, Proleg. in
Procopii Gothica, Olaum VVormium lib. 1. Monument. Dan. cap. 4.* ac præcæ-
teris *Philipp. Cluver. lib. 1. G. A. c. 27.* Eliam *Schedium, de Diis Germanis*,
itemque *Joh. Schefferum*, cujus proximè *Vpsalia* mirifice illustrata prodiit,
cap. 6. & seqq. Illud cum primis observatione dignum est, Saxones, & ejus-
dem cum his originis Anglos, Deam quandam *Astar*, seu *Ostar*, summa ve-
neratione coluisse, sub *Veneris*, ut existimo, nomine. Manent certè ejus
superstitionis hodiernum vestigia, sed plerisque ignorata, cur *Aprilis* men-
sis Carolo M. Germanisque adeo omnibus, *Ooster Monat* sit dictus: & quid
causæ sit, ut festum Paschatos *Dostern* dicamus? Nam quod multi patria-
rum Antiquitatum imperiti, eandem vocem à resurrectione Domini, hoc
est, *Brstand*, derivare nituntur, remotum nimis est. Rem omnem Vene-
rabilis *Bedæ* absolvam verbis, qui libro de Temporum ratione cap. xiiii. *Aprilis
Eosturmonath*, inquit, qui nunc Paschalis mensis interpretatur, quondam à Dea il-
lorum, quæ *Eofre* vocabatur, & cui in illo festa celebrant, nomen habuit; à cuius no-
mine nunc Paschale tempus cognominatur, consueto antiquæ observationis vocabulo
gaudia novæ solennitatis vocantes.

Neg, divina neg, humana iura vel polluere vel transgredi inhonestum arbi-
trabantur] Hinc orta est summa eorum in Christiana religione inconstan-
tia, ut vix annus exactus sit, quò non & fidem receperint & abjecerint. In-
de *VVestphalos* (quã verè nunc non disputo) Occidentales nutantes & dubitan-
tes exponit *Gobelinus et. 1. cap. 5. p. 7.* quod Christi fidem susceptam sæpè
dimiserint, ut Carolus tandem coactus sit occultos quosdam indices, Idolo-
latriæ animadverfores, constituere: de quibus in hunc modum *Aeneas Car-
dinalis Senensis de Statu Europ. cap. 29.* Carolus Magnus, multa cum *VVestphalis*
prælia gessit, eosque magnis afflixit cladibus, coegitq, Christi religionem amplecti, re-
lictò Idolorum cultu. Quam cum sæpius abnegassent, nec iniurandum adverte-
runt, ut metu pœnæ rebellionem compesceret, occultos instituit indices, quibus po-
testatem dedit, ut quamprimum deierasse aliquem comperissent, aut fidem fregisse,
aut aliquod aliud flagitium commisisse, mox illum supplicio afficerent, ubi primum
com-

comprehendi posset, nulla citatione prævia, aut defensione præmissa. Elegit enim viros graves & recti amantes, quos plectere innocentes haud verisimile fuit. Terruit eos res VVestphalos, ac demum in fide continuit: cum sæpe in nemoribus & procures & mediocres viri laqueo suspensi invenirentur, nullâ accusatione prius auditâ. Quarrentibus tamen causam, constabat fregisse fidem, aut magnum aliquod scelus commississe, qui necati reperiiebantur. Idque iudicium usque ad nostram perdurat ætatem, vocaturque VETITVM. Hæc Æneas Sylvius, quem deinceps Joh. Aventinus lib. 1v. *Annal. Boiar. ad ann. 794. fol. 206.* Wernerus Rolevinck. lib. 11. *de laud. VVestphal. cap. 6.* Felix Faber, *Hist. Suevor. lib. 1. c. 7.* Alb. Crantzius lib. 11. *Sax. cap. 21.* Joh. Letzner. *Chron. Caroli M. c. 15.* Caspar Facius, *Polit. Liv. Error. xxiii.* alique secuti, quorum sententiam prolixè singulari opusculo, *de Secretis VVestphaliae iudiciis* enarrat Marquardus Freherus. Equidem rem omnium calculo confirmatam, ipsisque ad eò Imperatorum iudicium hoc improbantium, decretis rati habitam, non auderem in dubium vocare, nisi summa legis istius iniquitas pro Carolo intercederet. Tacent Veterum Annales, minima maxima in rebus Caroli memorantes, tacet Witichindus, Saxonum ut antiquissimus, ita verissimus Scriptor. Quin igitur rem exempli minimè probabilis, & trecentis primùm abhinc annis proditam, præeuntibus H. Conringio *de Iudic. Reip. Germ. §. 40.* ac Bœclero, *Hist. Sec. ix. in Carolo* repudiemus, nè quam Carolo iniustitiæ, ubi opus non est, inuramus maculam. Cæterum quam perfidiam hic Saxonibus auctor impingit, eadem Francos in universum notavit Salvianus Massiliensis Presbyter lib. 1v. *Si pejeret Francus, quid novi faceret, qui perjurium ipsum sermonis genus putat esse, non criminis: & ante eum Claud. de laud. Stilic. lib. 1. v. 237.*

Provincia missos

Expellet citius, fallax quàm Francia Reges.

Termini videlicet nostri & illorum pene ubique in plano contigui] Gobelinus et. 1. cap. 5. p. 7. Habet, inquit, Saxonia à Meridie Misniam, Thuringiam & Hassiam, quæ olim de partibus Franconia, sive Francia Orientalis fuerunt; quæ quidem Franconia eis adiacet à meridie. Ante hunc Poëtafter Saxo, *Vita Caroli lib. 1. v. 55. de Angariis:*

Horum

Patria, Francorum terris sociatur ab Austro

Oceanoque eadem coniungitur ex Aquilone.

Adde Cluver. *G. A. lib. 111. cap. 21.*

Qui utrasque ripas Albis fluminis incolebant) Trans-albinorum tantum meminit Regino lib. 11. anno 804. Quo anno, inquit, æstate Carolus in Saxoniam cum exercitu perrexit, omnesq; qui trans Albiam in VVihmodi habitabant Saxones cum mulieribus & infantibus, transtulit in Franciam, & pagos trans-Albianos

E

Abotri-

Abotritis dedit. Hæc ille, quæ totidem ferè verbis extant apud *Adelmum*, & *Auctorem Annalium Fuldens.* ad ann. 804. Idem cum his *Lambertus Schaffnaburg.* & *Sigebert.* ad ann. 803. itemque *Gobelin.* at. 6. cap. 40. pag. 192. Cum *Eginharto* tamen facere videtur *Marianus lib. III. ann. 775.* Occasionem ejus translationis scitè narrant *Adelmus*, *Albertus Stadenfis*, alii, ad ann. 777. quod jussu *Caroli* baptizati fuerint *Saxones* hæc conditione, ut si amplius statuta ejus violarent, tam libertate quàm patriâ privarentur. Quod posterius cum exqueretur *Carolus*, prius tamen quodammodo mitigavit, conjungendo *Saxones* cum *Francis*, ita ut eandem cum his libertatem acciperent. Hæc ratione videtur omnis *Saxonum Trans-Albina Terra Abotritis Venedicæ* genti cessisse. At septimo circiter anno post, facta in patriam est exilibus redeundi licentia, atque ita pars priscæ *Saxonie* videtur ab exilio reversis reddita. Signatè privilegium à *Ludovico Pio Ecclesiæ Hamburgensi* concessum, quod *Syntagmati Rerum Germanicarum Septentrionalium* inseruit *Erpoldus Lindenbrogius*, quodque inde repetit *Petrus Lambecius*, *Orig. Hamburg. lib. 1. pag. 10:* Vnde postquam terram *Trans-Albianorum*, laxatâ captivitate, quàm ad multam perfidiam in ipsis *Christianitatis* initis patriam, per septennium passi sunt, nè locus ille à barbaris invaderetur, *Ekeberto Comiti* restituere præceperat, non iam vicinis *Episcopis* committere voluit.

CAPUT IIX.

* Ità N. &
Cod. Med.
at R. Hoc
bellum.

Hoc * bellò, licet per multum temporis spacium tra-
heretur, ipse non amplius cum hoste quàm bis acie
conflixit, semel juxta montem qui *Osneggi* dici-
tur, in loco *Thietmelle* nominato: & iterum apud
* MS. * *Asam* fluvium, & hoc uno mense, paucis quoque inter-
* Hesa. positis diebus. † His duobus præliis hostes adeo profligati
ac devicti sunt, ut ulterius regem neque provocare, neque
venienti resistere, nisi aliquâ loci munitione defensi, aude-
rent. † Plures tamen eo bello tam ex nobilitate *Franco-*
rum quam *Saxonum*, & functi summis honoribus viri,
consumpti sunt: tandemque anno tricesimo tertio finitum
est: cum interim tot ac tanta in diversis terrarum partibus
bella contra *Francos* & exorta sint, & solertiâ regis admi-
nistrata, ut meritò intuentibus in dubium venire possit, u-
trum in eo aut laborum patientiam, aut felicitatem potius
mirari

4. mirari conveniat. † Nam biennio ante Italicum hoc bellum sumpsit exordium: & cum sine intermissione gereretur, nihil tamen ex iis quæ alicubi erant gerenda, dimissum, aut ulla in parte ab æquæ operoso certamine cessatum.
5. est. † Nam rex omnium qui suâ ætate gentibus dominabantur & prudentia maximus, & animi magnitudine præstantissimus, nihil in iis, quæ vel suscipienda erant vel exequenda, aut * propter laborem detrectavit, aut propter * MS. per laborem.
6. periculum exhorruit. † Verum unumquodque secundum suam qualitatem & subire & ferre doctus, nec in adversis cedere, nec in prosperis falsò blandienti fortunæ assentire solebat.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. IIX.

Non amplius cum hoste, quàm bis acie conflixit) Utriusque pugne meminerit Aimoinus lib. IV. cap. 75. ac Regino lib. II. anno 783. Locus prior Thietmali, seu Dietmelle, oppidum VVestfaliæ, hodie etiam non ignotum, quod olim Teutoburgum dictum, cladeque Variana nobilitatum evidentissimis argumentis demonstrat Philippus Cluverius lib. III. Germ. Antiqu. cap. XIX. Posterior propter Asam, seu Hasam (sic enim rescribendum est in Annal. Fuldensibus Pithoei ac Freheri, ubi vulgo legitur Basa) fluvium, ad Meppen oppidum VVestfaliæ ejusdem, in Amasin se exonerantem,

Nisi aliquâ loci munitione defensi) Ergo oportet jam tum urbes arcesque in Saxoniam munitas fuisse; quod tamen tanto molimine doctissimi Viri negant. Equidem quod Albertus Crantzius, nescio quam antiquitatem, cum cæteris Urbibus Saxonice, tum Hamburgensium civitati assignat, lib. I. Metrop. cap. 12. non probo, & hætenus rectè eum refellit Petrus Lambecius, Orig. Hamburg. lib. I. p. 8. At quod idem Vir doctissimus, quem postremò nominavi, Saxoniam, antequam à Carolo M. fuit debellata, nullas planè urbes mœnibus incinctas habuisse affirmat, secus esse Veterum monumenta excutienti apparebit. Ne quid enim nunc de dubiæ antiquitatis castellis Minda, Magdeburgo, Salingstede, pluribusque aliis dicam, notoriæ sunt urbes antiquissimæ Bardericum, seu Bardengavv, ut appellat Adelmus ad ann. 785. cujus historiam ante hos quinquaginta, & quod excurrit annos, Henricus Meibomius, admirandæ Vir industriæ, singu-

lari libello complexus est: *Ochsenburg* quod castrum jam tùm *an. 743.* *Caroli* patruus, *Carolomannus* per placitum & pacis conditionem cepit, teste *Reginone lib. II.* *Nigberg*, seu *Wittheberg*, ut vocat *Ado Viennens.* *Chron. et. 6. p. 204.* castrum nominatissimum, in quo sub initium Regiminis *Pipini* patris *Caroli* *Hildegarius* episcopus à Saxonibus occisus est, auctore eodem *Reginone ad ann. 751.* Quanquam apud utrumquè legere malim *Viberg*, ut intelligatur *mons Vegedonis*, non procul à *Rema* seu *Rimia* pago, ubi occisum refert *Hildigarium*, & paulo post sepultum in monte *Ovesberg* *Henricus de Hervordia l. 2. c. 69.* Non inferiora his munimenta *Eresburgum* ac *Sigiburgum* adjicerem, nisi creberrima eorundem mentio, quæ utramque in *Historiâ Saxonum* ferè facit paginam, aliud syaderet. Non possum tamen, quin aliqua ex *Chronico Osnabrugensi* *Ertwini* *Ertmani*, *Viri*, ut tum ferebant tempora prudentissimi, producam: *Tria*, inquit, precipua & eminentiora castella: videlicet, *Heriburg in Saxonia* *Hassionumque* situm confinio: *Sigiburg* super *Ruram* fluvium positum, & *Iburg*; quod ex jucundo situ terrarum egregium fuisse, nemo dubitet.

Anno tricesimo tertio finitum est) *Levis* in numero diversitas est. *Adamus* enim *Bremensis* qui multa ex *Eginharto* nostro, suâ etiam confessione descripsit, hæc verba repetens, ex annis 33. annos 30. tantum refert *lib. I. cap. 7.* *Vitichindus annal. lib. I. p. 6.* *Carolus* imperii anno 30. obtinuisse scribit, ut *Saxones* ad veram viam ducerentur: quicquid facit *Robertus Gagvinus lib. IV. de gestis Francorum cap. I.* & *Richard. Bartholin. Austrad. lib. I. v. 56.*

Non Saxona tandem

Edomitum duris decima trieteride Franci.

Quanquam hic fortassis numero rotundo usus est, quod etiam fecisse videtur *Tidericus Langen*, *Canonicus Eimbeccensis*, primum ante hos quindecim annos à *Joh. Henrico Meibomio* publicatus in *Saxoniâ* suâ, v. 139.

Carole qui Frisones, Ligures, Italos, Aquitanos,

Hunnos, Illyricum, vicisti tempore parvo,

In sex Saxones lustris vix perdomuisti.

Cæterum in aliquibus vitium fortassis scripturæ suspiceris. Etenim *Adamus Bremensis lib. I. cap. 12. ad ann. 803.* triginta tres annos discrete memorat, cui suffragantur *Poëta Saxonicus in annal. Carol. M. ad an. 803. Indict. 10. ac Marianus Scotus lib. III. anno 775.* Subjectâ, inquit, *Italiâ Saxonicum bellum biennio ante Italicum inceptum, repetitum est, & per 33. annos permansit.* Incertus Auctor *vita Ludovici Pii, pag. 346.* Finito tandem diutino atque cruento primo *Saxonico bello*, quod ut ferunt trium triginta annorum tempus

pus occupavit. Similiter ex Matthæo Florentino, *Collector Chronici Belgici* fol. 40. & Helmoldus *Chron. Sclav. lib. 1. cap. 3.* Henricus tamen Meibomius, *Notis ad Vitich. Annal. pag. 44.* annos præcisè xxxii impletos supputat, ex *litteris Rudolphi Episcopi Halberstadensis.*

CAPVT IX.

1. **C**um enim assiduo ac penè continuo cum Saxoni-
bus bello certaretur, dispositis per congrua confi-
niorū loca præsidis, Hispaniam quam maximo po-
terat belli apparatu aggreditur, saltuque Pyrenæi
superato, omnibus quæ adierat oppidis atque castellis in
deditionem acceptis, salvo atque incolumi exercitu rever-
titur. † Præter quod in ipso Pyrenæi jugo Vasconicam
2. perfidiam parumper in redeundo contigit experiri. † Nam
3. cum agmine longo, ut loci & angustiarum situs permitte-
bat, porrectus iret exercitus, Vascones in summi montis
vertice positos insidiis, (est enim locus ex opacitate Sylva-
rum, quarum maxima ibi est copia, insidiis ponendis op-
portunus) extremam impedimentorum partem, & eos qui
* novissimo agmine incedentes, subsidio præcedentes tue-
bantur, desuper incursantes, in subjectam vallem deijciunt:
consertoque cum eis prælio, usque ad unum omnes inter-
ficiunt: ac direptis impedimentis, noctis beneficio, quæ jam
instabat, protecti, summa cum celeritate in diversa disper-
4. guntur. † Adjuvabat in hoc facto Vascones & levitas ar-
5. morum, & loci in quo res gerebatur situs. † E contra Fran-
cos & armorum gravitas, & loci iniquitas per omnia Va-
6. sconibus reddidit impares. † In quo prælio Eghartus re-
giæ mensæ propositus, Anshelmus comes palatii, * & Rut-
landus Britannici littoris præfectus, cum aliis compluri-
7. bus interficiuntur. † Neque hoc factum ad præsens vin-
dicari poterat: quia hostis re perpetrata ita dispersus est,
ut nè fama quidem remaneret, * ubinam gentium quæ-
ri potuisset.

* MS. Flor.
Novissimi
agminis.
Et mox:
subsidia,

* Nihil
quicquam
de Rutlan-
do in Cod.
Flor.

* MS. ubi,

EGINHARTVS
ANIMADVERSIONES
AD CAP. IX.

Hispaniam quàm maximo poterat belli apparatu aggreditur) Hoc bellum tanto apparatu susceptum brevi temporis spacio finitum est. Describitur à Reginone lib. 11. Sigeberto, Annal. Nuenarii, & Pithoei, ad ann. 778. ac prolixè, infinitis tamen conspersum fabulis, à Pseudo-Turpino, Caroli Imperatoris in Hispaniâ, ut ipse scribit, consocio, de Vita Caroli M. & Rolandi, ubi per quatuordecim annos in Hispaniâ belligerasse Carolum scribit, quem Godefridus Viterbiensis, aliiq̃ue sequuntur. Sed quî tandem & unde annorum istud intervallum computent, ego certè non capio, nec credo quenquam esse, qui aliter sentiat.

Vasconicam perfidiam.) Rem omnem breviter narrat Adelmus anno 778. In cujus (Pyrenæi) summitate, Vascones insidiis collocatis, extremum agmen adorti, totum exercitum perturbabant magno tumultu. Et licet Franci Vasconibus tam armis quàm animis prestare viderentur, tamen & iniquitate locorum, & genere imparis pugna inferiores, effecti sunt. In hoc certamine plerique aulicorum, quos Rex copiis prefecerat, interfecti sunt, direpta impedimenta, & hostis propter notitiam locorum indifferens dilapsus est. Cujus vulneris accepti recordatio, magnam partem rerum feliciter in Hispaniâ gestarum in corde Regis obnubilavit. Adelmum retentis alicubi verbis expressit Poëta Saxonicus ex MS. à nobis, post Reineccium castigatus lib. 1. v. 387. in his:

*Cumq̃ Pyrenæi regressus ad intima saltus,
Milite cum lasso calles transcenderet arctos,
Insidias ejus summo sub vertice montis
Tendere VVascones ausi, nova praelia tentant,
Deniq̃ postremos populi Regalis adorti,
Missilibus primò sternunt ex collibus altis.
Et Francos, quamvis armis animisq̃ priores,
Impar fecit & angustus locus inferiores.
Rex jam præcessit, tardumq̃ remanserat agmen,
Cura vehendarum quodrerum præpediebat.
Fit pavor hinc exercitibus, subitoq̃ tumultu
Turbantur, victrix Latronum turba nefanda
Ingentem rapuit prædam, pluresq̃ necavit.
Namq̃ Palatini quidam cecidere ministri,*

Com-

Commendata quibus regalis copia gaza,

Pradones illos spoliis ditavit opimis.

His gestis, hostes vasti per devia saltus

**Fugerant, celerant; fuerant quibus ardua montis,*

Abdita Sylvarum, vallis loca nota profunda.

Quos fuga dilapsos investigabilis, & nox

Instans eripuit, sequeretur ut ultio nulla.

At facinus tantum quoniam permansit inultum

Tristia Regali subduxit nubila menti.

Prospera quam fecere prius complura serenam.

Hæc illi: quorum verba eò libentius apposui, quia cladem hanc Francicam aut dissimulant, aut Turpini fabulis conspersam adulterant alii. Sanè Florentius Bravonius, VVigorniensis Monachus, incolumi exercitu rediisse Carolum affirmat. Vid. Barthium *ad Brit.* III. 390.

Egbertus regiamensæ præpositus) Egghardus in *Medicæ*, & *Reuberianis Codicibus* appellatur: quod nomen quàm variè scriptum sit apud Alamannos veteres, ex catalogo nominum Alamannicorum incerti auctoris apud Goldast. *tom. II. p. 94.* videre est. Mensæ autem præpositus vocabulo peculiari Francico *Seneschalcus* dicebatur, id quod colligo ex Adelmo *ad ann. 786.* ubi *Ardulphus*, seu rectius *Audulphus*, vel *Adulphus*, regis mensæ dicitur præpositus, quem tamen Sigebertus, & auctor *annal. Fuldens. ad ann. dictum*, *Seneschalcum* vocat. De quâ dignitate præter Claudium Fauchetum in *Origin. dignitatum Francicarum*, aliqua annotavit Marquard. Freherus, in *glossar. Rerum Germanicarum scriptoribus præmisso*. Sunt qui hanc originem traxisse Electores censeant, quam opinionem falsò assignat Irenico, doctissimo *Rerum Germanicarum* scriptori, Christophorus Gewoldus *Commentar. de Electoratu cap. 2.* Sed et si nomina, quæ Electoribus hodiè tribui solent in aulâ Carolina vigerint, potestas tamen atque auctoritas Comitibus illis talis non fuit. Certè *Adelmus*, *Rerum Caroli* diligentissimus simul atque accuratissimus Conditor, *Adalgisum Cubicularium*, (quem *Paraphrastes* ejus, *Pœtaster Saxo Camerarium* vocat *lib. II. v. 75.*) *Geilonem* *Comitem Stabuli*, *Gvoradum* *comitem palatii* commemorat *ad ann. 782.* sed officii Electoralis nusquam vel verbulo meminit. Quare non est ut rem aliquot seculis posteriorem, ad ultimam usque antiquitatem posueramus, præsertim cum apud peritissimos rerum patriarum Historicos constet, demum sub *Friderici II.* tempora, aut saltem paulò ante nomen Electorum innotuisse. Ad post eum suò etiam calculo, quis-

* Ita sanè
scriptus
Codex Bib.
lioth. Jul. in
Male Rei.
neccius:
Accelerant
fugam,

quis tandem sit, *Severinus de Monzambano*, exasciato de Statu Imperii *Germ. manici* opere, cap. 17. §. 3. nuper approbavit.

Rutlandus Britannici littoris præfectus) Fallor an hic est decantatus Turpino *Rolandus*? Certè si cladem Carolo à Vasconibus illatam cum iis contuleris, quæ apud Turpinum cap. 21. & 22. leguntur vix aliter sentias. *Laonic. Chalcocondylas lib. II. de Reb. Turc.* Orlandinum corrupto nomine vocat, ἐκ τῶν ἡγεμόνων παλατιῶν καλλυμένων, hoc est, *unum ex Ducibus Palatinis*. Quem sequitur *Spangenberg. Chron. Sax. cap. 74.* qui Comitem Palatinum vocat, & hoc titulo sepulcrum *Rulandi* apud *Blaviam* in *Xantonibus* inscriptum esse, *Leodius, Append. fol. 5.* & *Freher. ipse lib. 1. Orig. Pal. cap. 1.* testantur. Ac certè *Rothlandus* (quem *Rutlandum* esse non dubito) inter Comites à Carolo ipso numeratur in *Præcepto evindicatorio de Anno 776.* quod habetur in *Chron. Laurisham. pag. 59. tom. 1. rer. Germ. Freheri*. Hunc ipsum alii affinem Caroli, alii ex sorore nepotem fuisse dicunt, quo nomine eum *Genealogiæ Carolinæ* inseruit *Reinerus Reineccius*, Vir in omni Historiâ versatissimus. Mireris non injuriâ, unde tanta *Viris Eruditis* in talibus consignandis accesserit confidentia, præsertim cum nec ratio ulla, nec fides *Annalium* huic sententiæ suffragium ferant? Confutamus illam fabulæ partem de progenie *Rolandi* infra cap. *xix.* Similiter quæ de immani ejus staturâ vulgo feruntur, incerta sunt, seu ut rectius loquar, futilia ac falsa, id quod præter *Camerar. lib. 1. Medit. Hist. 82.* ac *Hubertum Thomam Leodium, de Orig. Palat. in App. Freher. fol. 6.* egregiè demonstravit *Gryphiander*, tersissimo ac elaboratissimo de *Weichbildis* libro Cap. *v. 1.* Veritas illa est, quod ad montem *Pyrenæum* fortiter pugnando interemptus sit ann. 778. quò sine dubio respexit *Adelmus*, qui eum generali nomine *aulicorum* comprehendit. Nam quod *Dux belli* contra *Saxones* fuerit, eoque nomine passim per *Saxoniam* *Statuas* meruerit, ut *Wilhelm. Dilichius Chron. Bremens. fol. 39.* & *Lindenbrogius in Chron. Caroli fol. 269.* aliique narrant, eadem, quæ asseritur facilitate, rejici potest. Nullæ adsunt tabulæ, nulla veterum monumenta, quæ vel verbulo *Rutlandi* meminerint in bello eo *Saxonico*. De morte quoque ejus quàm varia feruntur? Alij cum *Josepho de Pinu* in *lib. enigmatum* ad ann. 800. 31 *Maii* referunt; quem sequi videtur *Bucholzerus in Ind. Chronol. p. 287.* alii ad ann. 811. & quidem 11. *Ian.* ut *Christianus Massæus*: alii cum *Roderico* ad ann. 812. cujus meminit *Bucelinus*, *Rolandum* scilicet expeditione novâ *Ludovici* in *Hispaniâ* occubuisse, quam tamen fabulam rectè refellit. Plures sententias legas apud *Petrum Mantuanum Secretarium*, ut jam non *Sig. Davids* *Homerico* verbo videatur *Rolan-*

Rolandus, sed sexies & amplius mortuus. Gladius Rolandi *Durenda*, & tuba ejus *eburnea*, de quibus fabulator Turpinus *cap. 27.* ad Roncevallum ostenditur juxta *Leod. l. c.* Eundem tamen gladium asservari ajunt in oppido S. Dionysii propè Lutetiam, ut ex Schröteri *Hist. totius Orb. Terr.* probat Gryphiand. *cap. 12.* & quod magis, conspicitur pendens ad arcis Prusicæ portam in Turcia, quem Turcæ diligenter adservant: nam vulgus existimat Rolandum Turcam fuisse, dicente Petro Bellonio, *lib. 111. Observ. cap. 42.*

CAPVT X.

1. **D**Omuit & Britones, qui ad occidentem in extremâ quâdam parte Galliæ super littus Oceani residentes, dicto audientes non erant: missa in eos expeditione, qua & obsides dare, & quæ imperarentur
2. se facturos polliceri coacti sunt. † Ipse postea cum exercitu Italiam ingressus, ac per Romam iter agens, Capuam Campaniæ Urbem accessit, atque ibi positis castris, bellum
3. Beneventanis nî * sese dederent, comminatus est. † Prævenit hoc Dux gentis Aragisus, filios suos Rumoldum & Grimoaldum cum magna pecuniâ obviam regi mittens, rogat, ut filios obsides suscipiat, seque cum gente imperata facturum pollicetur: præter hoc solum, si ipse ad conspectum venire cogeretur. † Rex utilitate gentis magis quam animi ejus obstinatione considerata, & obsides sibi oblato suscepit, eique ut ad conspectum venire non cogeretur, pro magno munere concessit, unoque ex filiis, qui minor natuerat, obsidatus gratiâ retento, majorem patri remisit, legatisque ob sacramenta fidelitatis à Beneventanis exigenda atque suscipienda, cum Aragiso dimissis, Romam redit, consumptisque ibi in sanctorum veneratione locorum aliquot diebus, in Galliam revertitur.

* MS. dederentur.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. X.

DOmuit & Britones) Aliquoties Britones à Carolo domiti sunt: primum anno 786. de quo Adelmus: cum ab Anglis & Saxonibus Britannia

F

cannia

tannia Insula fuisset inuasa (sic enim lego non *inversa*, ut vulgo post Nuenarium editur) magna pars incolarum ejus mare trajiciens, in ultimis Galliae finibus, Venetorum & Coriosolitarum Regiones occupavit. Is populus à regibus Francorum subactus ac tributarius factus, impositum sibi vectigal licet invitus solvere solebat. Cumque eo tempore dicto audiens non esset, missus illuc regiae mensae praepositus *Audolphus*, perfida gentis contumaciam mirá celeritate comprescit, regique apud Wormatiam & obsides quos acceperat, & complures ex populi primoribus adduxit. Consentiunt Sigebertus & Auctor annal. Fuldenf. *ad eundem ann.* Integro decennio errat *Marianus Scotus*, qui hanc expeditionem *ad ann. 776.* retulit. Deinde per *Vittonem* seu *Gvidonem*, Comitem, ac Britannici, post Rutlandum, limitis praefectum, iterum victi & in deditiōem recepti Britones, totaque adeò Britannia, quod nunquam antea fuit, Francis subjugata est, teste praeter alios *Reginone lib. 11. ad ann. 799.*

Dux Gentis Aragisus] *Heregisum Regino* ac *Sigebertus ad ann. 787.* *Argisum Gobelin. etat. 6. c. 38.* appellant: contra quem eam ob causam, si nonnullis credimus, profectus est *Carolus*, quod *Aragisus* Regem se inungi fecisset: qui tamen solo adventu *Caroli* territus, manus supplex & obsides dedit. *Grimaldus* quem in pacis firmamentum cum duodecim obsidibus retinuerat *Carolus*, ab eodem post mortem patris *Dux Beneventanis* datus est, juxta *Adelmum ann. 788.* & nisi me fallunt omnia, hic est *Grimaldus* ille, qui sparso venenato pulvere, magnam boum stragem concitavit, quod memorat & irridet *Agobardus*, *Lugdunensis Episcopus*, in eo libro, quem contra insulsam *Vulgi* opinionem de grandine & tonitruis scripsit p. 156.

Si ipse in conspectum venire cogeretur] Ita reposui ope *Codici Florentini*, ac jubente *Conrado Abbate Vrspergenfi*, qui *Eginhartum* exscripsit. Vulgò in editis à *Nuenario* ac *Reubero*, sed cum dispendio sententiae, legebatur: *praeter hoc, si ipse in conspectum venire non cogeretur.* Similiter iisdem auctoribus veterem lectionem post paulo reduxi, cum editum esset, *pro obside retento*, quod tamen & *Albertus Krantzius*, qui *Eginharti* verba partim suis immiscet, retinuit *lib. 11. Saxon. cap. 4.*

CAPVT XI.

*N. exortum.

BAjoaricum deinde bellum & repente * ortum, & celeri fine completum est, quod superbia simul ac discordia *Thassilonis* ducis excitavit: Qui hortatu Uxor-
is, quae filia *Desiderii* regis erat, ac patris exilium
per

per maritum ulcisci posse putabat, juncto foedere cum Hunis, qui Bajoariis sunt ab oriente contermini, non solum imperata non facere, sed bello regem provocare tentabat.

2. † * Cujus contumaciam, quia nimia videbatur, animositas regis ferre nequiverat, ac * proinde copiis undiq; contractis, Bajoariam petiturus, ipse ad Lechum amnem cum
3. * maximo venit exercitu. † Is fluvius Bajoarios ab Aleman-
4. nis dividit. † Cujus in ripâ castris collocatis, priusquam provinciam intraret, animum ducis per legatos statuit ex-
5. periri. † Sed ille pertinaciter agere, nec sibi nec genti utile ratus, supplex se regi * subjecit, obsides qui imperabantur dedit, (inter quos & filium suum Theodonem) datâ insuper fide cum juramento, quod ab illius potestate
6. * nemini defectionem suadenti assentire deberet. † Sicque bello, quod quasi maximum futurum videbatur, ce-
7. lerrimus est finis impositus. † Thassilo tamen postmodum ad regem evocatus, neque redire permissus, neque * provinciâ, quam tenebat ulterius * præesse, sed Comitibus ad regendum commissa est.

* N. Quorum.

* N. Perinde

* MS. magno.

* MS. permisit

* MS. ad defectionem nullo suadenti. L. nulli.

* MS. provinciam.

* MS. Duci s.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XL

Hortatu Uxoris quæ filia Desiderii erat] Luitburgam Regino Prumiensis lib. 11. Adelmus Benedict. alijque ad ann. 788. appellant. Impotentis animi pariter ac superbi foeminam fuisse, vel isthæc arguunt, quod odio inexplebili post patris exilium in Francos concitata, maritum ad rebellionem stimulaverit, sibi que tandem ac Thassiloni, consiliis malè succedentibus, exitium attraxerit. Eleganter Poëta, Carolinæ Vitæ Scriptor, Annal. lib. 11. v. 346.

*Ejus ut hoc faceret Leutberga suaserat Vxor,
Quæ Desiderii fuerat, quia filia Regis,
Post patris exilium Francis inimica manebat,
Femineiq; gerens odii sub pectore flammæ,
Mittere jam populos in summa pericula pravo*

F 2

Con-

*Consilio studuit, non curans sanguine quanto
Humani generis fuso, quos urring, perirent
Millia, dum tantum Francis inferre labores
Bellorum satagens, nec non dispendia rerum,
Vlisci patrem tali ratione valeret.*

Hinc Deodibilem appellat Monachus Egoism. p. 254. Denique & ipsa detrusa est, post depositionem mariti, tanquam caput & causa malorum, in sui sexus monasterium.

Priusquam Provinciam intraret, animum Ducis per legatos statuit experiri; Prudenter, ut omnia, Carolus, consilio prius, quam armis rem experiundam censuit, juxta *πολυδουλαντος* illud veteris Comici. Similiter cum Desiderio egisse eundem, testis est Hildericus Mutius lib. vii. Mittit, inquit, prius legatos, qui verbis agant cum Desiderio, ut Ecclesia reddat possessiones, quas occupat; pollicetur amicitiam: vim prætera magnam se dare velle pecunia, ut res componatur, ne bello tam gravi agendum sit.

Inter quos & Filium suum Theodonem] Plures Thassiloni fuisse Filios, præter Theodonem, vel ex eo diplomate constat, quo monasterium Krems in Austriâ, fundavit & confirmavit, apparet. Memoratur enim, Guntherus, Thassilonis filius, in venatione, ab Apro interemptus. Quam rem tamen Aventinus *annal. Bojar. lib. iii.* sibi non videri verisimilem refert. Theodonem autem, quem alij *Diethonem* appellant, unâ cum Patre attonsum & in monasterium detrusum, paulo post dicemus. Gravis error est Trithemii, in *Chron.* Ducum *Bajoaria*, Theodonem hunc Thassilonis ex Luitburga Filium, à D. Ruperto Wormatiensi Episcopo anno 612, baptizatum esse, quod *παρεγραμ* sesqui seculum integrum & amplius concernit.

Thassilo tamen postmodum ad Regem evocatus, neq. redire permissus,] Thassilo Caroli consanguineus, ex illustrissimâ & antiquissimâ Agilolfingorum gente natus, patrem habuit Uilonem Bajoariæ Ducem, qui raptâ Pipini Pii sorore Hiltrude, ut clare Sigebertus *ad ann. 743.* Filium Ducem post se reliquit, Pipini ac Caroli suffragio confirmatum. Qui cum despiceret juventutem Caroli, aliquoties moto contra eum bello profectus, in ditionem tamen receptus ac victus: Uxoris mox impotentia ad rependa arma compulsus, demum propter perfidiam ad Carolum in villam Ingelheim ad judicium vocatus est. Ibi crimine læsæ Majestatis à Bajoariis accusatum, capitali sententiâ damnarunt Proceres, intercessione Regis tamen cum Filio tonsus, & monastica conversationi mancipatus est, teste Adelmo *ad ann. 788.* *Monachi ambo facti sunt*, inquit Egoism. p. 253.

in Olto Monasterio, ubi S. Bonifacius requiescit. Visitur adhuc ejus sepulcrum
in Monasterio Laurishamensi, cum hac inscriptione:

*Conditur hac foveâ, quem pie Christe beâ,
Thasilo Dux primum, post Rex, Monachus sed ad imum:
Idibus internus decesserat ille Decembris.*

Neg, provincia quam tenebat ulterius praeesse, sed comitibus ad regendum
commissa est) Intricata lectio, quam Cod. Flor. opè, conjecturâ indubiâ,
sic constituo: Thasilo tamen postmodum ad Regem evocatus, neque redire per-
missus: neque provincia, quam tenebat, ulterius Duci, sed Comitibus ad regen-
dum commissa est:

C A P. XII.

His motibus ita compositis, Sclavis, qui nostrâ con-
suetudine Wilfi, propriè vero, hoc est sua linguâ,
Welatabi dicuntur, illatum est bellum: in quo & Sa- *MS. all-
xones velut * auxiliares inter cæteras nationes, xiliatores.
quæ regis signa jussæ sequebantur, quanquam ficta & mi-
nus devota obedientia militabant. † Causa belli erat,
quod Abottitos, qui cum Francis olim foederati erant, as-
siduâ incursione lacessabant, nec jussionibus coerceri po-
terant: † Sinus quidam ab occidentali oceano orientem
versus porrigitur, longitudinis quidem incompertæ, lati-
tudinis verò quæ nusquam centum millia passuum excedat,
cùm in multis locis contractior inveniat. † Hunc mul-
tæ circumsedent nationes. Dani siquidem & Sveones,
quos Nordmannos vocamus, & septentrionale littus, & o-
mnes in eo insulas tenent. † At littus australe Sclavi, &
Aisli, & aliæ diversæ incolunt nationes: inter quos vel præ-
cipui sunt, quibus tunc à rege bellum inferebatur, We-
latabi, quos ille unâ tantum, & quam per se gesserat, ex-
peditione ita contudit ac domuit, ut ulterius imperata fa-
cere minimè renuendum judicarent.

EGINHARTVS
ANIMADVERSIONES
AD CAP. XII.

Sclavis, qui nostra consuetudine *VVilsi*] Gentem Sclavorum jam tempore belli Trojani, in Paphlagonia, Asiæ minoris regione, floruisse arbitrat^{ur} Alexander Guagninus Veronensis, miles pariter ac scriptor Sarmatiæ præclarus, *Descript. Sarmat. Europ. fol. 3. Edit. Spir.* Procopius etiam Cæsariensis, de bello Gothico Justiniani Imperatoris temporibus scribens, mentionem Sclavinorum facit. Neque adeo barbarum hunc populum fuisse, argumento sunt celeberrima *emporia*, quæ hinc inde in veterum annalibus commemorantur. Unde autem *Welatabi*, ac linguâ Francorum *Wilsi*, seu ut est in MS. Florentino, *Vulsi* dicantur, equidem ignoro; nisi feritatem harum gentium eo nomine denotari credas. Atque hoc innuere videtur Poeta Saxonicus lib. 11. v. 433. ubi *Wiltos* appellat: *Gens est Sclavorum Wilti cognomine dicta, Proxima littoribus quæ possidet arva supremis, Iungit ubi Oceano proprios Germania fines.* Sic enim lego ex Cod. MS. et si Reineccius ediderit *Wilci*, idque nomen in *Notis fol. 31.* derivet à *Wilck*, quod lupum etiam Litvanis significat, forsitan à rapacitate lupina: Ego vero *Wiltos Francico*, non Slavonico vocabulo appellatos, cum Eginhardo malim.

Sinus quidam ab occidentali Oceano Orientem versus porrigitur] Hic est celeberrimus Sinus ille *Codanus* à Plinio lib. 14. cap. 13. & Pomponio Mela lib. 11. cap. 3. celebratus. Svevicum mare appellare solet Tacitus; nos *Orientale* hodie vocamus, itemque *Balticum*, cujus nominis rationem exponit Crantzius *Wandalie lib. 11. cap. 17.*

Dani siquidem & Sveones quos Nordmannos vocamus] Falsum est, inquit Philippus Cluverius Germ. Antiqu. lib. 111. cap. 41. *Sveones* appellatos fuisse *Nortmannos*. Mendum his verbis inest, quod ego unicâ particula *ET*, ab inconveniente loco in germanam sedem transposita, sic purgo: *Dani siquidem & Saxones, & quos Nordmannos vocamus, septentrionale litus & omnes in eo insulas tenent.* Hæc ille, ingeniosè quidem, sed conjecturâ non necessariâ. Enim vero non *Danis* tantum hoc nomen ab Historicis antiquis tribui solet, sed cæteris etiam qui trans Daniam sunt, populis omnibus, quæ ferè verba sunt *Alberti Stadenf. Chron. ad ann. 810.* Sanè *Adelmus Transalbianis Saxonibus* idem nomen attribuit ann. 798. Similiter Poëta Saxo lib. 11. v. 29. ut ad eum locum doctè observat Reineccius, fol. 21. De *Svedis* autem (qui *Sveones* Nostro dicuntur) apertè *Helmoldus lib. 1. Chron. Sclav. cap. 1.* id quod *Hugo Gratius proleg. ad Procop. ac nuperrimè Joh. Schefferus Upsal. cap. 3. p. 20.* egregie demonstrarunt.

disti

Aisti] *Æstios* appellat Tacitus *Descript. Germ. cap. 45*. *Hæstos*, Jordanus sive Jornandes Episcopus Ravennas, *de rebus Gethicis p. 103. Edit. Lindenbrog.* Gens fuit antiquissima, originis Germanicæ, inter Venedos & Slavos media, ubi nunc Prussi ac Livones habitant. Nam quod aliqui antiquos Borussia incolæ *Sclavica* originis faciunt, imperitiæ condonandum est, cum constet linguâ Celticâ ac moribus Svevicis usos esse *Æstios*; id quod Philip. Cluverius *lib. 1. 1. Germ. Antiquæ cap. 44.* latissimè probat. Et sanè videor mihi idem investigare ex iis Taciti verbis: *Frumenta ceterosq; fructus patientius quàm pro solitâ Germanorum inertia laborasse.* Intolerabilis est audacia Goropii Becani, qui *Æstios* Taciti, in *Austros* commutat, cum tamen hoc nomen eodem ferè modo apud antiquos scribatur. *Aisti* enim apud Eginhartum, non tribus sed duabus tantum syllabis exprimi debent, per Diphthongum *ai* ut visum quoque Cluverio, *loco citato p. 193.* Tractu temporis varie gentis mutatum est nomen. *Guttones* enim, quos Pytheas *Masiliensis*, homo Græcus, in litore Svevici maris ponit, apud Plin. *lib. xxxvii. cap. 2.* non alii sunt quàm *Æstii*, quorum fortassis nomen in vico *Gutland* vel *Gootland* in citeriori Vistulæ ripâ superat. Sedem horum intra *Pomerelliam* fuisse opinatur Johannes Micrælius *lib. 1. Pomeran. §. 19.* *Prusici* nominis prima mentio, quantum ego memini, apud Auctorem *vite Sancti Adalberti*, quem sub Ortone III. vixisse constat, occurrit. Semel tantum hæc vita edita est à Canisio, *tom. 5. antiq. lect.* extatque in membranâ eleganter perscriptâ, inter cætera monumenta rariora *Bibliothecæ Juliae*. In eo libro non *Pruzzorum* tantum ac *Pruzia*, sed clara etiam urbis *Gedanensis* habetur mentio, quam auctor *Gyddanyze*, vel *Danyze* appellat: Sic enim scriptus liber satis manifesto literarum ductu, idque sibi etiam videri suâ manu adscripsit *Reinerus Reineccius*. Post istum autem *Adamus Bremensis*, Presbyter *Helmsldus*, aliiq; Prussorum vocabulum adhibent.

Una tantum & quam per se gesserat Expeditione) Suscepta enim & alia expeditio est in Wilzos jussu Caroli M. à Carolo Filio ejus Primogenito; cum gentes istæ *Godefrido* Danorum regi se adjunxissent: quâ de *Adelinus* ac *Regino Prumiensis*, uterque *ad ann. 808.* In eo autem bello quod Carolus ipse anno 789. gesserat, res adeò feliciter processit, ut *Wilzan* inter cæteros Wilzorum regulos & nobilitate generis & auctoritate senectutis præcipuus, Caroli se ditioni statim subjiceret, teste *Adelm. ad eum annum.*

CAPUT XIII.

I. **M**aximum omnium, quæ ab illo gesta sunt, bellorum, præter Saxonicum, huic bello successit, illud vide.

* MS. *Avaros.* licet quod contra * Auares, huc Hunos, susceptum est, quod ille & animosius quàm cetera, & longè majori apparatu administravit. † Unam tamen per se in Pannoniam (nam hanc provinciam ea gens tùm incolebat) expeditionem fecit: * ceteras filio suo Pipino, ac Præfectis provinciarum, Comitibus etiam atq; legatis * perficiendas commisit. † Quod cum ab iis strenuissimè fuisset administratum, octavo tandem anno completum est. † Quot prælia in eo gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur vacua omni habitatore Pannonia, & locus in * quo regia Cagani erat, ita desertus, ut ne vestigium quidem in eo humanæ habitationis appareat. † Tota in hoc bello Hunorum nobilitas perijt, tota gloria decidit, omnis pecunia & congesti ex longo tempore thesauri direpti sunt. † Neque ullum bellum contra Francos exortum humana potest memoriarecordari, quò illi magis ditati & opibus aucti sint: quippe cum usque in id temporis penè pauperes viderentur, tantum auri & argenti in regia * compertum, tot spolia pretiosa in præliis sublata, ut meritò credi posset, hoc Francos Hunis iustè eripuisse, quod Huni prius aliis gentibus iniustè * eripuerant. † Duo tantum ex proceribus Francorum eo bello perierunt, Ericus dux Foro-Julianus, in Liburnia juxta * Tarsaticam maritimam civitatem, insidiis oppidanorum interceptus, & Geroltus Bajoariæ præfectus, in Pannonia, cum contra Hunos præliaturus, aciem instrueret, incertum à quo, cum duobus tantum, qui eum obequitantem ac singulos hortantem comitabantur, interfectus est. † Cæterum incruentum penè Francis hoc bellum fuit, & prosperrimum exitum habuit, tametsi diutius suâ magnitudine traheretur: post quod & Saxonicum suæ prolixitati convenientem finem accepit.

ANIM.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XIII.

Contra *Avares, seu Hunos*] Huni duplices memorantur, *Asiatici* alii, qui supra *Caspios & Albanos* ponuntur à *Dionysio*: alii *Europæi*, quorum *Procopius lib. V.* meminit. Atque hi fortassis *Coloni* illorum fuere, quod probabiliter conjicit *Spigelius ad lib. V. Austriad. Bartholin. p. 567.* Sunt qui ab Hunis istis Avaribus, Hungaros originem traxisse existiment, ut ab Hunnis primum *Hunnari*, deinceps *Hungari* appellati fuerint. Sanè pro Hunis Hungaros intellexisse videtur *Siffrid. Presbyter Epit. lib. I. anno 801.* quem confertim alii secuti. A loco denominationem cepisse facile crediderim: à gente autem descendisse, asserere non æquè est proclive. Etenim *Carolus Crassus* imperabat, quando Hungarorum primum audita sunt arma. Sub eo enim, gentem Hungarorum de *Scythiâ* egressam, in *Pannoniam* venisse, ejectione deinde Avaribus seu Hunis, Patriam illam obtinuisse scribit *Gobelin. Persona, Cosmodrom. et. 6. cap. 43.* Quamvis alii *Arnolphi* *Cæsaris* temporibus, *Pannoniam*, *Daciam*que eos occupasse referant, ut videre est apud *Reginon. ad ann. 889. & Otton. Frising. lib. V. Chron. cap. 10.* Quid quod & Hungarorum annales præferant, novam tum *Scytharum* manum Duce *Cusala*, in *Daciam*, & vicinas regiones, per varia bella incolis exhaustas, commigrasse. Quamobrem planè diversos ab Hunis Avaribus, Hungaros esse oportet, id quod jam tum demonstratum præter *Irenicum, Spigeliumq.* *Hermanno Conringio lib. 3. de Fin. Imperii Germ. cap. 17. p. 270.* Ne quid nunc adjiciam, quod aliàs à vero abluere prorsus non videtur, Gentem illam, quæ hodie in *Pannoniâ* residua est, ac lingua nostrate *Germanicâ* utitur, ex Avarum, aut *Dacorum* reliquiis superstitem mansisse: cum alioquin tot fabulæ de translatione *Saxonum* à *Carolo M.* facta, in *Transylvaniam*, ubi vis occurrant, quas tamen suo etiam suffragio probarunt, *Antonius Bonfinius Rer. Hung. Dec. I. lib. 9.* itemque *Joan. Boëmus lib. III. de Morib. Gent. c. 5.* De Hunnorum autem origine *Sigebertus*, veterum fabulas secutus, existimat, eos ex *Alrunnis*, & *Faunis Ficaritis* ortos, *Cosmograph. suæ Introduct. pag. 481. Edit. Pistor.* Quæ ipsa non aliter explicanda sunt, quam apud veteres, qui terræ & cœli nominabant filios, quorum genus investigare non poterant, teste *Servio ad lib. I. Georg. v. 9.* Cæterum bellum contra *Avares* à *Carolo* coëptum est ann. 791. teste *Adelmo*, ac *Reginone lib. I. I.* tanto apparatu, ut bipartito *Pannoniam* impeteret, ex *Aquilonari*, & *Australi* parte: tantâ felicitate, ut devastatâ longè late-

gè lateque Pannoniâ, incolumis cum exercitû rediret. Insequentibus annis (nam per novennium, vel octennium, ut Autori visum, hoc bellum gestum est) Pipinus filius Caroli, & Geroldus Dux Bajoariæ, quod reliquum erat ex nobilitate Hunnorum, attriverunt.

Locus in quo Regia Cagani erat) Cagani nomen Hunorum Regibus commune fuisse, egregiè monent Gregorius Turonensis lib. 4. c. 29. Aimoinus lib. 4. cap. 93. ac Sigebertus ad ann. 520. Et profectò antiquissimâ consuetudine id factum arbitror, quâ Flavii Longobardorum Reges dicti sunt, teste eodem Sigeberto ad ann. 586. Indorum Taxila teste Curtio 8. 12. 23. Parthorum Arsacida Justin. 41. 5. 6. Ægyptiorum Ptolomæi; quæ & alia doctè observavit Joh. Freinshemius Indice in Justin. cui facem præluxit Servius ad lib. XII. AEn. v. 529. Itaque nescio, annon ap. Reginon. lib. 11. ad ann. 796. legendum sit Kagam pro Karam in his: Venit legatio Pipini regis ad Patrem in Saxoniam, quæ dixit Araros, post interfectionem priorum ducum, super se constituisset regem nomine Karam, & Pipinus contra eum certare disponderet. Legendum, inquam, Kacam, vel Kagam. Certè hic princeps est, inter eos quos nominat Auctor annal. Fuldens. ad ann. 796. Cagam & Jugurro, qui duo intestinâ cladè à suis occisi sunt. Aventinus lib. xv. pag. 198. Iringus & Jugurro, Cagani, hoc est Hunnorum reguli interempti sunt. Regia autem illa, Ringus ab incolis, à Longobardis Campus dicta, direpta est ab Erico Duce Forojuliacensi, Thesaurusque priscorum regum, multâ seculorum prolixitate collectus, direptus & ad Carolum missus est. Vnâ igitur cum Regibus ac Regia cecidit omnis gloria & nobilitas Hunnorum, teste Sigeberto ad ann. 804. Annal. Nuenar. ac Pithœi ad ann. 796.

Ericus Dux Forojulianus) Henricum vocant Regino lib. 11. ad ann. 796. ac Sigebert. ad ann. 767. Ehericum annal. Fuldens. ad ann. 796. & 799. quod perinde est, cum ab eodem themate utraque nominis inflexio descendat, Venetia & Histria præfectum, nescio an verè, appellat Aventin. lib. iv. p. 208. Cecidit præstantissimus ille, ac multis adeò victoriis clarissimus Princeps, per insidias civium à suis peremptus, ut clarè Sigebert. ad ann. 799.

Geroltus Bajoaria Præfectus) Ita omnes appellitant, exceptò Sigebertò ad ann. 800. qui Gerardum nominat. Sed & ibi, si quid video, rescribendum Geraldus. Idem enim nomen Geroldus, Gerholtus, Geraldus: diversum est Gerardus. Fratrem fuisse Hilderici, Reguli Svevorum, & Hildegardæ Reginae, Uxoris Caroli, scribit Avent. lib. iv. p. 200. signiferum Caroli piissimum vocat Hermann. Contract. Chron. ad ann. 799. eoque inter martyres adnumeratum, ex visione Wettini memorant Regino lib. 11. ad ann. 799. ac Sigebertus loco citato. Visio illa Augiensis Wettini Monachi existit apud

apud Goldastum; quam carmine reddidit *Walafridus Strabus* anno ætatis suæ 18. ab *Heitone* Episcopo Basileensi, & Consiliario Caroli M. perscriptam. Animadverti tamen, visionem illam jam olim à *Iacobo Fabro Stapulensi*, in volumine *trium Virorum & trium Spiritual. Virg.* (quod ab *Henrico Stephano*, Roberti parente, editum Parisiis, ann. 1513.) productam, sub nomine *Uguetini Monachi*, cujus verba, quoniam liber in paucissimorum est manibus, adscribam: De *Geroldo* vero quodam Comite, dixit idem *Angelus*, quod in requie esset, gloriæ martyrum adequatus; zelo inquit Dei in defensione sanctæ Ecclesiæ, infidelium turbis congressus, temporalis vitæ dispendia est passus, ideo æternæ vitæ particeps est factus. Hæc *Wettinus Monachus* fol. 18. b. *Geroldi* hujus Epitaphium possederat idem *Goldastus*, ut videre est, ex fragm. *Epistola ad Velferum*, Replicat. pro Imperio cap. 11. p. 115.

CAPUT XIV.

1. * **B** Ohemanicum quoque & * Hilinonicum, quæ * R. Bohem.
postea exorta sunt, diu durare non potuerunt: quo- micum.
rum utrumque ductu CAROLI junioris, celeri fine
2. ne completum est. † Ultimum contra Nordman- * MS. Li-
nos, qui Dani vocantur, primò piraticam exercentes, dein- nonicum.
de majori classe littora Galliæ atque Germaniæ vastantes,
3. bellum susceptum est. † Quorum rex *Godefridus* adeò vana spe inflatus erat, ut totius sibi Germaniæ promitteret potestatem. Frisiam quoque & Saxoniam, haud aliter at-
4. que suas provincias æstimabat. † Iam Abotritos, vicinos suos, in suam deditionem redegerat, jam eos sibi vœtigales fecerat. † Jactabat etiam se brevi * Aquasgrani, ubi * MS. A.
regis comitatus erat, cum maximis copiis adventurum. quisgrani.
6. † Nec dictis ejus, quamvis vanissimis, omnino fides abnuebatur, quin putaretur tale quid inchoaturus, nisi festi-
7. natâ fuisset morte præventus. † Nam à proprio satellite interfectus, & suæ vitæ, & belli à se inchoati finem * ac- * MS. ce-
celeravit. lebravit. L. celeravit.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XIV.

B Ohemanicum quoque & Hilinonicum) Bohæmicæ Expeditionis hanc causam

causam reperio, quod *Bohemanni* (sic enim legendum apud Sigebertum *ad ann. 805.* pro *Bethemannis*) Sclavicae originis populi, hoc est *Bohami*, terram Hunorum de populati erant, adeo quidem, ut eos ad novas sedes quaerendas compulerint. Contra hos missus est Carolus, Caroli M. primogenitus, qui terram eorum devastans, ducem, *Lechonem*, seu *Letzonem* (quod nomen apud alios in *Lethonem*, vel *Bethonem*, corruptè transiit) occidit. Historiam referunt Regino, Adelmus, Annales Fuldenfes, Sigebertus *ad ann. 805.* Enimvero nisi omnia omnia me fallunt, hic est *Lesco* ille III. quem Saxonibus auxilia adversus Carolum suppeditasse, scribit Gvagninus in *descript. Sarmat. fol. 7.* quem tandem ann. 801. cum Bohæmis, Pomeranis, Prutenisque à Carolo in Silesiâ cruento prælio ad Oderam fluvium prostratum refert. In *Hilinones* autem, seu *Linones*, sive etiam *Hiliones* mavis, ut est ap. Sigebert. *ad ann. 810.* expeditionem idem Carolus junior suscepit, propterea quod ad Godefridum, Danorum regem defecerant. Referunt iisdem ferè verbis Regino *lib. II.* Annales Nuenarii ac Pithœi *ad ann. 808.* Quinam hi populi fuerint, & unde dicti sint, difficile est conjecturâ assequi. An à loco Hiliuni ad Albim, cujus mentio exstat apud Reginon. *lib. II. ad ann. 795.* denominationem traxerint, ambigo. Puto, inquit Reineccius, ad *Annal. Poët. Sax. fol. 66. de iis indigitatum pagum Lune, item Urbem Luneburgum.* Videndus Cranz. *Saxon. lib. IV. c. 16.*

Quorum Rex Godefridus] Bellicosum, elati tamen, plus quàm par est, animi hominem fuisse oportet, qui ex æmulatione in Carolum insurrexit. Quamobrem 200. navium classem paratam habuit, ut terrâ marique eundem impeteret fortius. Quibus cogitationibus intentum, nescio quâ causâ fatelles interfecit, vel ut est apud Albert. Stadenf. *ad ann. 810.* proprius filius, cujus matrem aliâ super in ductâ dimiserat. Certè post patris Godefridi mortem, Hemmingus qui ei successit, pacem cum Carolo iniit.

CAPUT XV.

HÆc sunt bella, quæ rex potentissimus per annos I. XLVII. (tot enim annis regnaverat) in diversis terrarum partibus, summâ prudentiâ atque felicitate gessit, quibus regnum Francorum, quod post patrem Pipinum magnum quidem & forte suscepit, ita nobiliter ampliavit, ut penè duplum illi adjecerit. † Nam cum prius non ampliùs quàm ea pars Galliæ, quæ inter Rhe-

num

- num & Ligerim, Oceanumque * & mare Balearicum jacet, * MS. ad
 & pars Germaniæ, quæ intra Saxoniam & Danubium * MS.
 Rhenumque ac Salam fluvium, qui * Thuringos & Sora- Turios.
 bos dividit, * posita, ac à Francis qui Orientales dicun- * N. Postea
 tur, incolitur, & præter hæc Alamanni atque Bajoarii ad à Francis.
 regni Francorum potestatem pertinerent, ipse per bella
 memorata primò Aquitaniam & Vasconiam, totumque
 Pyrenæi montis jugum, & usque ad Iberum amnem, qui
 apud Navarros ortus, & fertilissimos Hispaniæ agros secans,
 sub Dertusæ civitatis mœnia Balearico mari miscetur, de-
 inde Italiam totam, quæ ab Augustâ Prætoriâ usque in Ca-
 labriam inferiorem, in qua Græcorum & Beneventanorum
 constat esse confinia, decies centum & eo amplius passu-
 3. um millibus longitudine porrigitur. † Tum Saxoniam,
 quæ quidem Germaniæ pars non modica est, & * ejus, * Ita MSS.
 quæ à Francis incolitur, duplū in lato habere putatur, N. ac R. add
 4. cū ei longitudine possit esse consimilis. † Postquam u- ad eamque
 tramque Pannoniam, & oppositam in altera Danubii ripâ à Fr. incol
 Daciam, Histriam quoque & Liburniam, atque Dalma- latitudine
 ciam, exceptis maritimis civitatibus, quas ob amicitiam dupla pu-
 & junctum cum eo foedus, Constantinopolitanum Impe- tatur, cū
 5. ratorem habere permisit. † Deinde omnes barbaras ac longitud.
 feras nationes, quæ inter Rhenum ac * Vistulam fluvios, * MS.
 Oceanumque & Danubium positi, linguâ quidem penè Wistulam
 similes, moribus verò achabitu valdè * dissimiles, Ger- * MS.
 maniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias effe- similes.
 6. rit: inter quas ferè præcipui sunt, Welatabi, Sorabi, Abo- * R. Bo-
 triti, * Boëmani. † Cum eis namq; * conflixit, ceteras qua- hæmi.
 rum multò major est numerus, in deditionem suscepit. * MS bello
 conflixit.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XV.

A Francis qui Orientales dicuntur) Franci alii Orientales, alii Occidentales
 dicebantur apud veteres: ambo ejusdem originis. Primus namque

Francorum ditionem in duas partes divisit Carolus Martellus: unamq; inter Ligerim & Sequanam, quæ Gaudiana dicebatur, Franciam, & populos Carlingos seu Francigenas, quasi à Francis genitos, appellavit: alteram verò partem in quâ Rhenus currit, Franconiam, ejusq; populos Francos. Hæc ita Siffridus Presbyter Misnensis, lib. 1. Epit. p. 686. & cum eo Æneas Picolomini in *Statu Europæ* sub Frid. III. cap. 31. Per injuriam tamen Franciam Orientalem, ablato verò à Gallis nomine, in *Franconiam* transisse Crantzius queritur lib. 11. *Sax. cap. 1.* Nam quod Franconici nominis antiquitatem Steph. Forcatulus lib. v. de *Imper. & Philosoph. Gallorum*, pag. 644. ex quâdam Ciceronis ad Atticum Epistola, (nisi fallor, est illa X. lib. XIV.) cum multis aliis repetere videtur, errorem ridiculum magis, quàm periculosum errat. Franci verò isti de quibus nunc loquimur, non Chauci tantum fuere, ut post Hottomannum, *Franco-Gallia cap. 4.* visum Eruditis, nec Sicambri tantum, sed Bructeri etiam, Chamavi, & Ampsivarii, ut clare Sulpitius Alexander apud Gregor. Turonens. lib. 11. cap. 9. Interjecto tempore rebus Romanis paulatim collabascantibus, initio ripam Rheni omnem in Frisios usque, mox Rheno trajecto, potiora primæ Germaniæ, ac secundam ferè integram, Belgicam item utramque cum non paucis aliis Galliæ provinciis potestati suæ Franci subjecere. Sed isthæc operæ precium erit nervosè deducta legere apud Virum in his literis maximum, Hermannum Conringium de *Fin. Imp. Germ. lib. 1. cap. 2.* Multi quondam fuere, qui Francos eos solummodo esse voluerunt, qui circa Parisios habitant; quemadmodum ex adverso Francos omnes, & linguâ, & natione, & moribus, Gallos esse, Joh. Bodinus nescio quâ fronte, asseruit *Meth. Hist. c. IX.* cui ex merito respondit Phil. Cluverius lib. 1. *G. A. c. 3.* Origo ac sedes gentis multis fabulis involutæ sunt. Nam quotquot rerum nostrarum superant scriptores, ii ad conjecturas, & nescio quæ exoletæ commenta se demittunt. Quorum antesignanus Hunibaldus, seculi VI. scriptor, ferreus, ac plumbei cordis homo, ut scitè Vossius lib. 11. de *Hist. Lat. cap. 22.* nisi planè larva est ac commentum Trithemii, quod tamen non arbitror, à Trojanis oriundos Francos esse dixit, quem deinceps Sigebert. *Introduc. ad Chronograph. pag. 478* Guiliel. Brito lib. 1. *Philipp. v. 55.* omnesq; adeò ad Paulum Æmilium, Trithemium, alios secuti: quorum prolixum catalogum Joh. Isacius Pontanus lib. 11. *Orig. Franc. cap. 5.* recenset. Inter hos omnes præcipuus ferè Paulus Diaconus, in *Prologo Homiliarum*, quas ad Carolum M. scripsit, non obscure rem tangit: *Luxque decusque Magne tuorum Karole Princeps, Atque togata Arbiter Urbis, Dardanidaeque Gloria Gentis.* Quos versus producit, & explicat Gobelinus et. 3. cap. 21. pag. 58. Nuper adeò nè quid fa-

bule

bulæ deesset, *Gabriel Bucelinus*, Monachus rerum nostrarum non imperitus, eandem sententiam nullâ tamen nisi *Berosi Anniani*, *Trithemique* auctoritate fultam, recoxit, in *Germaniâ suâ Topo-Chrono-Stemmato-graphica part. 3. pag. 4. Germanos omnes ab Antenore, Trojano sanguine oriundos esse. Ut origo, ita sedes populi fabulosa. Sicambriam, urbem nescio quam, secus Mæotidis paludes, Francis excitatam & inhabitatam produnt, quam tamen ex meris mendaciis constructam rectè Bilibaldus Pirckheimerus in Germ. descript. fol. 100. pronunciavit. Confutat eandem Crantz. lib. 1. Sax. cap. 16. ex eo, quod Sicambria non ad Mæotidos Paludes in Oriente, sed ad Rheni fluentia fuerit testibus Strabone, ac Ptolomeo. Quid quod Vandalos circa Mæotidem confidentes, in Germanos seu Francos irruisse scribit Procop. lib. 1. de Bello Vandal. Nam quod Sigebertus sub Valentiniano demum Francos in Germaniam migrasse prodidit, facilè Hieronymi testimonio refellitur, qui in vitâ Hilarionis, sub Constantio Imperatore, Francos inter Saxones & Alamannos, gentem, non tam latam quàm validam collocat. Sed isthæc latius jam pridem exsecuti sunt rerum Germanicarum peritissimi, Hermannus, Comes Nuernarius, dissertatione Eginhart suo præfixa, Pirckheimerus, Pontanus, loci citatis, itemque Spigelius ad Guntheri lib. 1. pag. 282.*

Præter hæc Alemanni) Alemannorum nomen tam varium est apud Historicos, ut nescias quam gentem indigent. Cum Germanis eosdem olim fuisse, ex Vopisco in Proculo discas: Alemannos, inquit, qui tum adhuc Germani dicebantur, non sine gloriæ splendore contrivit. At verò Spartianus in Caracalla extremò, itemque Guilielmus Brito lib. 1. Philip. v. 147. Gentem à Germanis diversam significant, & ante hos, Eutrop. lib. X. Alemannos in Galliis collocat: Ammian. lib. XXVI. à Germanis prorsus separat. Valafridus tamen Strabus, mediæ ætatis, censore Vadiano, non temnendus auctor, Rhætis proximos & supra Acronium Rhenumque, tum & in occasu ad Tigurinum Lacum & Limagum habitantes, ubi hodiè longè lateque Helvetii habent, Alemannos censet, de Vitâ B. Galli lib. 1. prolog. Svecis accenset Gregorius Turonens. lib. 11. cap. 2. Vandalos secuti Sveci id est Alemanni, Galliciam apprehendunt, quem sequitur Otto Frising. lib. 1. cap. 8. de gestis Frid. 1. quam sententiam probabilem præ cæteris judicari. De nomine gentis hodiernum certatur: Sunt qui à lacu Lemanno denominationem traxisse credant, ut præter Ottonem Frisingensem, Güntherus lib. III. v. 305.

*Quà sibi vicinas Alemannia suspicit Alpes,
Nomen ab Alpino ducens ut fama Lemanno.*

Quos

Quos auctores habuit Gobelin. Persona Cosmodrom. etat. 1. cap. 5. pag. 10. Alii ex collectitiâ diversorum hominum multitudine nomen genti impositum, Asinii Quadrati auctoritate inducti, credunt. Quam opinionem referunt ac probant Agathias Scholasticus lib. 1. Jacob. Spigelius, Scholiis ad l. c. Guntheri pag. 323. Gasp. Barth. ad Claud. de laud. Stilic. lib. 1. v. 236. aliiq. Quod si Lemannum pro Rheno accipiamus, fortassis originationis tolerari posset; quanquam Gotfrido Viterbiensi secus videatur Pantheo:

*Rhenus ab antiquis describitur esse Lemannus,
Inde, nonnulli dictos referunt Alemannos,
Sed vox equivoca nomina falsa parat.
Illud ego nomen aliâ video ratione,
Quicquid prisca sonent, quod sentio, littera promer,
Lector abhinc capiet, quæ magis apta sonent.
Alle sonat torum; Man, vir. Si Theutona lingua
Hæc duo jungat, torum vir littera signat;
L. geminata satis nomina clara facit.*

Quod ultimum etiam Cluverio non displicuit lib. 1. Germ. Antiq. cap. 8. Cæterum Joach. Vadianus in Epistolâ quâdam ad Rudolphum Agricola, Alemannos à Deo suo Alman, dictos autumat, cujus simulacrum adhuc hodie in Cœnobio Augiæ Majoris superesse Vladislaus Suntham, in Geograph. suâ testatur. Atque hæc quidem opinio omnium mihi videtur potissima; præsertim cum Thuringi & ipsi à Thorone Deastro: Gothi autem à Godan Idolo suo rectissime dicantur, ut nuper Vir exterarum simul ac patriarum antiquitatum studiosissimus Joh. Schefferus Upsaliæ cap. vi. p. 65. & 66. ostendit.

Tum Saxoniam quæ quidem Germaniæ pars non modica est,] Amplissima Regio, trans Albim prorogata, usque ad Penem & Eldam amnes, ut ex diplomate Caroli M. super institutione Verdensis Episcopatus anno 786. promulgato, nec dum, ut reor, edito, probat Hermannus Conringius de Fin. Imp. lib. 1. cap. iv. pag. 28. Limites ejusdem eleganter ut solet describit Albert. Crantz. Sax. lib. 1. cap. 1. Distributionem autem Gentis nemo melius explicet, quàm Poëta Saxon. cujus verba, quoniam in paucorum hodiè manibus est, adjiciemus. Sic autem ille lib. 1. de Vita Caroli v. 45.

*Sed generalis habet populos divisio ternos,
Insignita quibus Saxonia floruit olim,
Nomina nunc remanent, virtus antiqua recessit.*

Deni.

*Deniq; VVestfalos vocitant in parte manentes
Occidua, quorum non longe terminus anni
A Rheno distat: regionem solis ad ortum
Inhabitans Osterliudi, quos nomine quidam
Ostvalos alii vocitant, consinia quorum
Infestant conjuncta suis gens perfida Sclavi.
Inter predictos mediâ regione morantur,
Angarii, populus Saxonum tertius.*

Idem Crantzius lib. II. Sax. cap. 15. addit Carolum antiquo Romanorum more Saxoniam in provinciam redegisse, & certis limitibus, pristinâ tamen genti libertate relicta, inter Episcopos distribuisse: quod tamen suo modo intelligendum esse monet Reineccius, opusculo posthumo, de Saxonum origin. pag. 23.

Utramque Pannoniam) Inferiorem, quam Hungari nunc incolunt; & superiorem, quæ ab Austriæ populis, Styris, Croatis, habitatur, ut rectè scripsit, Bilibald. Pirckheimerus, in descript. Germaniæ ad Hermannum Comitem Neuenarium, fol. 96. Sed hujus ut & Daciæ, in alterâ Danubiâ ripâ ex adverso Pannoniæ sitæ, cognitionem uberiores haberemus, si quidem toties promissus, luci tandem aliquando donaretur, Martini Opitij de veteri Daciâ Commentarius.

Exceptis maritimis civitatibus) Urbe scilicet Venetâ, ac Provinciâ Calabriæ. Nam Venetias ne in jus quidem Francorum unquam transisse, dudum Viri docti omnibus modis assertum ivere: quibus omnino assentiri non possum, si vera sunt, quæ de captâ per Pipinum Caroli Filium ann. 810. Venetorum Civitate scriptores referunt. Clarissimè rem produnt versiculi, quos effigiei Beati, Ducis Venetorum, contra quem pugnavit Pipinus, subscriptos refert Franciscus Sansovinus:

*Fratri ob invidiam Rex Pipinus in Rivoaltum
Venit; defendi patriam sibi gratificatus.*

Nam etsi iidem annales, eodem annò pace inter Carolum & Nicephorum constitutâ, traditas huic Venetias affirmant, jus tamen, utpote Victores in Venetos habuere Franci. Nimium blandiuntur Venetæ Urbi Sigonius Regni Italici lib. IV. Paulus Æmil. lib. III. Huldricus Mutius Rer. Germ. lib. IX. Petrus Berthautius Flori Gallici lib. II. cap. 15. quos ferè sequitur Theodorus Graswinckelius, Vir doctissimus, in libertate Venetâ cap. XVI. S. 29. p. 193. inter duo imperia medium cardinem Venetias esse relictas, nec pacto illo Urbem Imperatori Constantinopolitano redditam, quæ tamen clarè ab

H

Adelmo

Adelmo, Annal. Fuldens. ad ann. 810. itemque ab Egolismens. Monacho, p. 277. diversa sunt, quorum auctoritate Nicephoro redditam Venetorum Urbem scimus. Nec desunt alia nobis argumenta, quæ jus aliquod Carolo in Venetos fuisse probent. Etenim, si factam credimus *ordinationem* ab Imperatore de Ducibus & populis tam Venetiæ, quam Dalmatiæ, ut habent verba omnium Historicorum probatissimi, Adelmi, ad ann. 806. confectarium est ut potestatem in Venetos, eidem tribuamus. Quid quod *Gradus* quoque Insula, inter Metropolitanas Civitates refertur in testamento Carolino, quod fieri non potuisset, nisi in jus Francorum eadem Civitas transisset.

Lingua quidem penè similes] Sclavicam opior intelligit, quam antiquissimam jam olim Iornandes scripsit. Latè adhuc eadem viget per Hungariam, Bohemiam, Livoniam, Poloniam, Russiam cæterasque gentes dialectis tantum variantibus, nisi quod Litvanica ei que affinis Curlandica, paulo à cæteris prolixius abit. *Britannicam* huic ferè similem jam olim scripsit Tacitus de Situ Germaniæ.

CAPVT XVI.

* MS. A-
delsonsum.

AUxit etiam gloriam regni sui, quibusdam regibus 1.
ac gentibus per amicitiam sibi conciliatis † Adeo 2.
namque * Adelfonsum, Galetiarum atque Asturicarum
regem, sibi societate devinxit, ut is cum ad eum
vel litteras vel legatos mitteret, non aliter se apud illum
quam proprium suum appellari juberet. † Scotorum quoque re- 3.
ges sic habuit ad voluntatem suam per suam munificentiam
inclinatos: ut eum nunquam aliter quam Dominum, seque
subditos ac servos ejus pronunciarent. † Extant epistolæ 4.
ab iis ad eum missæ, quibus hujusmodi affectus eorum er-
ga illum indicatur. † Cum Aaron rege Persarum, qui, exce- 5.
pta Indiâ, totum penè tenebat Orientem, talem habuit in
amicitia concordiam, ut is gratiam ejus omnium, qui in to-
to orbe terrarum erant, regum ac principum amicitia præ-
poneret, solumque illum honore ac munificentia sibi co-
lendum judicaret: ac proinde cum legati ejus, quos cum
donariis ad sacratissimum Domini ac Salvatoris nostri se-
pulcrum, locumque resurrectionis miserat, ad eum venis-
sent,

- sent, & ei domini sui voluntatem indicassent: non solum
 quæ petebantur fieri permisit, sed etiam sacrum illum & sa-
 lutarē locum, ut illius potestati adscriberetur, concessit, &
 revertentibus legatis suos adjungens, inter vestes & aroma-
 ta & cæteras orientalium terrarum opes, ingentia illi dona
 * transmisit, cum ei paucos ante annos eum quem tunc so-
 lum habebat roganti mitteret elephantem. † Imperatores
 etiam Constantinopolitani Nicephorus, Michael & Leo,
 ultro amicitiam & societatem ejus expetentes, complures
 ad eum misere legatos, cum quibus tamen propter susce-
 ptum à se Imperatoris nomen, & ob hoc, quasi qui imperi-
 um eis eripere vellet, valde suspectum, foedus firmissimum
 * statuit, ut nulla inter partes cujuslibet scandali remane-
 ret occasio. † Erat enim semper Romanis & Græcis Fran-
 corum suspecta potentia. † Unde & Græcum illud extat
 proverbium: * Τὸν Φεγγχὸν φίλον ἔχης, γείτονα σὺν ἔχης.

* MS.
dixit.

* MS.
posuit.

* Francum
amicum
habeat, vi-
cinum ne
habeat.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XVI.

Adelfonsum Galetie atque Asturica regem,] Adelfonsum hunc (& abbreviata voce Alfonso) Carolo ex amico inimicum reddidit, qui ne-
 scio quas belli inter utrumque causas disseminatas vulgârunt: Bertam
 scilicet sororem Caroli uxorem fuisse Alfonso II. Regis, ex moribus
 Casti cognominati. Quæ cum nullos ex marito suscepisset liberos, Caro-
 lum hæredem regni Hispaniæ instituere voluerit. Cui cum se opponeret
 Alfonso, bellum inde ortum, in quo Carolus ab eodem superatus sit,
 Quæ fabula à scriptoribus Hispanicis primùm prolata, rejecta est à
 Mejero annal. Flandr. ann. 778. Baronio romo 9. ann. 812. itemque Gryphi-
 andro de Weichbildis Saxon. cap. 10 p. 23. Adelmus certè, & cum eo re-
 liqui, multis ab Alfonso muneribus cultum referunt Carolum ad ann. 797.
 & 798. Poëta Westphalus, Paraphrastes Nostri, lib. V. v. 299.

Ex quibus unus erat Adefonsus nomine dictus,

Qui rex Asturiæ Galliciæq; fuit,

Qui dum Legatos & munera mitteret illi,

Mandabat dici se proprium Caroli.

H 2

Scoto.

Scotorum quoque Reges.) Quis Rex Scotorum tūm fuerit liquidū exponere difficile est: Conjicio tamen indicari *Eardulfum*, Regem Norda-nimbrorum, i. e. de Irlandiā Insulā Britanniae, ut exponit Monachus Ego-lismensis in *Vitā Caroli* p. 272. Certē hunc regno & patriā pulsum, mox à Carolo pristinae dignitati restitutum scimus vel ex Leonis ad Carolum Epistolis, quas primus evulgavit *Conringius*. Nisi malis *Offam*, Regem Merciorum, indicari, quem Caroli familiaritate fretum, licet multorum impeteretur odio, dulci tamen vitam consumpsisse otio, *Alcuinus* Epistolā quādam apud *Guilielmum Malmesburiensem*, Monachum Benedictinum scribit. Si vera de hoc est conjectura, *Canulphus* quoque, *Offae* Successor, ab amicitia Caroli excludi non debet, cujus mentionem facit *Leo Papa*, Epistolā V. ad Carolum.

Cum *Aaron Rege Persarum*) Hujus cognomina monstrōse contorta passim reperias. *Aaron Amirmummulim* dicitur *Reginoni* lib. 11. ad ann. 801. *Amymurim* *Sigeberto* ad eundem annum. *Amiralmummini* Monacho *Egolismensi* p. 263. denique *Amarmurmulum* vocat *Lambert. Schaffnaburg.* ad ann. 801. *Amiralinum* *Ado Viennensis* p. 290. Atq; hic est, qui prāter Elephantem tentoria scitissimē picta, aromata, pallia serica, & inter cætera Horologium tam affabre ex orichalco constructum misit, ut plane regium pro eo tempore munus videri potuerit. Describit eleganter *Auctor annal. Fuldens.* ad ann. 807. & *Adelmus* eodem anno iisdem verbis. An ab hoc diversus fuerit *Aaron Ammiras*, princeps Saracenorum, qui tributarium sibi fecit *Nicephorū Imperatorem*, non leviter dubitari potest. Eundem fuisse *Cl. Boëclerus* in *Carolo* pag. 33. arbitratur, ex eo, quod *Persicum Parthicumque* nomen Saracenorum titulus absorpserit. Si qua tamen fides *Sigeberto*, eisdem vix esse crediderim. Prohibent enim imperii locus, regiminis tempus, successorum ordo, quæ omnia distinctis nominibus designat Monachus *Gemblacensis*. *Σύχρεσος* igitur potius fuerint, cū iidem esse nequeant, *Postremus* tamen & ipse muneribus coluisse videtur Carolum, si rectē capio, quæ *Sigeberto* prodita sunt ad ann. 802. in his: *Legati Imperatoris Caroli ab Aaron Ammirā venientes, inter cætera munera, corpora etiam Cypriani Carthaginensis Episcopi & Martyris; & Sperati, primi Scillitanorum martyrum, & caput Pantaleonis Martyris in Franciam afferunt.* Historiam eleganter persecutus est *Agobardus Lugdunensis Episcopus*, carmine Hendecasyllabo, quod ad calcem operum ejus *Papirius Massonus*, primus Editor collocavit.

Sed etiam sacrum illum & salutare locum, ut illius potestati adscriberetur, concessit.) Sepulcrum Dominicum intelligit, ad quæ loca jam tūm frequens excursus erat. Atque hæc opinor, origo fabulæ istius olim vulgatissimæ,
 ceteram

terram sanctam à Carolo occupatam expeditione ac victoriâ solemni. Multi in eâ re sunt veteres: Robertus Monachus lib. 1. *Hist. Hierosolymit. initio*: Marinus Sannutus lib. 111. *Secretor. fidel. crucis part. 111. cap. 6.* Benevenutus de Rambaldis, Imolensis, *Historia Augustali in Carolo M. pag. 10. tom. 11. Rer. Germ. Freheri*, Gobelinus Persona *etat. 6. cap. 40. pag. 192.* Auctor fragmenti *Historici ab Urstizio editi*, Wernerus Rolevinkius *fasciculo temporum ad ann. 784.* & Huldéricus Mutius lib. 11x. omnes decepti auctoritate Pseudo-Turpini, qui Dominicum sepulcrum à Carolo aditum scribit *cap. 20.* Iohannes insuper Abgilli, Frisius, cognomento Presbyter, scripsisse dicitur de Expeditione Caroli M. in terram sanctam, & ab eodem capta esse Hierosolyma: Quæ etsi apertè fabulosa, tradidit tamen Suffridus Petri in *Scriptor. Frisicki decad. 6. cap. 6.* Sed has ac similes fabulas ex merito rident Cordatiores: adeo ut Robertus Gagvinus lib. iv. *Hist. rectè dixerit, ea deliramenta esse magis vetularum, quàm hominum scitè & diligenter rerum narrationem texentium.*

Propter susceptum à se Imperatoris nomen) Magna ex communibus titulis plerumque inter Magnates invidia. Qualem sibi ex adoptione nominis Imperatorii consciverat Carolus. Et tamen Michaelis Constantinopolitani legari Carolum Imperatorem, & βασιλέα appellarunt, ut videre est apud Adelmum, Regin. & Annal. Fuld. ad ann. 812. Tractu temporis invida & ambitiosa Græcorum natio, titulum nostris detrahare conata est, & suos quidem solos βασιλεῖς & αυτοκράτορας Παυδαίων in diplomatibus & numismatis proscribere, Dominosque Orbis terrarum jactare: nostros autem Latinos tantum, & Alemannos Francosque: Πρωτὰ Ἀλλομυρνας, ἢ Φεγγύδας: ut est apud Niceram Choniatem fol. 236. Videtis prolixam hac super re declamationem Marquardi Freheri tom. 11. *Rer. Germ. in Notis ad Laonicum Chalcocondylem extremis.*

Τὸν Φεγγύδαν Φίλον ἔχοντες) Malim utrobique legere ἔχοντες ut apud Conradum à Lichtenaw in *Chronico* editum est pag. 128. Hinc à ferocitate Francos appellatos volunt, Sigebertus *Introduct. ad Chronograph. pag. 478.* Robertus de Monte *append. ad Sigebert. ad ann. 1168.* itemque Anonymus Erphesfortens. lib. de Landgraf. Thuring. cap. 1. quanquam alii rectius ad libertatem gentis nomen ipsum referre videantur.

CAP. XVII.

1. Qui cum tantus in ampliando regno & subigendis exteris nationibus existeret, & in huiusmodi occupationibus * quotidie versaretur, opera tamen plurima ad regni decorem & * utilitatem perti-

* MS.

assidue.

* MS.

commodi-

H 3

nentia, tatem.

nentia, diversis in locis inchoavit, quædam etiam confu-
 mavit. † Inter quæ præcipua fere non immerito videri pos- 2.
 sunt, basilica sanctæ Dei genitricis Aquisgrani opere mira-
 bili constructa, & pons apud Moguntiacum in Rheno quin-
 gentorum passuum longitudinis (nam tanta est ibi fluminis
 latitudo) qui tamen uno ante quam decederet anno, incen-
 dio conflagravit: nec refici potuit propter festinatum ejus
 * decessum: quanquam in ea meditatione esset, ut pro li-
 gneo lapideum restitueret. † Inchoavit & palatia operis e- 3.
 gregii, unum haud longe à Moguntiaco juxta villam cui *
 nomen est Ingelheim: alterum Noviomagi super Wahalem
 fluvium, qui Batavorum insulam à parte meridiana præter-
 fluit. † Præcipue tamen ædes sacras, ubicunque in toto 4.
 regno suo vetustate collapsas comperit, pontificibus & pa-
 tribus, ad quorum curam pertinebant, ut restaurarentur
 imperavit, adhibens * per legatos curam, ut imperata per-
 ficerent. † Molitus est classem contra * Nordmannos, æ- 5.
 dificatis ad hoc navibus juxta flumina, quæ de Gallia & Ger-
 mania septentrionalem influunt Oceanum: & quia Nord-
 manni Gallicum littus atque Germanicum assidua infestati-
 one vastabant, per omnes portus & * ostia fluminum, qua
 naves recipi posse videbantur, stationibus & excubiis di-
 spositis, ne qua hostis exire * posset, tali munitione pro-
 hibuit. † Fecit idem à parte meridianâ in littore provin- 6.
 ciæ Narbonensis ac Septimaniæ, toto etiam Italiæ littore us-
 que ad Romam, contra Mauros nuper piraticam exercere
 aggressos: ac per hoc nullo gravi damno vel à Mauris Italia,
 vel Gallia atque Germania à Nordmannis diebus suis affe-
 cta est: præter quod Centumcellæ civitas Hetruriæ per pro-
 ditionem à Mauris capta atque vastata est. † Et in Frisiâ 7.
 quædam insulæ Germanico littori contiguæ, à Nordman-
 nis deprædatæ sunt.

* MS.
discessum.

* MS. vo-
cabulum.

* Apud
N. duo
hæc ver-
ba desunt

* MS. bel-
lum Nord-
mannicum

* MS.
ortus.

* MS.
potuisset.

ANIM-

DE VITA CAROLI M.
ANIMADVERSIONES
AD CAP. XVII.

63

Basilica sancta Dei Genitricis, Aquisgrani opere mirabili constructa] Basilicam Salvatoris Sanctæque Dei Genitricis, vocat Marianus Scotus lib. 117. et. 6. ad ann. 814. itemque Poëta Westphalus lib. V. v. 433. Ejus splendor mirificusque ornatus eleganter describitur à Nostro cap. xxv. nec minori verborum ambitione, à Ferio Helperico, sive is etiam Alcuinus est, de congressu Leonis Papæ & Caroli, in his:

*At æterni hinc alii bene Regis amenum
Construere ingenti templum molimine certant.
Scandit ad astra domus muris sacrata polis.*

Unde meritò Aventinus lib. 1v. Augustam hanc Basilicam usquequaque vivo solido & secto lapide, pulcherrimâ Symmetriâ extructam, toti Europæ venerabilem; & ex publicis operibus, quæ Carolus M. fecit, præcipuum vocat. Quantum in ejus structurâ laboratum fuerit, vel inde cognosci potest, quod columnæ ac marmora, Roma atque Ravenna devehî debuerint, teste post Eginhartum l. c. Sigeberto ad ann. 795. Adde Francisc. Petrarcham lib. 1. Epist. 111. & qui hanc rem ex professo profecutus est, Petrum à Beeck in Aquisgrano cap. 4. Ubi inter cætera hi versus de consecratione templi leguntur:

*Ecce Leo Papa, cujus benedictio sancta,
Templum sacravit, quod Carolus adificavit.*

Pons apud Mogunciacum in Rheno) Non minor Cæsare Carolus, ad exemplum illius pontem in Rheno, longè ampliorem, construxit, ingenti per decem annos labore, & opere mirabili è ligno, ut Auctor noster loquitur infra cap. xxxiii & ex eo Marianus Scotus ad ann. 814. Conflagravit præclarum hoc monumentum infortunato incendio anno 813. mense Maio, testibus Adelmo, Annal. Fuldens. & Alberto Stadenf. Malè enim Sigebertus incendium hoc ad ann. 811. retulit, cum clare Eginhartus noster, uno, antequam decederet Carolus annò conflagrâsse scribat. Quod autem jussu Ricolphi Episcopi Moguntini, atque adeo consensu Caroli, pons iste propter frequentia in eo latrocinia, combustus fuerit, nondum persuadet Marianus l. c. cum fortuitum illud incendium Eginhartus cap. xxxii. infortunatum Albert. Stadenf. ann. 813. nuncupent. Imò si instaurare eum in animo habuit Carolus, quis auctoritate ac consilio ejus incensum credat?

Palatia

Palatia operis egregii) Complures villas palatiis insignes in Germania habuit Carolus. Sic villa Duria passim celebratur: villa Theodonis, in qua palatium fuisse credibile est, mentio fit apud Adelmum ann. 805. Saltzsiue Salt ut in MS. legitur, palatii ad Salam fluvium siti, meminit Poëta Paderbornensis lib. 11. v. 490.

*prope mania veniæ
Magna Palatina sedes, Salt nomine dicta.
Nascenti vicina Sala: nam fluminis hujus
Rivus adhuc modicus hæc ipsa palatia cingit,
Vix raucum per saxa ciens resonantia murmur.*

Heristallium autem, cujus meminere Annales Francici iidem ad ann. 797, palatium proculdubio Diœcesis Leodiensis, ad cujus exemplum Heristallium Saxonicum, palatio item celebre, appellatum, haud vanè auguratur Henricus Meibom. notis ad Gobelinum Personam atat. 6. cap. 38. Palatii Spirrensis antiquitatem ex Alberto Stadenſi repetit Christoph. Lehmannus Chron. Spir. lib. 111. cap. 33. Duo autem ista palatia, quorum Auctor meminit, ab ipsis fundamentis à Carolo constructa sunt, alterum quidem Noviomagi, alterum Ingelhemii, quo de Anonymus lib. V. de Vita Caroli v. 435.

*Ingylemhem dictus locus est, ubi condidit aulam,
Aetas cui vidit nostra parem minimè.*

Præter hæc duo alia quoque ab ipso Carolo condita arbitror. Palatium enim Vormatiense, quod juxta Adelmum ann. 790. nocturno incendio concrematum est, & ipsum à Carolo erectum esse ex illis ejusdem Poëtæ verbis colligo lib. 11. v. 496.

*Vormatiam petiit, qua cum per tempora brumæ
Mansisset, subito regales funditus ades
Illic constructas noctu consumpserat ignis.*

Sed ut de hoc liquidò affirmare non ausim, ita palam est regiam Aquensem magnis sumptibus à Carolo conditam, qua de infra cap. xxii.

Noviomagi super Vahalem fluvium] Urbs hæc hodiernum Nimmegen appellatur, in Betavia Gelrici Ducatus parte, ad Vahalim. Quâ de prolixè Philippus Cluverius lib. 11. Germ. Antiq. cap. 36. p. 170. Eleganter eam describit in satyris, & inde repetit in Historiâ Batavorum, Gerardus Geldenhaurius, Noviomagus, quam descriptionem visum est hæc inserere. Sic autem ille pag. 51. Hist. Bat. Edit. Scrip.

O Novie-

O Noviomagum, cui non certaverat ullus
 Terrarum locus: & Rhodos & celebris Mitylene
 Cedunt namq; tibi, cedunt & Theſſala Tempe:
 Tenemus annosa redimitum robore quercus,
 AEquans Aonium, cingit fontesq; salubres.
 Quos adamat Clarius: hic candida turba Sororum,
 Dulces doctamodos divina poemata cantat:
 Alluit & placido Te cursu VValis ab arcto.
 Regia te superis templa, & te manibus imis
 Arx sacra ornat, quam quondam milite caſo,
 Romani statuere Duces in litore VValis.

Præcipue tamen ades sacras] Manifestè Svetonium imitatur Noſter, August. c. xxx. Et verè tamen de eodem per antiquum distichon apud Petrum à Beeck. Aquigran. cap. V. pag. 61. Karolus Ecclesiis, quod Luna lumina Solis, Quas ex non esse Christo mutavit in esse. Nec ades tantum sacras, sed scholas etiam instauravit Carolus. Qualis fuere Parisiensis, quam adiutoribus Iohanne & Claudio Scotis, Bedæ Discipulis, Viris Eruditissimis, instituit, teste Monacho Sangallensi lib. 1. cap. 1. & Middendorpio de Academiis. Bononiensis quoque Academiæ initia ad nostrum retulit Huldericus Mutius lib. 1. ix. De Schola Osnaburgensi & Professoribus Græcæ Linguae in eadem constitutis diploma refert, manu Caroli munitum, Albertus Crantz. Metropol. lib. 1. cap. 2. Episcopatus autem complures ab eodem fundati sunt. Nam in solâ Saxonia octo Episcopatus institutos legimus apud Helmoldum Chron. Sclavorum lib. 1. c. 3. Paulum Langium in Chronico Ciczensi principio. Nisi decem malis, juxta enumerationem Chronici antiqui Mindensis p. 99.

Molitus est classem contra Nordmannos) Primus inter Germanos qui post Saxonum in Britanniam migrationem, rei nauticæ operam dedit, fuit Carolus. Binas enim adversus Nordmannos & Saracenos instruxit classes, teste præter alios Aventino lib. iv. pag. 218. Stationem suam classis altera habuit ad Bononiam, Gallicam Civitatem maritimam, ipsis navibus circa Gandam ac Scaldim fluvium ædificatis, ut est apud Adelmum ad ann. 811. Cæterum res mari à Carolo gestas breviter collegit Claud. Barth. Morisotus in Orbe maritimo lib. 11. cap. 7.

CAPUT XVIII.

1. Talem eum in tuendo & ampliando, simulque ornan-
2. do regno fuisse constat. † Cujus animi dotes, & sum-

mam in qualicunque, & prospero & aduerso eventu con-
 stantiam, cæteraq; ad interiorem atque domesticam vitam
 pertinentia, * hinc dicere exordiar. † Post mortem patris 3.
 cum fratre regnum partitus, tantâ patientiâ simulates &
 inuidiam ejus tulit, ut omnibus mirum videretur, quod
 ne ad iracundiam quidem ab eo provocari potuisset. † De 4.
 inde cum matris hortatu filiam Desiderii Regis Longobar-
 dorum duxisset uxorem, incertum qua de causa post an-
 num repudiavit, & Hildegardim de gente Svevorum præ-
 cipuæ nobilitatis faminam in matrimonium accepit: de
 qua tres filios, CAROLUM videlicet, Pipinum & Ludo-
 vicum, totidemque filias, Rotrudim, Bertam & Gislam
 genuit. † Habuit & filias tres, Thedradam, Hildrudim, & 5.
 Rothaidem: Duas de Fastrada uxore, quæ de Orientalium
 Francorum, Germanorum videlicet gente erat: tertiam de
 concubinâ quâdam, cujus nomen modò memoriæ non
 occurrit. † Defunctâ Fastradâ, Luitgardim Alemannam 6.
 duxit, è quâ nihil liberorum tulit. † Post cujus mortem * 7.
 quatuor habuit concubinas, Mathalgardim scilicet, quæ
 peperit ei filiam, nomine Rothildim: Gerfuindam, Saxoni-
 ci generis, de quâ ei filia nomine Adeldrudis nata est: & Re-
 ginam, quæ ei Drogonem & * Hugum genuit: & Adellu-
 idam, ex qua Thederichum procreavit. † Mater quoque e- 8.
 jus Bertrada in magno apud eum honore consenuit. † Co- 9.
 lebat enim eam cum summâ reverentiâ, ita ut nulla un-
 quam * inter eos sit exorta discordia, præter in divortio
 filia Desiderii regis, quam illâ suadente * acceperat. † De 10.
 cessit tandem post mortem * Hildegardis, cum jam tres ne-
 potes suos, totidemque neptes in filii domo vidisset: quam
 ille in eadem basilica, quâ pater situs est, apud sanctum Di-
 onysium, magno fecit honore humari. † Erat ei unica So- 11.
 ror nomine Gislâ, a puellaribus annis religiosâ conversati-
 oni mancipata, quam similiter ut matrem magna coluit pi-
 etate:

* MS. jam
 abhinc.

* MS.
 Tres.
 Malè.

* MS.
 Hugonem.

* MS.
 invicem.

* M. S. Su-
 sceperat.

* MS. Hil-
 degardæ.

etate: quæ etiam paucis ante obitum illius annis, in eo quo conversata est monasterio, decessit.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XVIII.

Filiam Desiderii regis Longobardorum] *Irmogardam* vocat *Aventin. lib. IV. p. 218.* alij *Hermingardim*, cum *Paschasio Radberto* Corbejæ Veteris Abbate, in *Vitâ Adelhardi*, quam expetitam à Carolo solennique more ductam, domum anno vertente remitti, non ferebat *Adelhardus*, *Caroli* consobrinus. Sed prævaluit *Stephani* Papæ diraminantis auctoritas, ut ad pristinum cum *Hildegarde* consortium rediret. Epistolam Papæ inter alios refert *David Blondellus Geneal. Franc. tom. 1. præfat. Apol. contra Chiffletium n. xxxiv.* *Carolomannus* similiter ejus Frater filiam Desiderii in matrimonio habebat, procurante itidem matre, quæ cum pacis causa, ut clarè innuit *Adelmus, ad ann. 770.* in Italiam profecta esset, expedito negotio in Galliam ad Filios reversa, adduxit filiam regis Longobardorum, *Carolomanno* filio suo conjugio sociandam, ut loquitur Auctor *annal. Fuldens. ad ann. 770.* Mitrè ejus verba turbavit *Pithæus*, adeo ut *Bertam* nomine fuisse *Carolomanni* uxorem credas, quod tamen ad matrem ejus referri debebat.

Hildegardim de gente Svevorum præcipue nobilitatis seminam) Pervulgata est opinio *Hildebrandum* Catoli Martelligermanum, ut clare appellat *Fredegarius Scholasticus*, *Gregorij Turonensis* continuator, ex *Immâ Nebi* filiâ, *Huochingi* nepte *Hildegardim* genuisse, quam *Carolus M.* in matrimonium duxerit. Quæ conjectura quanquam doctissimo *Blondello* apprimè placuerit *tom. 1. Geneal. Franc. assertionem n. xxxiv.* non tamen omninò probari debet. Nam quod *Adelhardus* *Caroli M.* patruelis *Hildegardim* reginam adeo averfatus est, ut seculum relinquere maluerit, *Paschasio Radberto* teste, propter consanguinitatem factum esse non credo, quin potius propter repudiatam *Hermingardim*, quæ solenniter desponsata erat *Carolo*. Fortassis ex eo genus *Hildegardis* luculentius cognosci poterit, quod *Udalrici* fratris ejus mentio habeatur apud *Monachum Sangallensem lib. 1. cap. 14.* Alioquin non pauca de hac *Hildegardi* feruntur fabulæ. Nam quæ à *Crusio in annal. Svevicis lib. 11. part. 1. c. 2.* de *Talando & Hildegarda* ex nescio quo otioso Monacho referuntur, indigna erant, ut pro historiâ *Chronico Spirensi* infererentur à *Lehmanno lib. 111. cap. 31.* Exstat super hac re Drama longe elegantissimum *Nicodemi Frischlini*, qui tamen ex vulgi opinione, ut decebat Comicum, rei seriem proponit. Obiit *Hildegardis* Pridie

Kal. Maij, in vigilia Ascensionis Domini, Anno 783. consentientibus Adelmo, Reginone. Annal. Fuldens. Alberto Stadenf. aliis. Quare corrigendus Marianus Scotus lib. 111. et. 6. qui ad ann. 783. 11. Kal. Mart. Hildegardim obiisse scribit.

Tres filios totidemq. filias] Similiter Theganus Chorepiscopus cap. 2. At plures recenset Paulus Diaconus Forojulienfis, cujus fragmentum de Episcopis Metensis Ecclesie exhibet Petrus Pithœus p. 289. Hic, inquit, ex Hildegarde Coniuge quatuor filios, & quinque filias procreavit. --- Primus dictus est Carolus Patris & Proavi Vocabulo nuncupatus: Secundus item Pipinus, Fratri atque Avo æquivocus: Tertius Ludovicus, qui cum Clothario, qui biennis occubuit, uno partu est genitus. Eadem de Clothario Auctor vitæ Ludovici Pii ad ann. 778. p. 339. quorum unus, ait, immaturâ morte præreptus, ante penè mori, quam sub luce vivere cœpit. De filiabus major difficultas: Nam inter quinque, illas à Paulo relatas, Immam Eginhardi Coniugem passim recensent. Meminit certè ejus Collector Chronici Belgici sub anno Ludovici Pii xii. fol. 91. Sunt qui octo Carolo ex Hildegardi filias prognatas numerent, Rorradin, Bertham, Gisellam, Hildegardin, Adelhaidam, Bellixandram, Immam, & Gerthrudam.

De Fastradâ Vxore.) Fastradanam alii constanter vocant, Radolphi Comitis Filiam de Orientali Franciâ, quam post obitum Hildegardis, eodem anno in matrimonium acceperat Carolus, testibus Adelmo, Reginone, Annalibus Fuldensibus, Alberto Stadenf. ad ann. 783. Poëta Caroli M. incerto nomine lib. 11. v. 37.

Tunc est sociata

Regali thalamo conjunx Fastrada vocata,

Filia Radolphi Comitis, sacra germine clava.

Crudelitas ejus infra ab Auctore cap. 20. perstringitur, quod Carolum à suæ naturæ benignitate, ac solitâ mansuetudine, ad nescio quæ crudelia facinora compulisset. Mortua est Fastrada ann. 794. & sepulta Mogunciaci apud S. Albanum.

Luitgardin Alemannam) Obitum ejus ad ann. 800. Pridie Non. Jun. Hermannus Contractus, Adelmus, Regino, aliiq. collocant. Unde corrigendus auctor annal. Fuldens. ad eundem annum, ubi vulgo scriptum Hyldegardis pro Hlütgardis, quod miror à Pithœo & Frehero præteritum. Commendat eandem Poëta Saxon. de Vita Caroli lib. 111. v. 593. quod fuerit

Moribus & vitæ merito laudabilis omni.

Quatuor habuit Concubinas) Invenias qui octo numerent, aliquos etiam qui plures. Sex certe Concubinarum Eginhartus Noster haud obscure memi-

meminit, quarum duas priores ante initum cum Hildegardâ matrimo-
nium, ab eo adamas crediderim: quatuor postremâ post obitum Con-
jugum in societatem adscitæ sunt. Nescio quid musitent Veteres, de in-
signi peccato, quod nemini pandere voluerit Carolus, cujus tamen pœ-
nitentiam tandem egerit, ut ante mortem B. Ægidii precatione adjurus,
Schedam ab Angelo susceperit, in quâ descripta fuerit Imperatoris celata
culpa, cum abolitione impetratâ. Quale illud crimen fuerit, conjectu-
râ non assequor, nisi quod quibusdam visum est, seriam de rot concu-
binis pœnitentiam egisse. Meminit ejus rei, sed aliâ conjecturâ, ut opi-
nor, ductus Albert. Crantz. *Sax. lib. 11. cap. 20.* & post eum *Auctor Chronici Episcoporum Mindensium*, initio operis *fol. 723. edit. Pistorii.*

Reginam, quæ ei Drogonem & Hugum genuit,) Hoc nomen fuit celeberrimæ illi foeminæ, quam inter Concubinas habuit Carolus; *Reginopyrgam* vocat *Aventin. lib. iv. fol. 218.* Ejus filii Drogo & Hugo satis in Historiis noti, ex eo, quod jussu Ludovici Pii Fratris, attonsi uterque fuerint, testi-
bus *Nithard lib. 1. & Thegan. cap. 24.* Reconciliatum tamen Imperatorem
iisdem legimus apud *Adelmum ann. 822.* Nam Drugoni quidem Ludo-
vicus *ann. 823.* Metensium Episcopatum: Hugoni cœnobialia monasteria
plurima, quæ Theganus *l. c.* recenset, concessit. Vnde *Lupo Ferrariensi*
Hugo non sine causâ *Abbatum summus* dicitur *Epist. 88.* Interfectus est idem
Hugo *anno Christi 844. 7. Jun. vitæ,* nisi me fallit calculus, *anno 42.* in pago
Ecolismensi. Legi merentur, quæ tractatu peculiari de hoc Hugone *Joh. Beßlius*
inter opera posthuma *Paris ann. 1647. edito* consignavit.

Mater quoque ejus Bertrada] Hanc alii *Bertam* alii *Peretham* appellitant.
Filiam *Heraclii* fuisse ex *Siffri. lib. 1. Epit. Hist. cap. de Caroli M. progenie* discas.
Annales tamen *Bertiniani* Bertradam hanc Pipini Conjugem cognomine
Bertam, Cariberti Laudunensis Comitis filiam faciunt. Obiit *anno 783.*
iv. Id. Jul. consentientibus Chronologis, uno alterove mense interjecto,
ex quo nurus ejus Hildegardis obierat: humataque est in Basilicâ S. Dio-
nyßii Parisiis juxta Patrem Pipinum, teste *Mariano Scoto ad ann. 787.*

Erat ei unica Soror, nomine Gisla) Falluntur ergo qui plures Carolo
affingunt sorores, præcipuè illi, qui *Bertham*, Rolandi Matrem *tabuli genea-*
logicæ passim obtrudunt, decepti falsâ Turpini auctoritate, *Rolandum*, Du-
cem Exercituum Comitem Cenomanensem & Blavii Dominum, nepo-
tem Caroli, natumque Berthæ Sororis ejus fuisse, in *Vitâ Caroli cap. xi. pag.*
72. Mireris incogitantiam *Erpoli Lindenbrogii*, qui cum in *Chronico Caroli*
M. fol. 125. unicam Carolo Sororem cum Eginharto asseruisset, mox ad
fabulas delapsus, *Rulandum Caroli M. Sororis Berthæ filium* contradicto-

riè introducit. Decepit eadem res *Reinerum Reineccium*, de historiâ optimè meritum, qui ut defectum in annalibus observatum expleret, *Bertham* Carolo pro Sorore adjunxit, *commentar. ad Poëtam Saxonicum de Vitâ Caroli*. Idem iudicium ferri debet de illâ inscriptione, quæ Treviri in Monasterio S. Maximini extare dicitur: *Ada Ancilla Christi, Soror Caroli M.* Quæ erudite ut solet confutat *Gryphiander VVeichbild. Saxon. cap. 17. §. 9.*

CAPUT XIX.

Liberos suos ita censuit instituendos, ut tam filij quàm
 * filiæ primò liberalibus studiis, quibus & ipse operam dabat, erudirentur. † Tum filios, quàm primum
 * MS. venatibus. * venationibus exerceri fecit: filias vero lanificio assuescere; coloque ac fuso, nè per otium torperent, operam impendere, atque ad omnem honestatem erudiri iussit. † Ex
 * MS. Theodora. * Theodora. iis omnibus duos tantum filios, & unam filiam, prius quàm moreretur amisit. CAROLVM, qui major natu erat, & Pipinum, quem Regem Italiæ præfecerat, Rothrudim quæ filiarum ejus primogenita, & Constantino Græcorum Imperatori desponsata erat. † Quorum Pipinus unum filium suum Bernhartum, filias autem quinque Adelhaidem, Attulam, Gundradam, Bertaidem ac
 * MS. in amicis. * amicis. stites reliquit. † In quibus rex pietatis suæ præcipuum documentum ostendit, cum filio defuncto nepotem patri succedere, & neptes inter filias suas educari fecisset. † Mortes filiorum ac filiæ pro magnanimitate, quâ excellebat, minus patienter tulit, pietate videlicet, quâ non minus insignis erat, compulsus ad lacrimas. † Nunciato etiam sibi
 * MS. in amicis. * amicis. Adriani Romani Pontificis obitu, quem * amicis præcipuum habebat, sic flevit ac si fratrem, aut charissimum filium amisisset. † Erat enim in amicitis optimè temperatus, ut eas & facile admitteret, & constantissimè retineret: colebatque sanctissimè quoscunque hâc affinitate sibi junxerat. † Filiorum & Filiarum tantam in educando curam

to. ram habuit, ut nunquam iter sine illis faceret. † Adequita-
bant ei filii, filia verò pone sequebantur, quarum agmen
extremum, ex satellitum numero ad hoc ordinati tueban-
tur. † Quæ cum pulcherrimæ essent, & ab eo plurimum
diligenter, mirum quod nullam earum cuiquam aut su-
orum, aut exterorum nuptum dare voluit: sed omnes se-
cum usque ad obitum suum in domo suâ retinuit, dicens
se earum contubernio carere non posse: ac propter hoc li-
cet aliàs felix, adversæ fortunæ malignitatem expertus est,
quod tamen ita dissimulavit, ac si de iis nunquam alicujus
probri suspicio orta vel * dispersa fuisset. *MSS. se-
ma disp.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XIX.

U^{T tam filii quàm filia}) Ita ex codicibus Reuberianis, & MS. Florentino legen-
dum, probante etiam Conrado Urspergensis fol. 129. & Alberto Cran-
tzo, qui liberos utriusque sexus litteris erudiri curasse scribit. Procul du-
bio illustrium Romanorum morem secutus est Carolus, apud quos matro-
næ pariter ac puellæ præceptoribus conductis instituebantur. Quam rem
prolixè extulit Caspar Barthius *Adversariorum lib. xxii. cap. 5.* Claudianus
de nuptiis Honorii & Mariæ v. 233. --- Latios nec volvere libros, Desinit au-
tem Grajos ipsa Genetrice magistra. Eadem consuetudo ad alias gentes quoque
postmodum à Romanis transit. Quemadmodum videre est de Gothis,
ex Epistola 1. Cassiodori lib. iv. Cæterum an ex usu fuerit feminas in artibus
erudiri, non vanè quæsieris. Ovidio sanè non facile quis persuaserit, doctri-
nam in femina cum pudicitia stare posse. Juvenalis etiam odisse se erudi-
tam puellam testatur *Satyræ vi. v. 450.* Quas & alias rationes contra
mulierum eruditionem exaggerat Matth. Berneggerus *Quæst. Miscell. 98.*
Nihilominus & pudicas & eruditas, quæ virgines, quæ matronas, cum pri-
sca videre secula, tum nostrum etiam Principes aliquot, virginesque Belgi-
cas, summâ litterarum laude floruisse miratur; in quibus velut inter ignes
Luna minores merito suo excellit Anna Maria Schürmannia, quæ peculiari
dissertatione, plurimisque argumentis evicit, posse, ac debere semineum genus
ad literas discendas excitari.

More Francorum equitare, armis ac venationibus exerceri fecit) Hæc tum
temporis exercitia ac progymnasmatum Principum erant, quibus ab incun-
te atq.

te ætate venturæ olim virtuti Bellicæ præluderent. Et quidem de equitandi studio veterum Germanorum multa commemorat Jul. Cæsar in *Commentariis de Bello Gall.* De Venationibus autem tanquam præexercitamentis bellorum exactius infra differemus, cap. xxii.

Lanificio assvescere) Germani veteres, etiam regię dignitatis, planè ad exemplum Græcorum, lanificio filias suas operam dare voluerunt. Similiter Romanis etiam honestissimæ matronæ lanam faciebant, exemplo Lucretiæ, quam in lanificio offendit Tarquinius, testibus Livio 1. 57. 8. Ovidio lib. 11. *Fastor.* v. 741. Aurelio Victore de *Viris illustribus* cap. 1x. Neque est ut metuas solâ hoc ipsum imitatione Svetonii, cujus perquam studiosus noster est, factum esse ab Eginharto. Nam quanquam de Augusto ille cap. 64. §. 4. *Filiam & Neptes ita instituit, ut etiam lanificio assvesceret:* tamen mulierum Francicarum industria hæc propè singularis erat; longè diversa à consuetudine Persarum, quorum fœminæ non aliud magis in contumeliā accipiebant, quam admoveere lanæ manus, dictitante Curcio 5. 2. 19. Sed hæc & alia ex professo persecuti sunt Arniseus de *Republicâ* cap. 11. sect. 12. n. 82. itemque Andreas Tiraquellus in *Leg. Connub.* 10. n. 38. ac præcæteris Just. Lipsius *Elect.* lib. 1. cap. 17.

Carolus qui major natus erat) Tot victoriis, contra Bohemos, Danos, Sorabos, Westphalos, nomen suum nobilitarat Primogenitus Caroli M. *Carolus*, ut jam vix ulli per universum terrarum orbem bellicâ laude cederet. Rectè de eo Poëta Westphalus lib. 1v. v. 279.

*Hic Patris æquivocus fuerat, nec nomine solo,
Indole sed mentis clara probitateq; morum,
Omnimodaq; patrem virtutum dote referret,
Si rectore frui meruisset Francia tali.*

Obitum ejus ad ann. 811. 11. Non. Septembr. collocant Adelmus, Annales Fuldenfes, Regino, Monachus Egoismensis, alii. *Sigebertus* tamen annum 810. nominat, quod perperam factum arbitror.

Pipinum quem regem Italia præfecerat) Hic *Pipinus* ab Adriano I. Papâ baptizatus ann. 781. die 17. April. in quod tempus Pascha inciderat, ab eodem Susceptore nomen tulerat, cum antea dictus esset *Carolomannus*. Evangeliorum codex, Tholosæ in S. Saturnini tablino asservatus, hos versus præfert de Adriano:

*Principis hic Caroli claris natalibus auctam
Carlinam sobolem, mutato nomine Pippin*

Fonte

*Fonte renascentem & sacro baptismo lotum,
Extulit oblatum sacratis compater undis.*

Eodem tempore Longobardorum seu Italiae rex à Pontifice unctus, uè Ludovicus Aquitaniae, testibus Reginone, Adelmo, Hermann. Contracto, Lamberto Schaffnaburgensi, Sigeberto, omnibus ad annum 781. Errat Marianus Scotus lib. 111. qui in sequentem demum annum retulit. Amisit Pipinum Carolus ætatis anno 33. 11x. Idus Iulii A. C. 810. Regni Caroli M. 42. ut curiosè notavit Theganus de gestis Ludovici Imperatoris cap. 5.

Rotrudin quæ filiarum ejus primogenita) Hujus desponsationem Romæ factam anno 781 Constantino vix. Imperatori Orientis refert Lambertus Schaffnaburgensis. Albertus Stadenfis ad eundem annum: Constantino, inquit, filio Leonis & Irenæ, desponsata fuit Rotrudis, sed mater ejus aliam ei invito conjunxit. Nullam tamen ejus rei mentionem faciunt Adelmus, aliq; eorum temporum Scriptores. Nam Legati Constantini, ad Carolum venere anno demum 786. testibus Nuenarii ac Pithœi annalibus, Quo sensu etiam illud, Reginonis lib. 11. ad eundem annum accipiendum reor: Romam perrexit Carolus orationis causâ, & ut ibi cum missis Imperatoris colloquium haberet. Et sanè ex eventu posterius veritati propius apparet. Constantinus enim Imperator propter negatam sibi regis filiam iratus, Theodorum Patricium Siciliae præfectum, cum Ducibus suis fines Beneventanorum vastare jussit, quos tamen Caroli duces superiores ingenti strage ceciderunt. Factum hoc anno 788. Falsi prorsus sunt, qui Gaurberto, Cenomaniensi Comiti, eandem postea nupsisse dicunt, cum clarè Noster nullam filiarum Caroli vivente eo elocatam affirmet. Obiit uno mense ante Pipinum fratrem 11x. Idus Iun. Anno 810.

Unum filium suum Bernhartum) Hunc Theganus Chorepiscopus ex concubinâ natum scribere videtur de gestis Ludovici cap. 22. Sed minus verè, si rem rectè æstimamus. Nam Carolomannus, qui postmodum Pipini nomen accepit, ut paulò ante diximus, natus ex Hildegardi ann. 777. Berntham, Guilielmo Tholosæ Comite & Aquitanorum Duce, ac Cunegunde natam duxit anno circiter 795. Natus ergo videtur Bernhartus ann. 797. Quandoquidem Pipino patri anno 810. denato statim insequenti ab avo suffectus, anno 812. bello idoneus judicatus est. Quare nec Thegano, nec eum secuto Chiffletio, facile assensum præbuerim, Bernhartum ex concubinâ natum dicentibus. Obstat enim (1) summa foeminae principis dignitas. (2) Caroli M. de Bernharto & Sororibus cura (3) Expressa Alcuini testificatio; quæ omnia latè ac nervosè exsequitur plenior assertio

K

Genalogie

Genalogia Francica tom. II. pag. 200. & sequent. David Blondellus Vir doctissimus; nisi quod Criticam non satis feliciter ad vocavit in corrigendo Thegano p. 203. in his: Bernhartus filius Pipini, ut concubinâ natus; obscura enim esset Thegani narratio si tanta cum dissimulatione Pipinum primogenitum ex illegitimo thoro Caroli indicaret. Conjurâsse eum adversus patrum suum Ludovicum ex Adelmo ann. 817. constat. Unde oculis orbatus paulò post non sine Imperatoris mœrore obiit, Auctoribus Thegano cap. 23. Reginone lib. II. & Annal. Fuldens. ad ann. 818. Nam quod Stephanus Forcatulus lib. III. de Gallorum imperio & philosophiâ pag. 326. scribit obtinuisse Bernhartum, ut non stylo sicut cæteris oculi sibi effoderentur, sed aurea pelvi solis radiis intentissimè aspectis opposita, inter cætera homini plus stylo quàm rebus intento condonandum.

[Adriani Romani Pontificis obitum] Obit Adrianus I. dicente Onuphrio Panvinio in *Chronico Pontificum Romanorum* manè, VII. Kal. Januar. ann. 795. Indict. IV. postquam sedisset ann. 23. mens. 10. & dies 17. Cum Onuphrio convenit Lambertus Schaffnaburgensi, qui eundem in nativitate Domini ann. 795. obiisse tradit. Marianus tamen Scorus ad ann. 796. collocat his verbis: Adrianus Papa obiit in nativitate Domini; quem velut fratrem aut charissimum filium planxit Carolus, VII. Kalendas Januarii. Deceptum crediderim Adelmi ac Reginonis auctoritate: sed hi annum finientem ad sequentis initium retulere. Quanta inter Carolum & Adrianum interceserit amicitia, vel ex Epitaphio Pontificis, quod ei posuisse dicitur Carolus M. intelligi potest. Versus aliquot ex eodem, ut editum est ab Onuphrio Panvinio in annot. ad Bartholomæum Platinam p. 122. subijciam.

Post patrem lacrumans Carolus hæc carmina scripsit

Tu mihi dulcis amor, te modò plango pater.

Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper.

Cum Christo teneas regna beata Poli.

Te clerus, populus, magno dilexit amore,

Omnibus unus amor, optimè præsul, eras.

Nomina jungo simul tuis clarissime nostræ,

Hadrianus Carolus, Rex ego tuq; pater.

Quig; legas versus devoto pectore, supplex,

Amborum mitis dic miserere Deus.

[Adversa fortuna malignitatem expertus est] Gobelinus Persona ad hæc verba respiciens ætat. 6. cap. 40. fin. p. 193. Vnde scribit, inquit, quidem Magister

gister ejus de eo, quod licet aliàs felix esset, in hoc adversa fortuna malignitatem expetisse. Non desunt, qui hæc de Einhart accipiant: quasi consueverit ille cum filiâ Caroli M. *Imma* nomine, quæ postmodum consensu patris in matrimonium eidem collocata fuerit. Quam narrationem ex codice Laurishamensi produxit, & scriptoribus Germanicis præfixit *Iustus Reuberus*. Exstat in Chronico Laurishamensi ad ann. 805. apud Freherum tom. 1. *Rer. Germ.* p. 62. Ex quo procul dubio desumpsere Johann. Wolfius *centur.* II. *Rer. Memorab.* ad ann. 800. Justus Lipsius *lib. 2. Monit. Pol. cap. 12. num. 12.* & Hubertus Thomas Leodius *de Palatin. init.* Simile quid in chartâ Veteri scriptum, de indulgentiâ Caroli M. erga Einhartum & ejus Conjugem *Immam*, memini me videre in Augustissimâ Bibliothecâ Guelpherbytanâ. Sane res in utramque partem agitari potest. Etenim Eginhartus cum Lotharium, Ludovici I. Primogenitum, epistolâ quâdam compellat, nepotem vocare non dubitavit, quod utique non fecisset, nisi Conjugis affinitate ac consanguinitate impulsus. Sic enim scribit ad eundem Epistola xxxiv. *Admonendam censui neptitatem vestram, ut per prudentiam à Deo vobis concessam, caveatis periculum vestrum.* Ita in diplomate Ludovici, quod in chronico Laurishamensi comparet, *Imma* nomen apertè legitur. Et graviter sanè mortuam luxit Eginhartus, ut videre est ex eâ epistolâ, quæ inter Lupi Abbatis Ferrariensis epistolas, ordine III. apparet, ubi *venerabilis, fidißima, gratißima Vxor* dicitur, itemque *nobilissima & memorabilis scæmina*. Nec adeò ab hac opinione Blondellus abhorret, qui *Emmam*, ut vocat, ex nescio cujus contubernio natam, eo fine præteritam ab Eginharto scribit, nè illati probri memoria refricaretur tom. II. *Genal. Francicæ* pag. 180. Sed enim quocunque tandem colore narrationis seriem incrustent eruditi, figmentum certè ac impostura elucet. Nam ne iterum in testimonium advocem ipsum Eginhartum, qui Carolum nullam filiarum cuiquam aut suorum aut exterorum nuptum dare voluisse affirmat, se ipsam satis prodit fabula, nata proculdubio ex Historiâ Monialis cujusdam, quæ clericum amatorem noctu per nivem dorso extra curiam deportavit, inspectante Henrico III. Imperatore, quâ de Ranulphus *lib. v. cap. 21. Malmesburiensis lib. II. cap. 67.* Aliis insuper argumentis fabulam detegunt ac confutant Cæsar Baronius *annal. tom. IX. ad ann. 826.* itemque Gryphiander *de Weichbildis Saxonici cap. IV. §. 13. p. 8.* Cæterum perrara in historiis Monachorum de scortationibus filiarum Caroli mentio. Solus quòd sciam rem aliquomodo tangit Auctor *Vite Ludovici Pithæo* editus, p. 359. *Moverat, inquit, ejus animum jamdudum quanquam naturâ mitissimum, illud, quod à Sororibus illius in contubernio exercebatur paterno, quo solo domus paterna inureba-*

sur nepo. Cui incommodo mederi volens, simul & cavens, ne quod per Odilonem & Hiltrudim olim acciderat, revivisceret scandalum, misit VValam & VVarnarium, nec non & Lambertum, sed & Ingobertum qui Aquisgrani venientes talibus ne accidere possent cautela prospicerent.

CAPVT XX.

* N. ac R.
ment. nul-
lam feci-
mus.

* Vulgò:
qui sibi va-
na pr. re-
gni illuse-
rant.

ERatei filius nomine Pipinus, ex concubinâ editus, ^{1.} cuius inter ceteros mentionem * facere distuli, facie quidem pulcher, sed gibbo deformis. † Is cum pater ^{2.} bello contra Hunos suscepto in Bajoariâ hyemaret, ægritudine simulatâ, cum quibusdam è primoribus Fran-
corum, * qui eum vanâ promissione regni illexerant, ad-
versus patrem conjuravit: quem post fraudem detectam, &
damnationem conjuratorum, detonsus in cœnobio Pru-
mia religiosæ vitæ, jamque volentem vocare permisit. †
Facta est & alia prius contra eum in Germaniâ valida conju- ^{3.}
ratio, cuius auctores partim luminibus orbat, partim
membris incolumes, omnes tamen in exilium acti sunt:
neq; ullus ex eis interfectus est, nisi tres tantum, qui cum se
ne comprehenduntur, strictis gladiis defenderent, aliquos
etiam occidissent, quia aliter coërceri non poterant, inter-
empti sunt. † Harum tamen conjurationum Fastradæ re- ^{4.}
ginæ crudelitas causa & origo existisse creditur. † Et idcir- ^{5.}
co in ambabus contra regem conspiratum est, quia uxori
crudelitati consentiens, à suæ naturæ benignitate ac
solitâ mansuetudine immaniter exorbitasse videbatur.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XX.

ERat ei filius nomine Pipinus ex concubinâ editus) Hunc ante legale connubi-
um ex Himiltruda nobili puellâ genuit, teste Paulo Warnefridi de Episcô-
pis Metensis Ecclesiæ apud Pithœum *Annal. Franc. p. 289.* Unde & filius Caro-
li Maior appellatur ab Adelmo ad ann. 792. Hic conspiracyonem ann. 792.
adversus patrem iniit, cum quibusdam Francis, quod se crudelitatem Fa-
stradæ reginæ ferre non posse asseverabant teste Adelmo l. c. sed detecto
pes

per Adulfum Longobardum, quem Fardolfum vocat Lamb. Schaffnab. ann. 792. & Albert. Stadenſis ad eundem annum conſilio, ipſe quidem in monaſterium truſus, focii autem conjurationis partim gladiis caſi, partim patibulis ſuſpenſi ſunt, Marian Scotus lib. 111. ann. 793. In Baioaria factam eſſe hanc conjurationem Annal. Fuld. ad ann. 792. teſtantur. Sic enim rectè hunc locum è MS. correxit Freherus, cum editum eſſet à Piſthæo pag. 13. Conjuratio Pipini contra patrem facta à Baioariâ citò detecta & compreſſa eſt. Fruſtra Pipini hujus conſpirationem in dubium vocat Huldericus Mutius lib. IX. confutatus à Cl. Boëclero Hiſtoria Caroli pag. 5.

Qui eum vanâ promiſſione regni illexerant] Hanc lectionem veterum codicum ſcriptorum Reuberianorum, ac noſtri, eò confidentius textui inſertendam duxi, quod Conradus Viſpergens. & Albertus Stadenſis, Deſcriptores ambo Eginharti, totidem apicibus referunt. Nec abludit Sigebertus, Eginharti noſtri præ aliis ſtudioſus, ad ann. 792. his verbis: Pipinus Caroli regis ex Concubinâ filius gibbo deformis, à quibusdam Francorum Primoribus promiſſione regni illectus, contra patrem coniuravit.

Facta eſt & alla priùs contra eum in Germaniâ valida coniuratio) Septennio ſcilicet antequam Pipinus conſpirationem excitaret. Ita enim Adelmus ad ann. 785. Facta eſt eodem anno trans Rhenum apud Orientales Francos adversus regem immodica coniuratio, cuius auctorem Hartradum Comitem fuiſſe conſtabat. Meminere hujus conjurationis etiam annal. Fuldens. ad eundem annum, & Theganius niſi fallor, de geſtis Ludovici Imperatoris cap. 22. ubi Hardradum vocat Ducem Auſtriæ infideliffimum. Sed ibi legerim Hardratum vel Hartradum: ſic enim appellat iterum Adelmus, in eodem negotio, de conſpiratione Reginbarii, Hartradi ex filiâ nepotis adversus Ludovicum Imperatorem ad ann. 817. Aliquot annis exerrat Sigebertus, qui conjurationem hanc ad ann. 789. refert in hiſ: Conjuratio valida facta eſt ab Auſtraſiis contra Carolum regem, auctore Harderico: quâ detectâ multi aut membri truncantur, aut exiliantur. Verius Poëtaſter Anonymus lib. 11. v. 197. cujus verba adſcribam, ut ſimul macula quæ ſcripto etiam codici Bibliothecæ Juliæ adheret, deleri queat:

*Interea quidam conjuravere maligni,
Ut dirum facinus ſcelerato corde patrarent,
Vel ferro Regem, vel quâlibet arte necando.
Criminis inceptor Hardradus tunc comes hujus
Extiterat, ſed ut indicio delata fideli
Factio ſava fuit, ſtatim ſedata quievit,*

K 3

Ingens

*Ingens valde foret licet, & nimis acriter orta,
Auctores ejus privari lumine quosdam,
Exilio reliquos damnari jusserat ipse
Rex summè prudens, cujus clementia nulli
Reddiderat dignam tanto pro crimine pœnam.*

Luminibus orbati) Frequens per ea tempora inter graviora nonnunquam supplicia erat *excacatio*, cujus in omni ferè historiâ exempla reperire licet. Bellisarium strenuum illum ducem, simili pœnæ genere, oculis, ex invidia, privatum stipem emendicasse novelli produnt Historici, Raphaelis Volaterrani lib. xxiii. *Anthrop.* ac Petri Criniti lib. ix. cap. 6. auctoritate nixi. Nescio, unde tantâ quidlibet fingendi homines isti sibi sumpserint licentiam, cum nullus veterum ejus rei vel verbulò meminerit. Et si quid video, inde tracta est narrationis series, quod conspirationis quondam in Imperatorem particeps sit habitus; sed absolutum eundem clarè tradit Sigebertus ad ann. 562. scripturus utique si tale quid tanto viro contigisset. Rationem ejus supplicii hanc fuisse puto, quod homines infideles & impudentissimi, nobilissimò fidelitatis ac verecundiæ organò privarentur.

CAP. XXI.

Coeterum per omne vitæ suæ tempus, ita cum summo omnium amore atque favore, & domi & foris conversatus est, ut nunquam ei vel minima injustæ crudelitatis nota à quoquam fuisset objecta. † 2.

* MS. in
eis suscipi-
endis.

Amabat peregrinos, & * eorum suscipiendorum magnam habebat curam, adeo, ut eorum multitudo non solum palatio, verum etiam regno non immeritò videretur onerosa. † Ipse tamen pro magnitudine animi, hujuscemodi pondere minimè gravabatur, cum etiam ingentia incommoda laude liberalitatis ac bonæ famæ mercede compensaret.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XXI.

Ambat peregrinos) Vitio vertunt hoc peregrinorum studium Carolo multi, & inter ceteros *Vir magnus*, qui Historiam seculi ix & x. nuper complexus est, in *Carolo M. p. 5.* Sed præter Huldericum Mutium lib. iix.

tes ipsa Carolo patrociniū debet. Pietate plenum est, inquit Cassiodorus lib. v. Epist. 9. peregrinam gentem publicis beneficiis obligare, & non tantum patri-
otus ad substantia lucra admittere, sed ipsos quoque advenas invitare. Recte ergo
Poeta Anonymus de Vita Caroli lib. v. v. 481.

Nemo peregrinos illò plus fertur amasse;

Nemo pari cura suscipiebat eos.

In quo pene modum pietas excefferat ejus;

Si quid in hoc nimium quisque potest facere.

Nam quod Scriptores Politici peregrinos plerique cum civitate tum offi-
ciis publicis arcant, ab hospitalitate veterum & rebus publicis quibuscun-
que maximis nimium quantum abut. Nescio quid in mentem fuerit Iusto
Lipso, cum isthæc scriberet, notis ad lib. iii. Polit. cap. iv. p. 260. Ut, inquam
domum vestillones veniunt, signum est funeris: sic Reipublica labentis, ad quam sul-
ciendam adhibentur peregrini. Durè, inquam, nec pro solita sapientiâ: quâ
tamen in re summos viros Matthiam Berneggerum *quest. miscel.* 159. &
Henning. Arnifæum lib. i. *Doctrina Polit.* cap. 12. p. 275. consentientes habet.
Ego vero Carolum recte rem reputasse arbitror, exemplò Romanorum,
qui durante Republicâ suâ à Conditoris Romuli usque asylo, plerosque
populos primùm hostes, deinde cives habuerunt. Verum hoc quicquid
est pridem exhaustere doctissimi Viri, Besoldus, *classe* 11. *disput.* 111. *Thef.* 6.
Hermannus Kirchnerus *Disput. Polit.* VII. *Thef.* 3. Francisc. Patricius lib. iii.
de *Republ.* tit. 2. Petrus Gregorius Tolofanus lib. IV. de *Republ.* cap. 5. n. 22. &
qui suis in Tacitum notis æternam nominis famam meruit, Christoph.
Forstnerus ad lib. xi. *annal. Tacit.* cap. 23. p. 81.

C A P. XXII.

1. **C**Orporè fuit amplo atque robusto, staturâ eminen-
ti, quæ tamen * justam non excederet: nam septem * Deest
suorum pedum proceritatem, ejus constat habuif-
se * mensuram. † Apice capitis rotundò, oculis * vox ista in
prægrandibus ac vegetis, naso paululum mediocritatem * Cod. Flor.
excedente, canitie pulchrâ, facie læta & hilari: unde formæ * Sic MS.
authoritas ac dignitas tam stanti quam sedenti plurima * Vulgò: *st-*
inerat. † Quamquam cervix obesa & brevior, venterque *guram.*
projectior videretur, tamen hæc cæterorum membrorum
celabat æqualitas, incessu firmò, totaque corporis habitu-
dine

dine virili. † Voce clarâ quidem, sed quæ mînis corporis 4.
formæ conveniret. † Valetudine prospera, præter quod 5.
antequam decederet, per quatuor annos crebrò febribus
corripiebatur; ad extremum unò etiam pede claudicaret;
& tunc quidem plura arbitrato suò quàm medicorum con-
silio faciebat: quos penè exosos habebat, quod ei in cibis
assa, quibus assuetus erat, dimittere, & elixis assuescere sua-
debant. † Exercebatur assiduè equitando, ac venando, 6.
quod illi gentilitium erat, quia vix ulla in terris natio in-
venitur, quæ in hâc re Francis possit æquari. † Delectaba- 7.
tur etiam vaporibus aquarum naturaliter calentium, fre-
quenti natatu corpus exercens, cuius adeò peritus fuit,
ut nullus ei justè * potuerit præferri: ob hoc etiam Aquis-
grani regiam extruxit, ibique extremis vitæ annis usque ad
obitum continuò habitavit: & non solum filios ad balne-
um, verum optimates & amicos, aliquando etiam satelli-
tum & custodum corporis turbam invitavit, ita ut non-
nunquam centum vel eò amplius homines unâ lavaren-
tur.

* MS.
valeat an-
teferri.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XXII.

Statura eminenti quæ tamen iustam non excederet) Parum est, quod medio-
crem Carolo staturam assignat doctissimus Zevectius *Observat. Polit. ad*
Svetonii Cæsarem cap. 45. Neque enim mediocritati eum eminenti staturâ
convenit. Et clarè Poetafter Saxolib. V. v. 335-

Egregiè procerus, & hoc moderamine iusto:

Septem namque suis longus erat pedibus.

Quinque alioquin pedes ad iustam militum staturam requirebant Roma-
ni Veteres, teste Vegetio *de Re Militari lib. 1. c. 5.* At hanc mensuram Germa-
nos excessisse vel *Sidonius* locuples auctor est, qui eos non semel *septipedes*
appellat. Atque hanc Caroli M. fuisse staturam, cum *Ferius Helpericus*, poe-
matistâ, quo Caroli M. cum Leone Pontifice congressum describit v. 173.
testatur, tum singulari opusculo *Marquardus Freherus* staturam Caroli M.
ex baculo quodam eruditè demonstrat. Meminit ejus virgæ *Notkerus Bal-*
bulus,

bulus, sive etiam alius quispiam est Monachus Sangallensis lib. 1. cap. 19. Inscriptionem ejus ex Cimeliarchio Palatino eodem *Philoponemate* producit *Freherus* in hanc formam: KAROLVS IMPR. JUSSIT CVBITVM ISTVM FACERE JVXTA MENSVRAM SVAM. Quæ si vera sunt, ut esse nemo prudens diffitebitur, Morboniam abire jubendus *Turpinus*, qui staturam Caroli in longitudine octo pedum suorum, eorumque longissimorum fuisse nugatur, cap. xx. p. 80. Cujus tamen commenta repetit *Siffridus Presbyter Epit. Chronolog. ad ann. 801.*

Oculis prae grandibus ac vegetis) Oculos Leoninos, scintillantes, ut carbunculi solent, ei tribuit *Turpinus* l. c. Statim perterritus, inquit, erat, quem ipse irâ commotus apertis oculis respiciebat. Sed huic homini etiam vera narranti credere meritò dubites. Quanquam oculose ejusmodi *Augusto* attribuant *Sveton. cap. 79. Plin. lib. 11. cap. 37.* alii. Cætera, quæ ad formam Caroli facere, videntur, egregiè paucissimis verbis complexus est idem Poëta, quem toties hætenus laudavimus lib. v. v. 337.

*Ipse rotundus apex capitis * & obesa*

Naris plus paulò quàm mediocris erat.

Latè fulgentes oculi, facies quoq; lata,

Et vox clara satis pulchraque canities.

Spissa sunt mendacia, quæ de longitudine faciei ac barbæ amplitudine vulgo gannunt; cùm constet ex virga illâ quam ad statum suum fieri jussit, Carolus, quomodo pars se habuerit ad rotum. Barbam autem nè in vetustis quidem numismatis ullam cernere licet, tantùm abest, ut horrorem præ se tulerit, aliquem. Meretur legi in hanc rem fragmentum epistolæ *VVelferi*, ut arbitror, quod operi suo *Freherus* adjecit.

Equitando ac venando, quod illi gentilitium) Rectè *Francis* ingenitum quasi venandi studium asserit noster. Sic enim *Cæsar* de Germanis lib. v. 1. Bel. Gal. cap. 21. vita Germanorum ornis, in venationibus atque in studiis rei militaris consumitur: similiter *Tacit. de German. Moribus cap. 15. S. 1.* quoties bella non ineunt, multum venatibus, plus per otium transigunt: Sic enim rectè hunc locum *Cluverius* Noster, ac *Lipsius* constituerunt, omisâ negandi particulâ. Nec aliter de veteribus Celtis *Arrianus* quispiam *Atheniensis, Cyneget. cap. xv. pag. 45.* quem utilissimum libellum è Bibliotheca Vaticana, ante annos tredecim primùm erutum, debemus *Luca Holstenio*, Viro clarissimo. Sanè non sine causâ inter heroica ac regia studia venatio reponi solet, cùm quod venatione ferarum ad similitudinem bellicæ disciplinæ exerceamur juxta *Cic. lib. 11. de natur. Deorum cap. 161.* tùm quod *regis iniquitatem à populo & iusticiam apprimè conducat.* Quo factum

* Ita Cod.
MS. & Rei.
necesse; Sed
reponendū
ex *Eginhardo*: ceruix
& obesa.

est, ut Principes Persici, Græci, Romani, id operis studiosè affectârint. Eū quidem de Persis copiosus est Barnabas Brissonius *de regio Persarum principatu lib. 11.* Apud Græcos Alexander dies rotos in eo consumsit, testibus Plutarcho in ejus vitâ, & Curtio lib. VIII. cap. 1. De Romanis plenæ sunt omnes historiæ. Digna memoratur res est, quàm in Trajano idem studium commendavit Plinius Panegyri. cap. 81. *Quæ enim remissio tibi (inquit ad Imperatorem) nisi lustrare saltus? excutere cubilibus feras? superare immensa montium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum? atque inter hæc piâ mente adire lucos, & occurfare numinibus? Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat: his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur submotâ campis irruptio ferarum, & obsidione quâdam liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam istam illi quoque principes, qui obire non poterant: usurpabant autem, ut domitas fractisq; claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas, mentitâ sagacitate colligerent.* Huic par capiendi querendiq; sudor, summusq; & idem gratissimus labor, invenire. E Germanis Stiliconem commendat Claudianus lib. 1. de laud. Stilic. v. 64. Carolum nostrum Eginhartus passim, quod venationibus etiam paulo ante obitum operam dederit. Et circumfertur memorabile dictum Alberti Imperatoris Germani: *Venationem virile esse exercitium, saltationem muliebrem.* Ne plura adiciam, faciunt summi ac doctissimi Viri, qui hanc rem datâ operâ persecuti sunt, Bellisarius Aquivivius singulari de venatione libro: Godeschalcus Stewechius notis ad Vegetiū lib. 1. cap. 7. & præ cæteris Andreas Tiraquellus, de nobilitate cap. 37.

Frequenti natatu corpus exercens.) Et hoc inter cætera gentilitium fuisse Carolo, haud frustra suspiceris. Poëta incertus de Vita Car. lib. v. v. 321:

Præterea solitus fuit exercere natatum,

Quâ tunc arte magis nemo peritus erat.

Sic enim hic lego, jubente & versu & sententia, quamvis in MS. esset *venatum*, ut etiam cum dispendio legis metricæ edidit Reineccius. Laudantur enim passim Germani, quod natandi fuerint peritissimi. Tacit. lib. v. Hist. cap. 14. eos proceritate corporum in natando juvari & attolli credidit; Cujus rei rationem exponit Aristoteles lib. IV. de celo cap. 6. text. 45. Unde Pomponius Mela non patientiam tantum illis nandi, sed studium etiam attribuit lib. III. de Situ Orbis cap. 3. Herodianus item lib. VII. cap. 2. nandi scientissimos Germanos dicitur: *οἱ δὲ, inquit, καὶ τοῦ νῆχεος ἐγχορυσσάμενοι, ἀπὸ πόντος λατρεῖν τοῖς ποταμοῖς ἤρπασαν.* Paria de Francis Sidonius Panegyrico Jovari:

— — — *junctus tibi vincitur illic*

Cursu Herulus Chunnus jaculis, Francusq; nat atq;

Guilielmus Brito lib. vii. Philipp. v. 336. de Gauberto Franco:

Hic Gaubertus erat ita doctus in arte natandi,

Quod sub aqua poterat millenis passibus ire.

Scotis suis hanc gloriam vendicat Greg. Buchananus Epithalamio Francisci

Valesii & Mariae Stuartie:

Illam pharetratis est propria gloria Scotis,

Cingere venatus saltus, superare natando

Flumina, ferre famem.

Batavam autem juventutem cæteris Germanis hoc nomine præfert Daniel Heinsius in orationibus. Apud Græcos pariter ac Romanos, Principum similiter hæc studia fuerunt. Alexander Macedo apud Plutarchum in Vita ejus: O deterrimum me, inquit, qui nare non didici: moxque raptò incumbens clypeo tranat. Iulium Cæsarem nandi egregiè peritum fuisse, nemo ignorat: Qui cum desilisset in mare, nando per 200. passus evasit ad proximam navem, elatâ levâ, nè libelli, quos tenebat, madefierent: paludamentum mordicus trahens, nè spolio potiretur hostis, auctore Svetonio lib. i. cap. 64. Augustum quoque Imperatorem ejus rei expertem non fuisse, argumento est, quod nepotes suos, & literas & natare docuerit, teste eodem Tranquillo in ejus Vita cap. 64. Scio quid Viris Eruditis, & in his eorum Principi, Casaubono, super hoc loco visum fuerit: Sed cum libri antiquissimi, codexq; MS. membranaceus Bibliotheca Electoralis, quæ Colonie ad Spream est, quemque beneficio Amplissimi Viri, Iohannis Ravii ad editos libros comparavi, clarè eam lectionem præferant, nihil utique mutandum cenfeo. Verum erit aliquando locus amplius de his disserendi in Animadversionibus ad Vegetii lib. i. cap. X.

Ob hoc etiam Aquisgranam regiam exstruxit. Non solum palatium templumque magnificè Aquisgrani exstruxit Carolus, sed etiam sedem regni Germanici ibi constituit. Unde versus inscriptus curiæ Aquensi, referente, post Rugerum Rulandum lib. v. de Commiss. part. i. c. 4. n. 41. Gryphiandro de Colossis VVeichbildich cap. xxxv. §. 14.

Carolus insignem reddens hanc condidit Urbem,

Quam libertavit post Romam, constituendo,

Quod sit trans alpes hic semper regia sedes

Vi caput urbs cuncta, colat hanc & Gallia tota.

Et noti sunt Rythmi ex hymno ecclesiastico D. Carolo sacro, quos in calcè

L. 2

operis

operis collocavit Petrus à Beek, Vrbs Aquensis Vrbs regalis, Regni sedes principalis Prima Regum curia. Æneas Sylvius in descriptione Germania: Aquisgranum Germanici regni sedes, ubi palatium totâ Germaniâ nobilissimum, Caesarum qui ex Teutonicis petiti sunt egregias ex lapide statuas ostentat: & delubrum insigne in quo reges iungantur. Vid. Petrus de Andlo, de Imperio Romano-Germanico lib. 1. cap. XIII. & Marquardus Freherus notis ad eundem pag. 137. Quàm miserè paulò post Vrbs isthæc vastata fuit, & mox instaurata, ex historiis notum est. Cæterum de Thermis Aquensibus, earumque ortu, qualitate, differentiâ, eleganter disserit Franciscus Fabricius, peculiari tractatu, ac post eundem Petrus à Beeck Canonicus Aquensis, in Aquisgrano, cap. 12. pag. 238. Non possum quin Ferii Helperici, Poëtæ ejus ævi non omninò pessimi, versiculos aliquot subijciam:

*Hic alii Thermas calidas reperire laborant,
Balnea sponte sua ferventia molere cludunt,
Marmoreis gradibus speciosa sedilia pangunt.
Fons nimio bullentis aqua fervore calere
Non cessat, parvus rivus deducit in omnes
Vrbis.*

Satellitum & custodum corporis turbam) Etsi Monachus Sangallensis non exiguum satellitum numerum hinc inde commemorat, tamen strenuè mentitur Turpinus cap. xx. circa lectum ejus per singulas noctes centum viginti sortes orthodoxos constitutos ad custodiendum eum, quorum quadraginta primam noctis vigiliam traxerint, decem scilicet ad caput, & decem ad pedes, & decem ad dextram, & decem ad lavam, manu dextrâ nudam spatham, & sinistra ardentem candelam tenentes. Eodem modo secundam vigiliam alios quadraginta: Similiter alios quadraginta tertiam vigiliam noctis, usque ad diem, aliis dormientibus observasse.

CAPUT XXIII.

VEstitu patrio, hoc est Francico, utebatur: ad corpus camisiam lineam, & feminalibus lineis induebatur: deinde tunicam, quæ limbo serico ambiebatur, & tibialia: rûm fasciolis crura, & pedes calciamentis constringebat: & ex pellibus * lutrini thorace confecto, humeros ac pectus hyeme muniebat. † Sago 2. Veneto amictus, & gladio semper accinctus, cujus capulus ac bal-

* In MS.
absq.

ac balthæus aut aureus aut argenteus erat: aliquoties & gemmâto ense utebatur: quod tamen non nisi in praci-
 3. gati venissent, faciebat. † Peregrina verò indumenta, quamvis pulcherrima, respuebat, nec unquam eis indui-
 patiebatur: excepto quòd Romæ semel Adriano Ponti-
 fice petente, & iterum Leone successore ejus supplicante,
 4. re formatis, induebatur. † In * solennitatibus veste auro
 texta, & calciamenti gemmatis, & fibulâ aureâ sagum a-
 stringente: diademate quoque ex auro & gemmis ornatus
 incedebat: aliis autem diebus habitus ejus parum à com-
 muni ac plebeio abhorrebat.

* MS. sc̃a
 stivitati-
 bus.

ANIMADVERSIONES AD CAP. XXIII.

Vestitupatrid, hoc est Francicò, utebatur.) Retinentissimus antiqui mo-
 ris Carolus fuit, adeò quidem, ut visâ braccatorum turba indignabun-
 dus exclamarit: En liberos Francos, qui eorum quos vicere vestimenta inuspica-
 to usurpant! Quid ista pirtatiola prosunt? totum non operiunt corpus, maxima ex
 parte nudum relinquant, neque à pluvii ventisq, defendunt. Edixit ergo ne am-
 plius hujusmodi vestibus uterentur, Aventin. lib. iv.

Camisiam lineam,) Subuculam intelligit, quæ cutem proximè attinge-
 bat, ut rectè interpretatur Elias Vinetus commentario ad Ausonium n. 84. In-
 terulam alij appellant. Papias Glossario: Interula, interior tunica, hoc est sup-
 parus, (sic enim hîc lego) quod vulgò dicitur Camisia. Nam quod Caspar Bar-
 thius Animadvers. in Guillelmum Britonem lib. 11. Philipp. v. 397. Superariam in
 Papiâ pro Suparo substituit, longius petatum est. Clare Paulus Diaconus,
 Epitomator Festi, colum. 457. Edit. Gothofredi: Supparus vestimentum puella-
 rum lineum, quod & sabucula, id est Camisia dicitur. Brito in Synonymis:

Interulam vel Camisiam rem dicimus unam,

Additur his alias subitura subucula vestes.

Eleganter Camisias describit Hieronymus ad Fabiolam de Vestitu sacerdotum!
 Solent, inquit, militantes habere lineas, quas Camisias vocant, sic aptas membris, &
 adstrictas corporibus, ut expediti sint vel ad cursum vel ad pralia, Frequens est ea-

dem vox apud Guibertum Abbatem, Ekkehardum juniorem, Vitriacum, aliosque. Nec minus eleganter adhibetur in Sarcasticis illis Rythmis, quos de Regula B. Libertini in variis de corrupto Ecclesia Statu Poematibus edidit Matthias Flacius Illyricus:

*Canonici nostri sunt raro calceati,
Sed camisiis & retibus sunt superpelliciati.*

Origo vocis, vel à *camis* hoc est lectis seu stratis brevibus, juxta Isidor. Orig. lib. xix. cap. 22. dependet; vel quod rectius à Germanico *Hamm* / quod Alamanni, ut variat pronunciatio in talibus, Chamit dixere, unde facilis lapsus in Camisia: quæ & alia enunciatè eruit Goldastus, notis ad Ekkehardi casus cap. x. p. 124. tom. 1. Rer. Alamann.

Feminalibus lineis induebatur.) Obscura res est, & periculosa plenum opus alex, singula vestimentorum genera Veteribus usurpata, sine hæsitatione proponere. Et quidem de femoralibus ingens inter doctos concertatio est, An Græci Romanique usum eorundem sciverint nec ne? Invenias, qui cum legunt in veterum libris feminalia ac tibialia, non alia existiment fuisse ab iis, quæ nos hodiè vocamus: sed temerariè ac imperitè, judice Isaaco Casaubono Commentario in Syetonii Augustum cap. 82. p. 278. cum tamen Veteres *fascias* potiùs intelligant, quibus antiqui, pedes, crura & femora involvebant. Equidem reliquias talium, præsertim autem tibialium in Lithvanis hodiernum cerni, penè affirmarim. Quæ natio cum habitus sui morumq; sit servantisima, fieri potest, ut ab antiquâ usq; consuetudine hæc retinuerit. Secus tamen se res habuit, ut ego quidem arbitror, cum vestimentis Francicis. Feminalia enim illa Celtis, Gothis, aliisque populis usitata, dicta sunt quod femora tegerent, & alio nomine *bracca*, non quod sint breves, ut nugatur Isidorus Orig. lib. xix. cap. 22. sed quod essent circa ventrem & femina, nomine Germanicò. Ita enim Hesychius: *ἀναξείδης, φημινδλιν, βεγκια βαρβαρικὰ*: indeque à Græcis recentioribus, tibialia, *κουρτζεβάκια* appellata sunt, quemadmodum videre est ex Georgio Codino de Offic. Constant. p. 141. Et feminalia quidem illa nostris moribus hodiernum usitata indigerari abundè restatur cum *Hose* vocabulum, etiam Paulo Diacono usurpatum lib. iv. Hist. Longobard. cap. xxiii. tum lepidissima seu fabula, seu historia, de Comitibus Caroli apud Sangallensem Monachum, lib. ii. p. 404. quam etiam Aventin. lib. iv. refert: Ubi Satellites ejus recens comparatis braccis superbi, mox à Carolo sub tempestate pluviosâ venatum educi, & ad calentem focum postmodum evocati, risum Carolo propter laceratâ tantillo intervallo vestimenta excussere.

essere. Cumque, inquit Sangallensis Monachus, ad obsequium Domini cuncti Hofas suas vellent extrahere, ille prohibuit, advocataque regina, ostendit ocreas disruptas. Jam olim de Francis scripserat Agathias lib. II. Nudi sunt pectora ac terga ad lumbos usque. Inde braccis alii lineis alii coriaceis tecti, crura obtegunt. Vid. Joh. Isaacius Pontanus lib. VI. cap. 18. Nec multum ab antiquissimo Longobardorum habitus, quem describit Paulus Diaconus lib. IV. Hist. Longobard. cap. 23. unde non pauca de Francorum veterum vestitu possis discere. Vestimenta, inquit, eis erant laxa & maximè linea, qualia Anglo Saxones habere solent, ornata institis latioribus vario colore, contextis. Calcei verò eis erant usque ad summum pollicem penè aperti, & alternatim laqueis corrigiarum retenti. Postea verò caperunt hosis uti, super quas equitantes tuburgos byrreos mittebant. Sed hoc de Romanorum consuetudine traxerunt.

Pedes calceamentis constringebat.) Solearum genus fuisse arbitror, quas peculiari nomine Gallicas dixere veteres. Sunt autem Gallicæ, definitore Tiraquello notis ad Alex. ab Alex. lib. V. cap. 18, Soleæ lignæ, aut è subere, quibus sæmine potissimum utebantur, quas crepidas appellari posse Gellius lib. XIII. cap. 20. affirmat. Benedict. Balduinus de calceo antiquo cap. XIV. hoc discrimini inter Gallicas Crepidasque fuisse observat, quod Gallicarum soleæ è ligno fuerint, Crepidarum verò duplici triplicique corio compacto constiterint. Atque harum imaginem hodiè adhuc apparere in Capucinorum soleis, illarum in Fulliensium sandaliis extare. Ciceronem aliqui præeunte Gellio, Philip. II. alibi que, Gallicarum mentionem fecisse ajunt, id quod tamen doctissimis Viris Julio Nigronio Dissert. de Caligæ, & Octav. Ferrario de Re Vestiariæ part. II. lib. 2. cap. 1. displicuit, qui caligas, etiam contra Gellium, pro Gallicis Ciceroni asserunt. Formam calceamentorum faciliè discas ex eà descriptione, quam ex Paulo Diacono paulò ante proposuimus, nempe quod ad summum propè pollicem aperta fuerint, & alternatim laqueis corrigiarum retenta. Unde inter calceari & vincire parum intererat, ita quidem, ut Latini etiam vincula pro calceamentis usurpent, quemadmodum illud aliquot exemplis probat Claud. Salmasius notis ad Tertullianum de pallio p. 393. Calcei autem Romano more formati, quibus Romæ usus est Carolus, quinam tum temporis fuerint, difficulter expediri potest. Nam cum Senatores *ὑποδήματα μνηστέα*, hoc est Ligulam calceorum ita conformatam gestarent, ut luna dimidiata, quæ Centenarii nota erat, repræsentaretur; mansit postmodum etiam Principibus, hæc consuetudo, quam ætas infecuta, variis modis mutavit. Nam Diocletianus primus vestibus calceamentisque gemmas inseri jussit, cum sola purpura

retro

retro principes uterentur, testibus Adone Viennensi Chron. *atat. 6. p. 136.* & Philippo Bergomeni *supplementi Chronicorum lib. 119. p. 162.* Unde gemmatis quoque calceamentis in solennitatibus usum esse Carolum refert poster, quæ in aulâ Constantinopolitanâ tunc temporis maximè frequentabantur *ῥαγγυλα* nomine teste Curopalatâ *pag. 57.*

Ex pellibus lutrinis thorace confecto) Scriptus liber, quo usus est Reuberius pellibus lutrinis vel murinis legit. At in Florentino optimæ notæ codice utrumque epitheton omissum est. Malim tamen scripturam Reuberiani codicis sequi. Nam veteres Germani, præsertim potentiores, ex pellibus Sylvestrium murium, quos *Mardos*, *Zibellinos*, *Sibericos feles*, hodiè appellamus, vestimenta gestabant: cæteri *vervecinis* contenti erant. Quamquam *pellicium herbicinium* etiam Carolum habuisse, scribat Sangallensis *lib. 2. p. 422.* Et inde est quod *pellitos* eos *κατ' ἐξοχὴν* nuncuparit Rutilius Numatianus *Itinerar. l. 2. v. 46.* exponente Iosepho Castalione. Pelliceæ autem istæ vestes *rhenonès* dictæ sunt: quas cum non intelligeret Hottomanus, lectionem optimam audacter loco movit in Cæsare *lib. VI. de Bello Gallico pag. 34.* Id quod longè felicius explicat Vossius *Lex Etymolog. pag. 434.* Nisi malis à *Rhenonibus*, seu *cervis jugalibus*, ut vocat Saxo Grammaticus *lib. III. Hist. Dan.* hoc vestimenti genus nomen traxisse. Scythas, unde Germanos originem trahere plerique hodiè autumant, *pellibus felinis ac murinis usos*, scribit Justin *lib. II. 2. 9.* Sic enim illum locum, ex antiquis libris lego. Et ridiculi sunt, qui pelles *ferinas & murinas* hîc substituant contra omnem antiquitatis consensum. *Murina* enim pelles non Hunis tantum teste Ammiano Marcellino *lib. xxxi. cap. 3.* & Jornande *lib. de Rebus Geticis cap. v.* sed omnibus ad eò populis in pretio habitæ, ita quidem, ut Romani quoque Principes pellibus pretiosis muris Pontici prodierint in publicum, teste Acrone *ad Horat. lib. 1. Satyr. v.* Plura in hanc rem Hieronymus Magius *Miscellan. lib. III. cap. 7. pag. 1376. tom. II. Theauri Critici.*

CAPUT XXIV.

IN potu & cibo temperans, sed in potu temperantior: 1. quippe qui ebrietatem in qualicunq; homine, nedum in se ac suis, plurimum abominabatur. † Cibo enim non 2. adeò abstinere poterat, ut sæpè quereretur noxiâ esse suo corpori jejunia. † Convivabatur rarissime, & hoc 3. præcipui tantum * solennitatibus, tunc tamen cum magno hominum numero. † Cœna quotidiana quaternis tantum fer-

* MS.
festivitatibus.

- tum ferculis præbatur, præter assam, quam venatores verubus * adferre solebant, quaille lubentiùs quàm ullo *MS. fer-
 alio cibo vesceretur. Inter cœnandum aut aliquod acroa-
 5. ma, aut lectorem audiebat. † Legebantur ei historiæ, & re F. infer-
 6. antiquorum * regum gesta. † Delectabatur & libris S. re ut alii
 Augustini, præcipuè iis, * quos de Civitate Dei inscripsit. habent.
 7. † Vini & omnis potus adeò parvus in bibendo erat, ut * MS. rei
 8. sub cœnam rarò plus quàm ter biberet. † Æstate post ci- gesta L.
 bum meridianum pomorum aliquid sumens, aut semel bi- res gesta.
 9. tens, depositis vestibibus ac calciamentis, velut noctu soli- * MS. qui
 tus erat, duabus aut tribus horis quiescebat. † Noctibus de Civ. D.
 sic dormiebat, ut somnum quater aut quinquies, non so- prætitula-
 10. lum expergiscendo, sed etiam desurgendo interromperet. ti sunt.
 11. † Cum calciaretur & amiciretur, non tantum amicos * MS. su-
 ad- per cœna.
 mittebat, verum etiam si Comes palatii * litem aliquam * MS. Li-
 esse diceret, quæ sine ejus jussu definiri non posset, statim mitem ali-
 litigantes introduci jussit, & velut pro tribunali sederet, quem.
 12. lite cognita, sententiam dixit. † Nec hoc tantum eo tem-
 pore, sed etiam quicquid eâ die cujuslibet officii agendum,
 aut cuiquam ministrorum injungendum erat, expediebat.

ANIMADVERSIONES AD CAP. XXIV.

Qvippe qui ebrietatem in qualicumque homine, nedum in se ac suis, plurimum abominabatur.) In trivlis nota est bibacitas Germanorum, tot exterarum gentium convitiis nobis objecta, quam vel Maximus Germanorum Princeps suo exemplo diluere posset. Nam clarè Albertus Crantzius lib. 11. Saxoniæ cap. 8. lege vetuisse ait Carolum, nè quis alium ad bibendum provocaret, ebriumque in exercitu suo aquam in posterum potare compulisset. Laudabile hoc Primi Germanorum Imperatoris exemplum secutus Carolus V. Anno 1530. itemque Rudolphus II. 1577. severissimis constitutionibus sanxere, ut gravissimè mulctarentur, aut etiam inediâ domarentur bibones luxuriosi.

Cœna quotidiana quaternis ferculis tantum præbatur.] Sancta verò illorum temporum continentia, præ luxuriâ nostrorum. Nam quod polyphagum

M

phagum

phagum ex Carolo facit Turpinus cap. 20. & qui ejus verba repetit Siffrius Presbyter Epit. lib. 1. ad ann. 801. p. 687. pro solita sua stoliditate delirat.

Præter assam, quâ ille libentius quàm ullo alio cibo vescatur.) Et hoc similiter ab antiquâ Germanorum consuetudine traxisse Carolum perquam est verisimile. Veteres enim Germani ut Auctor est Posidonius, apud Athæneum lib. iv. Dipnosoph. cap. 13. κατὰ μελὸν ἐσθιμένους in prandium adferre solebant, secuti antiquissimos Heroas, quos carne rarò usos elixa eleganter demonstravit Joh. Wowerius Polymathie cap. 10. §. 8. Nam quod Servius ad lib. 1. Aeneid. v. 217. usum elixarum carniū Heroicis temporibus planè aufferit, falsitatis pridem convicere Eruditi. Et sanè subest etiam ratio cur assæ carnes elixis sint gratiores: quàm scitè exponit vetus Glossa primum ex MS. à Barthio edita ad lib. 1. Thebaid. Statii v. 522. p. 180. rem. 11. Adde Conring. de Habitûs Corporum Germanicorum causis p. 77.

Inter cœnandum aut aliquod acroama, aut lectorem audiebat) De Anagnoste res Romanis moribus inrer cœnandum usitatissima. Cornelius Nepos de Pomponio Attico cap. 14. §. 1. Nemo in convivio ejus aliquod acroama audit, quàm Anagnosten: quod nos quidem jucundissimum arbitramur. Neque unquam sine aliquâ lectione apud eum canatum est. Similiter de Avunculo suo Plinius Junior lib. 111. Epist. v. Et frequentissimè apud Aulum Gellium ut rectè ad eundem observavit, Jacobus Oiselius lib. XIII. cap. 12. p. 647. Edit. nuperr. De Acroamate autem res paulò intricatior est. Nescias enim utrum cantica ipsa & argutè dicta; an cantores, mimæ, aliique id genus scurræ festivi intelligendi sint? Prius exprimit Isidorus Glossis: Acroama auditio lyrarum & tibiarum; qui proculdubio ante oculos habuit Poëtam Saxonem lib. v. de Vita Caroli v. 377.

*Cœnanti lector recitans non defuit unquam,
Perq; vices aliquod audit acroama.*

Malim tamen ego acroamata sensu Suetoniano apud Nostrium accipere; Suetonius enim acroamata & histriones conjungit Augusto cap. 74. cujus imitatore & hic se præbuit Eginhartus, observante Casaubono. Cæterum de Acroamatis in cœnâ adhibitis Plinius lib. 1. Epist. xv. & lib. vi. Epist. xxxi. Quâ de re disputat Muretus lib. vi. Variar. Lection. cap. 15.

Æstate post cibum meridianum pomorum aliquid sumens.) Vestigia Tranquilli in Augusto cap. 77. & 78. iterum legere Eginhartum, in aperto est. Quanquam imitatio obscurior ac confusanea, negligentiam Imitatoris aut lectoris potiùs quadantenus arguat. Velimus, ergo, nolimus, Casauboni judicium etiam hac in parte probare debemus notis in Suetonii Augu-
stus

sum cap. 77. pag. 270. Negligenter, inquit, legerat verba hæc Svetonii, quæ cum sequentibus coherere credidit: Ita res alienissimas ineptâ emulatione huius scriptoris, in unam periodum commiscuit.

Si Comes palatii litem aliquam esse diceret, quæ sine ejus jussu definiri non posset) Intellectus huius loci dependet ex eâ Lege Caroli M. quam lib. 117. cap. 77. recitat Ansegisus: Neque ullus Comes palatii nostri potentiorum causas sine nostrâ iussione finire presumat, sed tantum ad pauperum & minus potentum justitias faciendas, sibi sciât esse vacandum. Summæ alioquin dignitatis comitem fuisse palatii vel inde constat, quod per eum Imperator ad Aulicos suos locutus fuerit, id quod ex Monachi Sangallensis lib. 11. cap. 9. probat Barthius Adversar. lib. xxii. cap. 6. Officium ejusdem nemo melius describit Hincmaro Rheimsensi Archiepiscopo Epist. ad Ludovicum Balbum Regem cap. 21. Comitis, inquit, palatii inter cætera pene innumerabilia, in hoc maxime sollicitudo erat, ut omnes contentiones legales, quæ alibi orta, propter æquitatis iudicium, palatium aggrediebantur, justè & rationabiliter determinaret, seu perversa iudicata ad æquitatis tramitem reduceret. Eadem etiam cap. 19. refert, nisi quod addit, prævidere Comitem debere si necessitas sit, ut causa ad regem deferatur. Sed hæc alii integris etiam libris pridem occuparunt.

CAPVT XXV.

1. **E**rat eloquentiâ copiosus & exuberans, poteratque
2. quicquid vellet apertissimè exprimere. † Nec patrio tantum sermone contentus, sed & peregrinis linguis ediscendis operam impendit: in quibus latinam ita didicit, ut æquè illâ ac patriâ linguâ orare sit solitus: Græcam verò meliùs intelligere quam pronunciare poterat.
3. † Adeò quidem facundus erat, ut etiam didascalum munus
4. subiisse appareret. † Artes liberales studiosissimè coluit, earumque doctores plurimùm veneratus, magnis afficiebat
5. honoribus. † In discenda Grammaticâ Petrum Pisanum diaconum, senem audivit, in cæteris disciplinis Albinum cognomento Alcuinum, item Diaconum de Britannia, Saxonici generis hominem, virum undecunque doctissimum, præceptorem habuit: apud quem & Rhetoricæ & Dialecticæ, præcipuè tamen Astronomiæ ediscendæ pluri-
6. mùm & temporis & laboris * impendit: † Discebat & *MS. im-

artem computandi, & intentione sagaci syderum cursum
curiosissimè rimabatur. † Tentabat & scribere, tabulasque
& codicillos ad hoc in lectulo sub cervicalibus circumferre
solebat, ut cùm vacuum tempus esset, manum effigiandis
* MS. ad- litteris * assuefaceret. † Sed parum prosperè successit la- 8.
suesceret. bor præposterus, ac serò inchoatus.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XXV.

VT a què illà ac patrià linguà orare sit solitus) Retinuit eadem verba Poë-
taster Saxo lib. v. v. 245.

Sed solius linguà sæpè est orare Latinà:

Nec Græca prorsus nescius exstiterat.

Orare utrobique est perorare, seu diutius loqui & orationemnectere, ut et-
iam Barthius explicuit lib. Adversar. XXI. cap. 6. Et sic planè Tranquillus
Tito cap. III. Latine Græcæque linguæ, vel in orando, vel in fingendis poematibus prom-
ptus & facilis ad extemporalitatem usque.

Adeò quidem facundus erat, ut etiam didascalus munus subiisse appareret.)
Nescio quid hîc vitii subesse suspicer. Quædam enim editiones sic præ-
ferunt: ut etiam didascalus appareret: quæ verba omnia mera glossemata,
eoque exturbanda putat Caspar Barthius c. l. At in Codice Florentino diserte
scribitur: Ut etiam dicaculus appareret. Dicaculum eo ævo Rhetorem nun-
cupabant ex vitio vulgari, quod vultures togati caninam vulgò facundiam
exercebant, ex orationis severitate in dicacitatem prolapsi. Si tamen ve-
ra est hæc lectio, emolliendus erit sensus, ut Orator forensis, seu Scholasti-
cus intelligi queat.

Albinum cognomento Alcuinum item Diaconum de Britannia Saxonici generis
hominem.) Mirè falluntur, qui disjunctim hæc verba accipiunt, quasi Al-
cuinus, & Diaconus de Britannia diversi forent. Quæ res doctissimum Chiffle-
rium in errore in ducere potuit, Lampadius p. 22. quod adversus eundem ob-
servavit David Blondellus plenior. assert. General. Franc. tom. II. pag. 162. An-
te illum Christianus Matthiæ eadem viâ aberraverat Theatri Histor. lib. IV. in
Carolo M. p. 813. At conjunctim isthæc accipienda esse, non patria tantum
Alcuini, sed Poëta etiam Saxonicius indicant. Sic autem ille lib. I. v. 235.
κατὰ πόδα Eginhartum secutus:

Artis Rhetoricæ seu cui Dialectica nomen,

Sumisit ab Alcuini dogmate notitiam.

Hic

*Hic etiam Levita gradu multumq; peritus,
Ex Anglis ventiens Saxo fuit genere:
A quò præcipuè studuit totam rationem,
Et legem cursus noscere syderii.*

Deliciosum Regis Caroli Anastasius Bibliothecarius Historiæ Papalis cap. 97. & Sigebertus ad ann. 790. nuncupant. Quomodo ad Carolum venerit, exponit Monachus Sangallensis lib. 1. de Vita Caroli cap. 2. hoc addito elogio: Quod fuerit in omni latitudine scripturarum supra cæteros sui temporis exercitatus, utpote Discipulus doctissimi Bedæ. Et sanè non frustra ita sensit Monachus: cum Alcuinus rerum humanarum divinarumque fuerit scientissimus. Testantur ejus libri qui hodiernum supersunt complures, & inter hos quidem libri V. de Trinitate, quorum etiam meminit Sigebertus l. c. Nam quod Calvinii commentaria super eadem materiâ, pro scriptis Alcuini hodiernum circumferri, Antonius de Sotomajor, Doctor Hispanus, in præfatione Indicis librorum prohibitorum & expurgatorum censet, nè attendi quidem fas est. Libri insuper IV. contra abusum Imaginum sub nomine Caroli M. publicati, scripti sunt ab Alcuino, teste Rogero ab Hoveden, Britanno, in annalibus ad ann. 792. frustra annales elevante Baronio. Editos hodie habemus beneficio Joh. Tili, qui nescio quâ de causâ sub ascitio Eliphili nomine delitescere voluit! Eant nunc & cum Sotomajore, Carolstadii contra adorationem Imaginum hoc opus esse in vulgus spargant Pontificii! Sunt etiam, quædam minuta, quæ præter carmina, quorum non exigua messis est, adscribi Albino solent. Exstat Disputatio Pipini & Albini Scholastici ex MS. Codice Bibliothecæ Gottorpianæ ab Henrico Lindenbrogio edita, quam tamen Alcuino adscribere dubito. Nam dialogos Rhetoricos à Petro Pithæo primùm productos, Grammaticam item Institutionem in Corpore Veterum Grammaticorum à Putschio editam, nemo facile Albino derogaverit. Cæterum legi & excuti merentur, quæ de duobus Alcuinis altero Scotto, altero Saxone, ex Monacho Sangallensi disputat Caspar Barthius lib. XLV. Adversar. cap. II.

Tentabat & scribere) Poëta Westphalus lib. v. v. 253.

Scribere tentabat, nam circumferre solebat,

Secum cum parvis codicibus tabulas.

Ac ponens ipsas ad cervicalia lecti

Regalis, nunquam fecit abesse sibi.

Mox pro effigiendis literis, quomodo Nuenarius ac Reubenus edidère, seu effingendis, ut alii ineptè curiosi supposuerunt, veram utique Eginharto scri-

pturam reddidi: effigiandis literis assuesceret. Vocis usus frequens Prudentio, adhibitus etiam Ammiano lib. xiv. p. 12. edit. Vales. Iſo Magister Glossis in Prudent. Hym. x. v. 4. Effigiaſti, ſinxisti.

C A P. XXVI.

* Duo hæc
verba ab-
sunt à MS.

* MS. quo-
ad.

* MS. cu-
rabatque
magnepe-
re.

Religionem Christianam quâ ab infantiâ fuerat imbutus, sanctissimè, & cum summâ pietate * ac veneratione coluit, ac propter hoc miræ pulcritudinis basilicam Aquisgrani exstruxit, auroque & argento & luminaribus, atque ex ære solido cancellis & januis ornavit. † Ad cuius structuram cum columnas & marmora aliunde habere non posset, Româ atque Ravennâ devehenda curavit. † Ecclesiam mane & vesperi, nocturnis item horis & sacrificii tempore, * quando eum valetudo permiserat, impigrè frequentabat: * curabatque, ut omnia quæ in eâ gerebantur, cum quam maximâ fierent honestate, ædituos creberrimè commonens, ne quid indecens aut sordidum aut inferre aut in eâ remanere permetterent. † Sacrorum vasorum ex argento & auro, vestimentorumque sacerdotalium tantam in eo copiam procuravit, ut in sacrificiis celebrandis ne janitoribus quidem, qui ultimi ecclesiastici ordinis sunt, privato habitu ministrare necesse fuisset † Legendi atque psallendi disciplinam diligentissimè emendavit: erat enim utriusque admodum eruditus: quanquam ipse nec publicè legeret, nec nisi submissè & in commune cantaret.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XXVI.

Religionem Christianam quâ ab infantiâ fuerat imbutus.) Repetit hæc verba Marianus Scotus ad ann. 808. Et facile ardor ejus cognosci potest ex eò, quod non solum vulgatam Bibliorum versionem per Alcuinum emendavit, ut Sigebertus ad ann. 790. & post eum ex Capitularibus probat Cæsar Baronius ad ann. 778. sed etiam quod quatuor Evangelistas ante obitum suum, ipse cum Græcis & Syris optimè correxerit, testante Thegano

gano cap. 7. Nam quod per manum Pauli Diaconi lectiones Festivitatum, per circulum anni in Ecclesia legendas, compilarit, Sigebertus ann. 867. notavit: quod *Vitas Sanctorum Martyrum* hinc inde collegerit, & colligi jussit, *Chronicon Magnum Pistorii*, ex Vincentii Speculo describit, consentiente Cranzio lib. 11. *Saxon. cap. 9.* Extat hodiernum *Ussardi*, Monachi Benedictini, Alcuini Discipuli, *Martyrologium*, Carolo M. inscriptum, & ejus jussu editum; quod cum Neotericis annumeravit Georg. Wicelius *præfat.* *Hagiologii*, industriæ suæ non parvam adspersit maculam.

Ne janitoribus quidem, qui ultimi Ecclesiastici ordinis sunt.) Ultimos Ecclesiastici ordinis fuisse janitores, ut etiam nunc sunt custodes, probat Barthius *Animadvers. ad lib. 1. Statii Sylva 2. v. 35. p. 53.* Verba Nostri exscripsit Sigebertus ad ann. 795.

Legendi atque psallendi disciplinam diligentissime emendavit] Quantum Veteres sono vocum distincto studuerint, vel illud argumento est, quod *phonaeco* sedulam dederint operam, teste etiam de *Augusto* Suetonio cap. 84. Cæterum de *missaticis cantionibus* & officio *Ambrosiano* à Carolo correctis, prolixè Sigebertus ad ann. 774. & 790. *Gobelinus Persona etat. 6. Cosmodrom. cap. 40. p. 193.* *Guilelmus Durandus lib. v. Rational. Divin. offic. cap. 2.* *Frid. Lindenbrogius, Glossar. LL. Antiq. fol. 1369.* & *Goldastus in Ekkehardi junioris casus p. 114. tom. 1. Rer. Alamannic.*

CAP. XXVII.

1. **C**irca pauperes sustentandos, & gratuitam liberalitatem, quam Græci eleemosynam vocant, devotissimus, * quam non in patriâ suâ solùm & in suo regno facere curaverit: verùm trans maria & Syriam, & Ægyptum, atque Africam, Hierosolymas, Alexandriam atque Carthaginem, ubi Christianos in paupertate vivere compererat, penuriæ eorum compatiens, pecuniam mittere solebat: ob hoc maxime * transmarinorum regum amicitiam expetens, ut Christianis sub eorum dominatu degentibus refrigerium aliquod ac relevatio proveniret. * MS. Flor. ut qui non in patria solùm, sed in suo regno id facere.
2. † Colebat præ cæteris sacris & venerabilibus locis apud Romam Ecclesiam B. Petri Apostoli, in cujus donaria magna vis pecuniæ * tam auri quàm argenti, nec non & gemmarum, ab illo congesta est: multa & innumera pontificibus gemmis.

bus munera missa. † Nec ille toto regni sui tempore quicquam duxit antiquius, quàm ut urbs Roma suâ operâ suoque labore veteri polleret autoritate, & Ecclesia S. Petri non solum per illum tuta ac defensa, sed etiam suis opibus præ omnibus Ecclesiis esset ornata ac * ditata. † Quam cum
 * MS. or-
 dinata. tanti penderet, tamen intra XLVII. annorum, quibus regnaverat spatium, quater tantum illò votorum solvendorum ac supplicandi causa profectus est.

ANIMADVERSIONES AD CAP. XXVII.

Gratuitam liberalitatem, quam Græci eleemosynam vocant.] Elegantissimè Græcam vocem expressit, quæ tamen tam frequens Christianis in Latio fuit, ut aliqui etiam originem Græcam ignorarint. Poëtafter Saxo, sedulus Nostri Paraphrastes, etiam cum versus detrimento, gratuita largitionis opus vocat lib. v. p. 492.

Ob hoc maximè transmarinorum Regum amicitiam expetens.) Eadem fere Monachus Gemblacensis Chronograph. ad ann. 790. Circa pauperes etiam sollicitus non solus (L. solum) in regno suo, verum etiam transmaria in Ægypto, in Syriâ, in Africâ, præcipue in Hierosolymis, liberalitate eleemosynarum Christianis pauperibus solatiabatur, transmarinorum Regum amicitias ob hoc expetens, maximè, ut Christianis sub eis degentibus esset relevatio. Secundariam causam alii hanc addunt, ut mercatura tutius exerceri posset. Itaque Alcuinus in Epistolâ quâdam apud Vilhelm. Malmesburiensem queritur, quod exorto inter Carolum & Offam Regem Merciorum dissidio, navigatio utrinque interdicta negociantibus esset.

Quater tantum illò votorum solvendorum ac supplicandi causâ profectus est.] Primum Romam pervenit Sabbatho Sanctæ Paschæ ut loquitur Marianus Scotus ad ann. 774. lib. III. et. 6. post devictum Desiderium Longobardorum Regem. Et sic clare Adelmus ad an. dict. At Rex dimisso ad obsidionem atq; expugnationem Ticini exercitu, orandi gratiâ Romam proficiscitur. Deinde ann. 782. cum filius ejus Carolomannus ab Adriano baptizatus esset, ut iterum Marianus: vel an. 781, ut supra ostendimus. Sic enim Sigebert. ad an. 781. Carolus Rex orationis causâ Romam vadit, ibiq; filii ejus unguntur in Reges. Tertiò anno 786. cum Beneventum aggredi statuisset. Sic enim Adelmus ad ann. 787. Rex adoratis Sanctorum Apostolorum liminibus, votisq; solutis,

salutis, Apostolicâ benedictione perceptâ, in Franciam reversus est. Quæ sic exponit Regino lib. II. ad eund. ann. Rex oratione ad limina Apostolorum completâ, & benedictione perceptâ, in Franciam gressum dirigit: Denique quartâ vice ad cognoscendam Leonis Pontificis causam ann. 800.

CAPUT XXVIII.

1. **V**ltimi adventûs sui non solum hæc fuere causæ, verum etiam quod Romani Leonem Pontificem multis affectum injuriis, erutis videlicet oculis, linguaque amputata, fidem regis implorare compulerunt. † Idcirco Romam veniens, propter reparandum qui nimis conturbatus erat ecclesiæ statum, ibi totum
 2. hyemis tempus * protraxit, † Quo tempore Imperatoris
 3. * & Augusti nomen accepit: quod primò tantum aversatus est, ut affirmaret se eo die, quamvis præcipua * solennitas esset, Ecclesiam non intraturum fuisse, si Pontificis
 4. consilium præscire potuisset, † Invidiam tamen suscepti nominis, Constantinopolitanis Imperatoribus super hoc indignantibus, magna tulit patientiâ, vicitque eorum contumaciam magnanimitate, quâ eis proculdubio longè præstantior erat, mittendo ad eos crebras legationes, & in epistolis fratres eos appellando.

* MS. ex-
 traxit.
 * Td &
 deest in
 MS.
 * MS. se-
 stivitas.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XXVIII.

Quod Romani Leonem Pontificem multis affectum injuriis.) Hic verò plenis manibus fabulas nobis admetiuntur Vereres Historici. Regino Prumiensis lib. II. Chron. ad an. 799. Romani Leonem Papam Litaniâ majore captum, excecaverunt, ac linguam ejus radicatus absciderunt. Iisdem verbis utuntur Marianus Scotus & Ado Viennensis ad eundem annum; qui omnes proculdubio Annales Monachi Egoismensis p. 260. exscripsere. Similiter Hermannus Contractus ad an. 798. & Lambert. Schaffnaburg. ad an. 799. oculos erutos ac linguam truncatam referunt. Nimium quantum exaggerat facinus, Sigebertus ad an. 799. Leonem, inquit, papam celebritatem Litane majoris agentem Romani capiunt, Linguam ei Oculosq. evellunt: cui voce & visu reddito divinitus, iterum oculos & linguam erunt radicatus, qui de manu eorum erutus ad Carolum fugit.

N

Hæc

Hæc ille. Sequuntur ferè Sigebertum Collector Chronici Belgici fol. 49. & Auctor compilationis Chronologicæ ad ann. 801. uterque Pistorio primùm evulgatus; à quibus non longè abit Poëta Saxonicus lib. 111. v. 478.

*Qui miserante Deo transacto tempore pauco,
Amissum recipit visum, pariterq; loquelam.
Seu quia festinans tortor trepidansq; nefandis,
Dum concurrentes metuit non talia turbas
Passuras, sed velle suum defendere Papam
Non quantum voluit crudelia facta peregit:
Seu quod credendum magis est, antiqua Redemptor
Per meritum magni renovans miracula Petri,
Sanari successorem donaverat ejus.*

Et hic quidem, qui tam pressè aliàs Adelmi sui vestigia sequi solet, non pauca de suo adjicit. Dubitanter enim scripserat Adelmus ad ann. 799. *Papam erutis oculis, ut aliquibus visum est, linguâ quoq; amputatâ nudum ac semivivum in plateâ relictum esse.* Fabulæ seriem recentiores primùm pandere ausi sunt, quòd cognati Hadriani, Prædecessoris ejus, excitatâ vulgi mobilis turbâ, Leonis VII. Kal. Maji in supplicatione capti, genas novaculâ inciderint, & Papam in Erasmi monasterium conjecerint, referente Aventino lib. iv. *Annal. pag. 200.* Zonaras tom. 111. læsos tantùm leviter oculos Leonis, memorat, commiseratione eorum quibus demandatum erat supplicium. *Dicunt quidam, inquit Albertus Stadenſis ad ann. 799. fol. 84. quod Romani unum ei oculum eruerint, alii quòd neutrum, sed rasorio per medios oculos inciderint, nec visum abstulerint.* Quæ (ut alia pleraque) leviter immutata, communia cum Alberto habet Conradus Abbas Urspergenſ. *Chron. p. 136.* Scilicet hi sunt funes ex arena nexi, quibus complicatum est miraculosum illud commentum, quo genere credulitatem hominum superioris ævi plus nimio fascinarunt Monachi.

Propter reparandum, qui nimis conturbatus erat, Ecclesie statum) Omnis ergo potestas Caroli erat in Ecclesiasticis rebus. Et certe constat jam inde à primordiis Germanici imperii, dispositionem rerum Ecclesiasticarum Imperatorum fuisse, quin & Parriciorum Pipini, ac Carolomanni, qui consilio Sacerdotum & Optimatum, ordinarunt per civitates Episcopos, resq; Ecclesiasticas summo studio procurarunt. Movit id quidem bilem Pontificiis Scriptoribus Baronio, Gretſero, aliis, qui ut Sigeberti, Anastasii-que testimonia, quæ suprà ad Caput vi. produximus, elevent, omnibus modis ni-

dis nituntur. Sed satis à falsi crimine utrumque defendit Marcus Ant. nius de Dominis lib. v. de Republ. Ecclesiasticâ cap. 7. Et Gregorius VI. haud obscure eandem rem apud Wilhelm. Malmesburiensem de gestis Anglorum lib. 11. cap. 13. confirmat; Quibus addendus Mattheus Westmonasteriensis in Floribus temporum ad ann. 773. Unde jam constare potest, tanquam legitimum judicem in causâ Pontificis præsedisse Carolum. Nam quòd Monachorum plerique, & ab his decepti Naclerus, & Huldericus Mutius, judicare noluisse Carolum in hac causâ scribunt, sed judicium Leoni reliquisse, præter omnem Veterum auctoritatem asseritur. Ea autem formula jurisjurandi Pontificii, quam producit Baronius tom. IX. Annal. Eccles. ad ann. 800. supposititia sine dubio est, judice acutissimo Boecklero in Carolo M. p. 13.

Quo tempore Imperatoris & Augusti nomen suscepit.) Nomen scilicet solum, cum rem ipsam jam antea teneret. Quod enim Hadrianus IV. Pontifex, Epistola ad Archiepisc. Germ. apud Aventin. lib. IV. p. 203. gloriatur, ideo Imperium à regno Græcorum translatum esse in Alemannos, ut Rex Teutonicorum, non antequam à Pontifice consecraretur, Imperator vocaretur, & esset Augustus: rem omnem intra verba consumit, cum constet, coronationem, inunctionem, consecrationem magis honoris & moris, quàm necessitatis causâ fieri. Voluerat nimirum Carolo gratiam referre Papa pro absolutione, itaque perceptâ proculdubio Romanorum omnium sententiâ, Carolum non fecit, sed renunciavit Imperatorem. Consecrationis ritum & Acclamations à populo factas, Adorationemque ac submissionem Pontificis, prolixè describunt Adelmus ad ann. 801. Poëta Saxonicus lib. IV. initio, Monachus Egoismensis p. 262. Ado Viennensis p. 218. cæterique passim ad annum dictum. Eleganter Constantinus Manasses Chronica Synopsi ad Irenem, cujus fragmentum exhibet Pithœus pag. 290. nisi quod judicium alicubi suum temerè interponit:

Ἐν τῷθεν ἀμειβόμενον τὸν κάρχαλον ὁ Λέων,
 Ἀναγορεύει κρείττορα τῆς παλαιτέρας Ῥώμης,
 Καὶ τὴν αὖτε πειρήσας, ὡς οἱ Ῥωμαίων νόμοι,
 Οὐ μὲν ἀλλὰ χρυσάμενον καὶ νόμοις Ἰσθδίων,
 Κάκχεφαλῆς μέχρ' ἐπὶ δὴν ἐλάττω τῶτον χρεῖ,
 Οὐκ οἶδα πῶς λογισμοῖς, ἢ ποταῖς ὀπινύαις.

Apparet ex his unctionem quoque à Pontifice adhibitam, quam tamen primo omnium Regum & Imperatorum post Christi nativitatem Carolo factam, Auctor Fragmenti Historici ab Urstizio producti ridicule affirmat.

Quod primò tantùm avertatus est.) Eant nunc & precariò Imperium
Carolo à Pontifice concessum clamitent Pontificii adulatòres! Clarius et-
iam Paraphraſtes Noſtri Poëta Saxo, lib. v. v. 529.

*Quod tamen invitùs papà cogente recepit,
Et multis Populì Romulèi precibus:
Quiſi conſilium præſciſſet Præſulis ante,
Tunc ſe ſubtraheret prorsus ab Eccleſià.
Deniq; ſic multis coram iuvaverat ipſe,
Quamvis illa dies valde foret celebris.
Videris hoc illi tantum cur diſplicuiſſet,
Quod mos eſt aliis Regibus appetere.*

Quæ verba eò libentius appoſui, quoniam juramenti alicujus à Carolo profecti mentionem injiciunt, quod tantopere hic urgent Gretſerus, Bellarminus, Baronius ad ann. 800. Enimverò nihil adeò absurdum eſt, quod hi homines ad præſcriptionem cauſæ ſuæ non advocent. Quò factum, ut rem ante Hildebrandina tempora prorsus ignoram, Carolino ævo adſerere non dubitarint. Certè in Poëtaſtro illo ſubſidium apparet nullum. Nam quod Eginhartus dixerat, affirmàſſe Carolum, ſe eò die Eccleſiam intraturum non fuiſſe; hic per juramentum extulit, quaſi jurejurando hoc affirmavit idem. Prolixus eſt inſigmento hoc refellendo πολυμαθὲς αὐτὸς Goldaſtus *Repl. pro Imp. cap. xvi.* Illud tamen potius crediderim profeſſionem pro defenſione Eccleſiæ ſub Hadriano factam, anno 794. cùm in Patriciatu confirmaretur Carolus; & quod ſcribit *Siſſridus Presbyter*, inter ſe Pontificem & Principes Teutonix conveniſſe, quò devictis Longobardis, imperium ad Teutonicos transferretur. Ex eo tamen neque translatio Imperii, neq; Inveſtitura Papæ tranſcribenda. Sed & hanc rem pridem diſceptarunt doctiſſimi Viri. Reinckingius lib. 1. *Reg. Sec. & Eccl. cl. 2. cap. 4.* Conſingius de Imperio Germanorum Romano, alii.

In Epistolis fratres eos appellando.) Naturale quaſi quoddam, ex æqualitate imperii, inter Magnates conſanguinitatis vinculum eſt. Unde fratrum appellatio orta, Principibus viris omni ævo uſitatiffima. Sapor Rex Perſarum literas ſuas ad Conſtantium Imp. ſic orditur: Rex Regum Sapor, *particeps ſiderum, frater Solis & Lune, Conſtantia Caſari fratri meo, ſalutem plurimam dico:* teſte Ammian. lib. xvii. p. 94. Similiter Chofroës ad Juſtinianum, apud Menandrum Protectorem lib. 1. *Hiſt. Oñ, ἀγαθὸς, εὐενοῦς, ἀειδαίμων, ἀρχαῖος, χρὸς, βασιλεὺς βασιλέων γέντιυχος, εὐσεβὴς, ἀγαθοποιὸς, γένος*

ἡ δὲ γὰρ αὐτῶν, ὅτι ἐκ Θεῶν χαρακτηρίζεται, ἰουστιανῶ ἀδελφῶ ἡμετέρῳ. In Epistola quoque Constantini M. quam refert Eusebius in eius Vitalib. iv. Sapor Persarum Rex frater appellatur. Heliodorus in *Aethiopia* etiam tale quid expressit lib. ix. extrem. ubi Rex Aethiopum Hydaspes fratrem se Persarum Regis vocat. Plura adscriberem, nisi me ab instituto revocaret eruditissimus Valesius, qui & ista ferè præcepit Annotat. ad Marcellin. l. c. pag. 139.

CAPUT XXIX.

1. **P**ost susceptum imperiale nomen, cum adverteret multa legibus populi sui deesse, (nam Franci duas habent leges, plurimis in locis * valde diversas) cogitavit quæ deerant addere, & discrepantia unire, præva quoque ac perperam prolata corrigere. † Sed in iis nihil aliud ab eo factum est, quàm quod pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit. Omnium tamen nationum, * Vulgo: quæ sub ejus * dominatu erant, jura, quæ scripta non erant, describere, ac literis mandari fecit. † Item barbara & antiquissima carmina, quibus veterum Regum actus, & bella canebantur, scripsit, memoriæque mandavit. † Inchoavit & Grammaticam patrii sermonis. † Mensibus enim juxta propriam linguam nomina imposuit, cum ante id tempus apud Francos partim Latinis, partim Barbaris nominibus * appellarentur. † Item ventos duodecim * MS. pronominibus propriis insignivit, cum prius non amplius, nunciaretur.
7. quàm vix quatuor ventorum vocabula inveniri possent. † * Mensium quidem Januariū appellavit *VVintarmanoth*; Februariū, *Hornung*; Martiū, *Lenzinmanoth*; Aprilem, *Ostarmanoth*; Majū, *VVunnemanoth*; Juniū, *Brachmanoth*; Julium, *Heuvvemanoth*; Augustū, *Armanoth*; Septembrem, * *VVurtumanoth*; Octobrem, *VVindrumanoth*; Novembrem, *VVindmanoth*; Decembrem, *Heilagmanoth*; appellavit. † Ventis verò hōc modō nomina imposuit, ut Subsolanum vocaret, *Ostronovvind*; Eurum, *Ostfundroni*; Euroaustum, *Sundostroni*; Austrum, *Sundroni*; Austroafricanum, cum,

cum, *Sundvestroni*; Africum, *Vvestfundroni*; Zephyrum;
Vvestroni; Corum, *Vvestnordroni*; Circium, *Nordvestroni*;
 Septentrionem, *Nordroni*; Aquilonem, *Nordostroni*; Vultur-
 num, *Ostnordroni*.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XXIX.

Nam Franci duas habent leges.) Insignis difficultas est, quasnam leges intellexerit Eginhartus. Nam Viri Maximi Jacobus Cujacius *lib. 1. de Feud. tit. 1.* & Franc. Hotomannus *Franco-Gall. cap. x.* duas distinctas Orientalium & Occidentalium Francorum leges commemorant, quarum altera *Salica*, quæ ad Salios; altera *Francica*, κατ' ἐξοχὴν sic dicta fuerit. At cum non explicent, quænam sit lex ista Francica, jam redit in orbem quæstio. Itaque alii Gallicis ac Germanicis populis Legem Salicam communem fuisse arbitrantur: Francicam ab hac diversam non agnoscunt. Nè autem Eginharto contrarii videantur, eum non nisi de duabus diversisque unius *Salicæ legis Editionibus* loqui ajunt. Sententiæ suæ subsidium in eo quærunt, quod dicat Eginhartus, Carolum voluisse *discrepantia unire, paucata tamen legibus addidisse*. At cum non parum diversæ hodiernum deprehendantur Editiones *Heroldinæ* ac *Pithæanæ*: neque alia additamenta, nisi *solius legis Salicæ* superent, concludunt inde duas unius ejusdemque *Salicæ legis* editiones pro duabus legibus apud Eginhartum accipiendas esse. Fateor novellæ huic expositioni suam non deesse gratiam: sed si omnia accuratius exentiamus, neque Eginharto, neque rei ipsi convenit. Etenim quantum est discrimen inter eam Editionem legis *Salicæ*, quam Basilus Johannes Heroldus, in *Germanarum Antiquitatum libris*, è Bibliothecâ Fuldensi prodidit, & alteram illam, quam Lindenbrogius, Pithæum secutus, *Collecti Legum Antiquarum* inseruit? Non certè ea diversitas est in legibus ipsis, aut titulis earundem, quam proculdubio intelligit Eginhartus, sed in voculis & periodis ut plurimum mutatis aut transpositis. Quid quod recentior illa est editio, & interpolata, quam procuravit Lindenbrogius, utpote in qua *Capitula Ludovici Pii* inserta comparent; ut sic ad eandem non detur provocatio. Tùm inusitatum & illud est à duabus editionibus ejusdem legis, & à qualicunque discrimine, diversas derivare leges. Quamobrem *Salicam* potius ac *Ripuariam*, de duabus istis Francorum legibus interpreteror. *Ripuarii* enim, ut constat, cis-Rhenani olim populi dicebantur, qui inter Rhenum, Mosam & Mosellam habitabant, *Francicæ* & ipsi originis. Hæ enim leges paulo majorem admittunt differentiam: & quanquam *Ripuariis ali-*

illis aliqua à Carolo specialiter addita esse ignoremus, perquam tamen verisimile est, leges illas Ripuarias ad normam Legis Salicæ ab eodem correctas.

Pauca capitula & ea imperfecta legibus addidit.) Meminit Sigebertus ad ann. 802. Additamenta autem illa Legi Salicæ hodiè subjecta reperiuntur, quæ tantæ auctoritatis voluit esse Carolus, ut pro lege Salicâ ipsâ tenerentur. Quemadmodum videre est ex Codicis Longobardici lib. III. tit. 31.

Omnium nationum, jura quæ scripta non erant, describere fecit.) Hinc leges Frisorum & Saxonum, Angliorum ac Verinorum, fortassis ortæ, præter additamenta ad leges Bajoaricas, Longobardicas, aliaque id genus, quæ junctim Heroldus ac Lindenbrogius edidit. Scripta autem isthæc omnia ut moris tum erat, linguâ Romanâ. Nam quod Felix Faber, Monachus Ulmenfis, *Historiæ Sævorum* lib. I. Germanicas Caroli M. leges commemorat, forte an leges Salicas, in maternâ linguam longô post Carolum intervallô, traductas; aut planè Saxonicas illas ab Eccardo Repkavv primùm Latinè compilatas, & post Germanicè versas, intelligit. Sed hæc & alia latius profequitur Conringius, elaboratissimò opere *de Orig. Juris Germ.* cap. 13. Alia quæ à Carolo sancita sunt, hinc inde collecta, Ansegisus Abbas Lobienfis in *librum III. Legum Francicarum* contulit, *libro IV.* eas leges adjungens, quas minùs perfectas edidit Carolus.

Barbara & antiquissima carmina.) Hi erant annales veterum, qui per manus quasi ad posteros traditi, apud Germanos canebantur. Cantores talium à veteribus Gallis seu Celtis, *Bardi* dicebantur. Hesychius: *Βάρδοι οἱ παρὰ Γαλάτας*. Sic enim rectè constituere hunc locum Gyraldus *Dial. I. Hist. Poët. & Vossius Artis Poët. constit. cap. 3. §. 12. p. 17.* cum vulgò legeretur *οἱ δὲ οἱ παρὰ Γαλάτας*. Clarius Athenæus lib. VI. p. 246. ex Posidonio de Celtis: *τὰ δὲ ἀκρόματα αὐτῶν εἰσὶν οἱ καλούμενοι Βάρδοι Παιναὶ δὲ εἴτι τυχόντες μετ' αὐτῶν ἐπ' αὐτὸν λέγοντες.* Similiter Ammian. lib. XV. *Bardi*, inquit, fortia Virorum Illustrum facta heroicis composita versibus, cum dulcibus lyra modulicantitarunt. *Bardi* hi ab aliis *Druides*, ab aliis *Vittodii* vocantur. Henricus Valesius annotat. ad Ammiani l. c. p. 93. nihil aliud fuisse quàm *parasitos*, seu *surras* arbitratur: quod mihi quidem planè secus videtur. Nam *Bardi* seu *Druidæ* Gallorum ejus dignitatis erant, quæ scurrili subjectioni non conveniret. Tum dignissimi quique hæc carmina componebant & memoriæ mandabant, id quod de Carolo nostro etiam prodidit *Chronicon Mindense* p. 101. Atque horum cantiones, aut ad similitudinem potius earundem factæ, etiamnum aliqua exstant *dis Meister Gesänge*; sed recentiores pleræque

pleræque, nec vel quingentos annos excedentes. Equidem non assentior Viris Doctis, qui ante seculum XIII. nihil quicquam Germanicâ linguâ editum memorant, cum extent *Symbola Ecclesiæ antiquissima*, quanquam Latinis characteribus scripta: *Lexica* etiam, (quale est *Keronis* illud à Goldasto inter scriptores Alemannicos editum) aliaque non pauca venerandæ Antiquitatis monumenta. Sanè Ludovici Pii cura memoratur circa Sacras literas in linguam *Theudiscam* Poëticè transferendas, id quod ex præfatione in librum antiquum, linguâ Saxonica scriptum, apud Andream Duchesnium *tom. 11.* colligi potest. Quare & carmina illa jam tùm scripta apparet. Adi de Bardis Cluverium *lib. 1. Germ. Antiq. cap. 24.*

Inchoavit & *Grammaticam patris Sermonis.*) Patrio sermone, hoc est Germanico, *Grammaticam* scripsisse Sigebertus ait *ad ann. 794.* & post eum aperte Auctor *Chron. Mindensis pag. 101.* Illud controversi tamen video apud Eruditos; an tempore Caroli M. characteres jam suos habuerit *Lingua Nostra*? Sanè *Gregorius Turonensis* tale quid de Chilperico doctissimo Francorum Rege commemorare videtur. Addidit, inquit, & *litteras literis nostris, id est sicut Græci habent æ, the, vuui.* Quarum characteres subscripsimus, hi sunt: O. ꝥ. Z. Π. & misit epistolas in universas Civitates regni sui, ut sic pueri docerentur, & libri antiquitus scripti, planati pumice rescriberentur. Hæc ille *lib. v. cap. XLIV. pag. 270.* Quæ si de linguâ Germanicâ, ut verisimile est, accipi debent, jam multis retrò seculis characteres linguæ suæ agnovit Germania. Cæterum quàm peritus artium fuerit Carolus, cum elogia passim illis tributa, tum diplomata, libri, epistolæ, carmina ab eo edita, luculentissimè testantur. *Alcuinus*, siue is potius *Ferius Helpericus* est, ipsum Imperatorem *Grammaticum* non veretur dicere, alludens proculdubio ad *Grammaticam* à Carolo inchoatam. Sic enim ait in ejus laudibus:

Grammatica Doctor constat præ lucidus artis. Opera autem ac monumenta Caroli præter libros de *Imaginibus*, quos ab *Alcuino* scriptos scimus, ac sub Caroli nomine tantum editos, passim celebrantur *Capitula* & *diplomata*, epistolæque complures, & inter eas eruditissima illa ad *Albinum*, de ritibus nonnullis Ecclesiasticis, quam *Wolfgangus* primum *Lazius* ante seculum & quod excurrit, luci dedit publicæ, quæque in *Bibliotheca Academiae Iulie MStæ* asservatur. Ut desinant tandem Eruditi genuinam illam Caroli epistolam in dubium vocare. Carmina quoque non pauca attribui ab aliquibus Carolo videmus. *Rolandi Epitaphium* quod passim circumfertur, Carolo adscribi solet: sed est merum commentum *Turpini*, turpissimi Fabulatoris, qui & istos versus Carolo supposuit *cap. xxv.* Majorem fidem mereri illud videtur, quo *Adriani* mortem deslevit, cujus aliquam ex *Onuphrio* pat-

phrio partem ad Caput XIX proposuimus. Ajunt Philippum Melanchthonem vehementer delectatum fuisse, isthoc Caroli versiculo, de puellâ pensum trahente, cantuque tedium solante:

Nentis fila Deus mentem coniungit Olympo. Sed omnia quæ hæcenus produxi, dubia fortassis sunt, præsertim cum Epitaphium Adriani inter opera Alcuini compareat: illud autem, quod ad Paulum Diaconum scripsisse fertur, cujusque fragmentum tandem inveni apud Leonem Mariscanum, Episcopum Hostiensem Chronici Casinens. lib. I. cap. 17. prorsus genuinum esse reor. Est autem hoc:

*Hinc celer egrediens, facili mea charta volatu,
Per sylvas, colles, valles quoque præpete cursu,
Alma Deo cari Benedicti tecta require.
Est nam certa quies fessis venientibus illuc.
Hic olus Hospitibus, piscis; hic panis abundat,
Latus amor, cultus Christi, simul omnibus horis:
Pax pia, mens humilis, pulchra & concordia fratrum.
Dic parri & sociis cunctis, salvete; valete,
Colla mei Pauli gaudento amplectere benignè:
Dicito multotiens: salve, Pater optime, salve.*

(Barbaris nominibus appellarentur.) Barbara illa nomina sunt merè Germanica, quo sensu se ipsum Barbarum hominem appellarat suprâ præfat. S. 6. Eginhartus noster. Pariter Poëta Anonymus de Heristallio, quod nomen merè Germanicum est, lib. I. v. 317.

— — — *Tempus transegit in aula,
Nomen Heristalli dederat cui Barbara lingua.*

Et sanè Alemanni vocantur Barbari dicti. Atque ita Walafridus Strabo de Vita Galli cap. VI. Barbaricam locutionem pro linguâ Alamannicâ accipit. Idem de reb. Eccl. cap. VII. Dicam secundum nostram barbariem, quæ est Theotisca. Kero etiam Monachus Sangallensis, scripsit interpretationem vocabulorum Barbaricorum, id est, Alamannicorum, quæ hodiernum superat. Plura de hac re Savaro notis ad Sidonium Apollinarem lib. IV. Epist. 16. Nomina autem illa ventorum ac mensium Germanica, pleraque ex Codice Florentino venerandam illam Antiquitatem spirantia reduxi, rejectis, quæ ex recentiori Idiomate Neuenarius ac Reuberus inseruerant.

CAP. XXX.

EXtremo vitæ tempore cum jam & morbo & senectute præ-

*MS. præ-
veniretur.
* Addit
Cod. Flor.
filium.

* To regni
deest in
MS.

te * premeretur, evocatum ad se Ludovicum * Aquita-
niæ Regem, qui solus filiorum Hildegardis supererat, con-
gregatis solenniter de toto regno Francorum primoribus,
cunctorum consilio consortem sibi totius regni, & impe-
rialis nominis hæredem constituit: Impositoque capiti
ejus diademate, Imperatorem & Augustum jussit appellari.
† Susceptum hoc est ejus consilium ab omnibus qui ade- 2.
rant, magno favore: nam divinitus ei propter * regni u-
tilitatem videbatur inspiratum. †. Auxitque majestatem 3.
ejus hoc factum, & exteris nationibus non minimum ter-
roris incussit. † Dimisso deinde in Aquitaniam filio, ipse 4.
more solito, quanquam senectute confectus, non longè à
regiâ Aquensi venatum proficiscitur: exactoque in hu-
juscemodi negotio quod reliquum erat autumnii, circa
CAL. NOVEMB. Aquisgranum revertitur. † Cumq; ibi 5.
hyemaret, mense Januario febre validâ corruptus, decu-
buit. † Qui statim, ut in febribus solebat, cibi sibi abstinèn- 6.
tiam indixit, arbitratus hâc continentiam morbum posse
depelli, vel certè mitigari. † Sed accedente ad febrem la- 7.
teris dolore, quem Græci pleuresin vocant, illoque adhuc
inediam retinente, neque corpus aliter quam rarissimo po-
tu sustentante, septimo postquam decubuit die sacrâ com-
munionem percepta, decessit, anno ætatis suæ 132. & ex
quo regnare cæperat XLVII. v. CAL. FEB. horâ diei tertiâ.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XXX.

Imperialis nominis hæredem.] Imperium Germanorum qui nunquam hæ-
reditarium fuisse dicuntur, vel ex hoc loco refutantur. Certè ex his
Eginharti verbis non aliud jam olim collegerat Leopoldus, Bambergensis
Episcopus, *libr. de jure Regis & Imperii Romanorum cap. 11.* in his: Sciendum
itaq; est, quod idem Carolus M. dum morbo & senectute gravaretur, congregatis so-
lenniter Aquisgrani Proceribus, de toto Regno Francorum, Ludovicum filium suum
Aquitanie Regem, cunctorum consilio consortem sibi totius regni & imperialis nomi-
nis Hæredem sub anno 813. constituit: impositoq; capiti ejus diademate, Imperato-
rem &

rem & Augustum appellari jussit. Quæ eadem repetit cap. 16. demonstraturus, unctionem & coronationem non esse necessariam ad imperium consequendum. Frustra igitur sunt, qui Caroli regnum non successionem & hæreditate, sed electione solâ ad posteros ejus propagatum contendunt. Etenim Regino lib. 11. *Chronicor.* & Adelmus ann. 806. partitionem regni inter filios commemorantes, testamentum Caroli ab Optimatibus Francorum *jurejurando* confirmatum asserunt.

Arbitratus hanc continentiam morbum posse depelli) Scitum est illud Hippocratis, ex cujus doctrinâ experimentum hausisse Carolum verisimile est: Inedia atq; abstinentiâ multos & magnos curari morbos.

Deceſſit anno etatis ſue LXXII.) Albert. Stadenſis anno 814. Carolus Imperator dum Aquigrani hyemaret, febre & pleureſi tactus V. Kal. Februarii hora tertiâ obiit, anno etatis 71. regni 46. ſubactæ Italia 43. ſubactæ Saxonie ann. 13. Imperii vero ann. 14. Superant verſiculi non tam ſciti, quàm curioſi, ſuper tempore mortis Caroli, apud Auctorem Chronici Mindenſis p. 107. edit. Meibom.

*Inter & athletas, quos mundi protulit ætas,
Tu Carolum reputes hominum transcendere metas.
Orbem perstringens res Carolus imperat ingens.
Post Christum CCC. D. jungas & superadde
Decem cum quatuor Carolus Rex moriebatur.*

C A P. XXXI.

1. **C**Orpus more solenni lotum & curatum, & maximo
totius populi * planctu Ecclesiæ illatum atque hu- * MS. l'ad
2. matum est. † Dubitatum est primò ubi reponi de- str.
beret, eo quod ipse vivus de hoc nihil præcepisset,
3. † Tandem omnium animis sedit nusquam eum honestiùs
tumulari posse, quàm in ea basilicâ, quam ipse propter a-
morem Dei & D. N. Jesu Christi, & ob honorem sanctæ &
& æternæ virginis genitricis, ejus proprio sumptu in eo-
4. dem vico construxit. † In hac sepultus est eadem qua de-
functus die, arcusque super tumulum deauratus cum imagi-
ne & titulo extructus; * cujus hæc ferè sunt verba: SUB
HOC CONDITORIO SITUM EST CORPUS
O 2 CARO. scriptus est

CAROLI MAGNI ATQUE ORTHODOXI
IMPERATORIS, QUI REGNUM FRANCORVM NO-
BILITER AMPLIAVIT, ET PER ANNOS XLVII.
FELICITER * TENVIT. DECESSIT SEPTVAGE-
NARIVS ANNO DOMINI DCCCXIII. * INDI-
CTIONE VII. V. CALEND. FEBRUARII.

* MS.
rexit,
* MSS.
Flor. &
Reub. In-
dict. V. Kal.
Febr. Petu-
peram,

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XXXI.

Corpus more solenni lotum & curatum.] Jam pridem funerum ritus o-
mnes Onuphrius Panvinius, Jacobus Gütherius, Johannes Meursius, Fran-
ciscus Peruccius, & qui primo loco nominandus erat Johannes Kirchmannus,
occupârunt; & in his de ablutione & uncturâ cadaverum, quæ duo, o-
mnibus ferè gentibus in usu fuisse patet. In primitivâ etiam ecclesiâ ritum
hunc à Christianis retentum ex Actor. ix 37. constare potest. Tertullianus
Apologetico cap. 42. Lator honestâ horâ, & salubri, quæ mihi & colorem & san-
guinem servet. Rigere & pallere post lavacrum mortuus possum.

In hac sepultus eadem quâ defunctus die) In hoc à veteri Romanorum
more diceßere Francorum Proceres. Illi enim cadaver lotum unctumque
septem diebus domi asservabant, visentibus ad luctum quotidie amicis, si ve-
ra sunt, quæ scribit Joh. Rosinus lib. v. Antiqu. Roman. cap. 39. Et vix fieri
potuisse arbitror, ut eodem die sepultus sit Carolus, si is ornatus funeri ad-
hibitus est, quem Monachus Egoßism. pag. 282. describit: Corpus ejus, in-
quit, aromatizatum est, & in sede aureâ sedens positum, in curvaturâ sepulcri, en-
se aureo accinctus, evangelium aureum tenens in manibus, & genibus, reclinatis hu-
meris in cathedrâ, & capite honestè erecto, ligata aurea catena ad diadema. Et in
diademat lignum sanctæ crucis positum est. Et repleverunt sepulcrum ejus aro-
matibus, pigmentis, & balsamo, & musco & thesauris multis in auro. Vestitum est
corpus ejus vestimentis Imperialibus: pera peregrinalis aurea posita est, quam Ro-
mam portare solitus erat. Sceptrum autem & scutum aureum, quod Leo Papa con-
secraverat, ante eum posita sunt dependentia, & clausum, & sigillatum est sepul-
crum ejus. Sanctis post mortem annumeratus est, & in canonem relatus à
Zacharia Papa præsentè Friderico I. Imperatore, Anno 1166. Indict. 14. te-
stibus Wernero Rolevinkio de laud. Westphalor. lib. 2. cap. 10. p. 103. itemque
Aventin. lib. iv. pag. 221.

CAP.

CAPUT XXXII.

1. **A**ppropinquantis finis complura fuere * præfagia, * MS.
ut non solum alij, sed & ipse hoc minitari sentiret. *prodigia*
2. † Per tres continuos vitæque termino proximos
annos & Solis & Lunæ creberrima defectio, ac in
sole macula quædam atricoloris septem dierum spatio vi-
3. sa. † Porticus quam inter basilicam & regiam operosâ mo-
le construxerat, die Ascensionis Domini subitâ ruinâ usq;
4. ad fundamenta collapsa. † Item pons Rheni apud Mogun-
tiacum, quem ipse per decem annos ingenti labore & ope-
re mirabili è ligno ita construxit, ut perenniter durare pos-
se videretur, ita tribus horis fortuito incendio conflagra-
vit, ut præter quod aqua tegebatur, nè una quidem * ha-
stula ex eo remaneret. * MS. *astula*
5. † Ipse quoque cum ultimam in Sa-
xoniam expeditionem contra Godefridum regem Dano-
rum ageret, quâdam die cum ante exortum solis castris e-
gressus iter agere cepisset, vidit repentè delapsam cælitis
cum ingenti lumine facem à dextra in sinistram per sere-
num aëra transcurrere; cunctisque hoc signum quid por-
tenderet mirantibus, subitò equus, cui infidebat, deorsum
capitemerso decidit, eumque tam graviter ad terram eli-
sit, ut fibula sagi ruptâ, baltheoque gladii dissipatò, à festi-
nantibus qui aderant ministris exarmatus sine adminicu-
lo levaretur. † Iaculum quoque quod tunc fortè manu
6. tenebat, ita elapsum est, ut viginti vel eò amplius pedum
spatio * procul jaceret. * MS. *longè*
7. † Accessit ad hoc creber Aquen-
sis palatii tremor, & in domibusubi conversabatur assidu-
us laquearium crepitus: tacta etiam de cælo in quam po-
stea sepultus est basilica, malumque aureum, quo tecti cul-
men erat ornatum, ictu fulminis dissipatum, & supra do-
mum Pontificis quæ basilicæ contigua erat, projectum est.
8. † Erat in eâdem basilicâ in margine coronæ, quæ inter su-
periores & inferiores arcus interiorem ædis partem ambi-
ebat

ebat, Epigramma sinopide scriptum, continens quis auctor esset ejusdem templi; cuius in extremo versu legebatur, PRINCEPS CAROLUS, notatum est à quibusdam eodem quo decessit anno, paucis ante mortem mensibus, eas qui PRINCEPS exprimebant literas ita esse deletas, ut penitus non apparerent. † Sed superiora omnia sic aut dissimulavit, aut spreuit, ac si nihil horum ad res suas quolibet modo pertineret.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XXXII.

Solis & lunæ creberrima defectio.] Fuerat hæc quondam & est apud non paucos Mathematicorum, superstitio, crebras luminarium eclipses, mortem alicujus Principis portendere. Potissimæ autem Solis ac Lunæ defectiones, quas indicat Noster, neque continuæ sunt, neque vitæ termino omnes proximæ. Nam *Adelmus* ac *Regino*, quorum alter matheseos insigniter peritus fuit, etiam minuta quæque, quæ in sole tum observata sunt, annotârunt. Itaque *Anno 807.* observat *Adelmus* ter Lunam obscuratam esse, & Solem semel, siquidem computatio instituitur ab anni proximè præcedentis Septembri ad anni dicti Septembrem. Mox *Anno 810.* Sol & Luna bis defecerunt, notante etiam *Reginone lib. 11.* & iterum *Ann 812.* Solis defectio ab *Adelmo* & *Reginone* animadversa. Sed qui hæc in præfagia trahi possunt? præsertim ab iis, qui sæpius talia in cælo fieri observârunt. Quare aut præternaturalis quædam solis fuerit oportet constitutio ab aliis non annotata, aut vulgi sententiam secutus est Noster. Nam quod *Sigebertus*, & *Albertus Stadenis* uterque ad ann 798. Solem per dies septendecim eclipsatum scribunt, ita ut naves in pelago oberrarent, fabulosum prorsus est, & nullius veteris scriptoris testimonio comprobatur. Repetit tamen eadem *Elimandus* apud Auctorem *Chronici Belgici sol. 42.* Impudentius etiam mendacium commisit *Werner. Rolvinck. fasciculo temporum at. 6. ad ann. 794.* Solem stetisse spatio trium dierum ut *Carolus* vinceret. Quod ipsum ex imperitiâ proculdubio profectum, cum legerent solem hoc aut illo tempore stetisse in certo signo, ipsi non cursûs spacia, sed quietis determinari crederent, ut exquisitè monet *Cl. Boëclerus in Carolo p. 48.*

In Sole macula quadam atrii coloris, septem dierum spacio visa) Maculam vocat, quem *Mercurium* fuisse constat sub sole visum. Αὐτίκως ejus rei Auctor annalium *Francicorum Ademarus*, seu *Adelmus* potius, neque enim
Egin-

Eginhartus est, vir Astronomiæ peritissimus ad ann. 807. *Stella Mercurii* XVI. Kal. Aprilis visa est in sole, quasi parva macula nigra, paululum superius medio centro ejusdem syderis: quæ à nobis octo dies conspecta est, sed quando primum intravit vel recessit, nubibus impediens minimè notare potuimus. Hæc ille: quæ verba paulum inflexa, proculdubio hinc exscripsit Monachus Egoismenf. pag. 269. Fabulæ enim sunt, quas Turpinus cap. 32. proponit, Solem & Lunam sex dierum spatio atro colore ante ejus mortem immutatos esse: quæ malitiosa verborum Eginharti interpretatio est. Rectius Anonymus Poëta lib. v. v. 605.

Septenis ater color est in sole diebus

Visus, lucigenam commaculans faciem.

Ad exemplum fortassis hujus prodigii quod tùm videbatur, excogitatum est alterum illud, quod fisdem verbis Monachus Egoismenf. pag. 259. & Ado Viennensis atat. 6. p. 216. memorant: Stellam, quæ Martis dicitur, eo anno in mense Julio, usque ad alium mensem Julium videri non potuisse. Coeterum de Mercurio sub Sole viso eleganter disputat Schickardus; aliquos etiam exemplis productis Keplerus de Marte captivo.

Porticus quam inter basilicam & regiam) Turpinus, seu quis alius est Rhapsodus, imitatur hæc verba medias inter fabulas cap. xxxii. Porticus, inquit, quæ inter basilicam & regiam erat, die Ascensionis Dominicæ funditus per semetipsam cecidit. Similis ruina refertur ab Adelmo ad ann. 817. quæ Imperatorem Ludovicum tantùm non oppressit. Sed prior porticus fortassis lapidea, altera illa è fragili duntaxat ac ligneâ materiâ constructa fuit.

Ne una quidem hastula ex eo remaneret) Assulam emendat Barthius lib. vi. Advers. cap. vii. quæ minutissima pars ligni est. Sic Plinius Valerianus lib. i. cap. xxxvi. tadas pingues in assulas concides, & in aceto decoques, id acetum ore continebis. Et clarius Paulinus natali vii.

— — — nos ligno extinximus ignem.

Quamq; aqua non poterat viciit brevis assula flammam.

At verò cum assulæ minutiora illa ligni sint segmenta, quæ Græcis ὀστρεῖς dicuntur, verisimile non est, tantilla fragmenta à Nostro indigitari. Malim ergo vulgatam retinere scripturam, quæ etiam apud Sigebertum ad ann. 811. & Marianum Scotum lib. iii. atat. 6. ad ann. 814. jacet. Quid quod Codex Florentinus assulam clarè præfert, quemadmodum & Poëta Saxo (ut quidem in MS. legitur) lib. v. v. 611.

Nam nisi quæ labens fluvius subtraxerat igni,

Assula nec saltē parva supersuerat.

Et sic

Et sic Radulfus Glaber lib. I. Hist. cap. 4. Alius quoque Saracenorum eorundem cultro deplanans ligni hastulam, posuit incunctanter pedem super Viri Dei codicem. Erit itaque hastula tenuis quædam ligni festuca: nam & primitivum ejus lignum aliquod accuminatum initio significasse videtur.

Exanimatus sine adminiculo levaretur.) Idem doctissimus Adversarius scriptor loco laudato excidisse voculam bellè suspicatur, & scripsisse Eginhartum: sine sui adminiculo. Tam enim atrox erat, inquit, casus ut consternatus animi & corpore velut veterno tacto, non valeret sibi ipsi Imperator adesse. Quamquam & vulgatum extra additamentum illud eundem sensum exprimere videatur. Est enim adminiculu n propriè pedamentum, quo aliquid sustinemus & quasi minamus, hoc est, ducimus.

Supra domum Pontificis] Hildebaldi arbitror Episcopi, quem familiarissimum Caroli Pontificem Theganus cap. VII. scribit. Nihil familiarius est Ecclesiasticis scriptoribus quàm Episcopos Pontifices appellare. Poëta Anonymus de Vita Caroli lib. III. v. 199.

— — — *Synodum celebrare vocatos*

Vndiq; Pontifices jam dictam fecit ad aulam.

Widekindus Monachus Hildebertum Archiepiscopum summum Pontificem appellat lib. II. annal. init. pag. 15. edit. Meibom. Extat & Curie Epitaphium Valentiniano Episcopo à Nepote positum, quod producit Bartholomæus Schobingerus addit. ad Farraginem Vadiani p. 93.

Hoc jacet in tomolo, quem flevit Rhætica Tellus,

Maxima summorum Gloria Pontificum.

CAPVT XXXIII.

Testamenta instituit, quibus filias, & ex concubinis liberos ex aliquâ parte sibi hæredes faceret: sed tardè inchoata perfici non poterant. † Divisionem tamen thesaurorum, pecuniæ, ac vestium, aliæque suppellectilis, coram amicis & ministris suis, annis tribus antequam decederet, fecit, contestatus eos, ut post obitum suum à se facta distributio per illorum suffragium rata permaneret: quicquid ex iis quæ diviserat fieri vellet, breviario comprehendit, cujus ratio ac textus talis est: † *IN NOMINE DOMINI* 3.

* Sic MS.

Flor. N. ac

R. Incipit

des.

*DEI Omnipotentis, Patris, Filii, & Spiritus sancti. * † Descriptio atque divisio, quæ facta est à gloriosissimo atque piissimo Domino, CAROLO Imperatore Augusto, anno ab incarnatione D. N. JESU CHRISTI, DCCCXI. anni*

verò

- verò regni ejus in Franciâ XLIII. & in Italiâ XXXVI. Imperii autem XI. Indictione IV. quam piâ * consideratione facere decrevit, & Domino annuente *MS. addit
 perfecit, de thesauris suis atq; pecuniâ, quæ in illa die in camerâ ejus inventa est. & prudētis
5. † In quâ illud præcipue præcavere voluit, ut non solum eleemosynarum largitio, qua solenniter apud Christianos de possessionibus eorum agitur, pro se quoque de suâ pecuniâ ordine atque ratione persiceretur, sed etiam ut hæredes sui omni ambiguitate remotâ, quid ad se pertinere deberet liquido cognoscerent, & sine lite *MS. Inter
 6. atque contentione sua * inter se competenti partitione dividere possent. † Hæc esse, F. inter
 igitur intentione atque proposito omnem substantiam atq; suppellectilem, * que sese.
 in auro & argento, gemmisq; & ornatu regio, in illo, ut dictum est, die, in camerâ * Sic clare
 ejus inveniri poterat, primo quidem trinâ divisione partitus est: deinde easdem MSS. & longè
 partes subdividendo, de duabus partibus XXI. partes fecit, & tertiam integram gè vulgaris
 7. reservavit. † Et duarum quidem partium in XXI. partes facta divisio tali ratio- melius.
8. ne consistit, ut quia in regno illius Metropolitanæ civitates XXI. esse noscuntur, unaquæque illarum partium ad unamquamque Metropolim per manus heredum & amicorum suorum eleemosyna nomine perveniat, & Archiepiscopus, qui tunc illius Ecclesiæ rector extiterit, partem quæ ad suam ecclesiâ data est suscipiens, cum suis suffraganeis partiatur, eò scilicet modò, ut pars tertia suæ ecclesiæ sit,
9. duæ partes inter suffraganeos dividantur. † Harum divisionem, quæ ex duabus *MS. Me-
 primis partibus facta sunt, & juxta * Metropolitanarum civitatum numerum tropoleorū;
 XXI. esse noscuntur, unaquæque ab altera sequestrata, semotim in suo deposito Sic etiam
 10. rio cum superscriptione civitatis ad quam perferenda erat, condita jacet. † No- paulò post.
11. mina vero Metropolitanarum civitatum, ad quas eadem eleemosyna vel largitio *MS. Faci-
 * data est, hæc sunt: Roma, Ravenna, Mediolanum, Forum Julii, Gradus, Co- enda est.
 lonia, Moguntiacum, * Vivianum, quæ & Saltzburgum, Rotomagus, Treveri, *MS. Flor.
 Senones, Vesuntium, Lugdunum, Remi, Arelatum, Vienna; Tarantasia, Ebro- Envanum,
 12. dunum, Burdigala, Turones, Bituriges. † Unius autem partis quam integram qua & Salz-
 reservari voluit, talis est ratio, ut illis duabus in supradictas divisiones distributis, burno. MS.
 & sub sigillo reconditis, hæc tertia in usu quotidiano versaretur, velut res quam Reub. In-
 nulla voti obligatione à * dominio possidentis alienatam esse constaret, & hæc vanum.
 tam diu quo ad usque vel ipse * superstes esset, vel usum ejus sibi necessarium ju- Vulgò:
 dicaret, post obitum verò suum, aut voluntariam secularium rerum * abdicatio- Domino.
 nem, eadem pars quatuor subdivisionibus secaretur: & una quidem earum supra *MS. man-
 dictis XXI. partibus adderetur: altera à filiis ac filiabus, * nepotibusque ac ne- fessat incor-
 ptibus suis assumpta, & juxta ac rationabili inter eos partitione divideretur: ter- pore.
 tia verò consueti Christianitatis more, in usum pauperum erogaretur: quarta *MS. ca-
 simili modo, nomine eleemosynæ in servorum & ancillarum usibus palatii samu- rentium.
 13. lantium sustentationem distributa veniret. † Ad hanc tertiam totius summe por- *MS. filio-
 tionem suorum, que ac filio-
 bus filiorum

tionem, quæ similiter ut cetera ex auro & argento constat, adjungi voluit omnia ex ære & ferro, aliisque metallis, vasa atque utensilia, cum armis & vestibus, aliaque preciosa aut vili ad varios usus facta suppellectile, ut sunt cortina & stragula, * tapetes, fulcra, coria, sagmata, & quicquid in camera atque vestiaria ejus eo die fuisset inventum, ut ex hoc majores illius partis divisiones fierent, & erogatio eleemosynæ ad plures pervenire posset. † Capellam, id est ecclesiasticam 12. ministerium, tam id quod ipse fecit atque congregavit, quam quod * ad eum ex paterna hereditate pervenit, ut integrum esset, neque ulla divisione scinderetur, ordinavit. † Si qua autem inveniuntur aut vasa, aut libri, aut alia ornamenta, 13. quæ liquido constaret eidem capellæ ab eo collata non fuisse, hæc qui habere vellet, dato iustæ æstimationis pretio, emeret & haberet. † Similiter & de libris, quorum 14. magnam in bibliotheca sua copiam congregavit, statuit: ut ab iis qui eos habere vellent, iusto pretio * redimerentur, pretium in pauperes * erogaretur. † 15. Inter ceteros thesauros atque pecuniam, tres mensas argenteas, & auream unam præcipuæ magnitudinis & ponderis esse constat: de quibus statuit atque decrevit, ut una ex iis, quæ forma quadrangula, descriptionem Urbis Constantinopolitana continet, inter cetera donaria, quæ ad hoc deputata sunt, Romam ad basilicam Beati Petri Apostoli deferatur: & altera quæ forma rotunda, Romana urbis effigie * insignita est, episcopo Ravennatis Ecclesiæ conferatur. † Tertiā, 16. quæ ceteris & operis pulcritudine, & ponderis gravitate multum excellit, quæ ex tribus orbibus connexa, totius mundi descriptionem subtili ac minutâ figuratione complectitur: & auream illam, quæ quarta esse dicta est, in tertis illius, & inter heredes suos atque in eleemosynam dividendæ partis augmentum esse constituit.

* MS. *Tapetes*
* *filtra*.

* Sic MSS.
Vulgò:
quod ei ex
hered. pro-
venit.

* Cod. Flor.
fuisse re-
dempti.

* MS. *ero-*
gatum.

* MS. *figu-*
rata est.

ANIMADVERSIONES AD CAP. XXXIII.

Testamenta instituit) In unversum quatuor testamenta à Carolo constituta, Goldastus opinabatur. Duo tamen extra dubium verè Carolina sunt: alterum quod refert Auctor, alterum quo de divisione regni in tres partes faciendâ egerat; quod ipsum ad Leonem Papam, ut suâ manu subscriberet, à Carolo per Eginhartum missum est, testibus Adelmo ad ann. 806. & Monacho Egoismensi pag. 268. qui postremus testamentum illud nobis servavit in vitâ ejus pag. 283.

Nomina verò Metropoliticarum Civitatum) Scriptus Codex Metropolitico-rum corruptè legit, quo pro reponendum Metropolean. Nomina autem Civitatum Archiepiscopaliū ex Eginharto describit Marianus Scotus, lib.

111. Anno 817. & accuratius, Albericus apud Collectorem Chronici Belgici fol. 46. in hunc modum: Roma, Ravenna, Mediolanum, Forum Iulii (quæ & Aquilegia dicitur,) Gradus in Venetiis, Moguntia, Iuvanium in Bavaria [quæ & Salzburg.] Colonia, Treviris, Remis, Senonis, Vienna, Lugdunum, Bisantium, Rothomagus, Arelate, Tharentesia, Ebredunum, Burgdegala, Thurorum, Bithurium.

Cortina & stragula) Horum verborum ut & sequentium explicationem illustrem adjicit Ulpianus lib. XLIV. ad Sabinum l. 25. D. de aur. & arg. Paulò post è Cod. Flor. reponendum: tapetia, filtra. Potius enim hoc malim, quàm vel vulgatū, *fulcra*, vel *phrygia*, quæ vocant acu picta tapetia, quod placuit Barth. lib. VI. *Adversar.* c. 7. Filtrum est stragulum quoddam sem tapes, quì propriè equis insternitur. Leges Bojor. tit. 2. cap. 6. §. 1. *Capistrum*, *frenum*, *filtrum*. Deinde pro quolibet tapetio, ex filis, vel pilis animalium confecto accipitur. Haithonus Armenus, Hist. Orient. cap. 16. *Extendentes quoddam filtrum nigerrimum super terram, desuper sedere fecerunt Changium.*

Capellam) Rectè Auctor per ministerium ecclesiasticum exponit, quemadmodum & Ekkehardus Junior in casibus cap. 1. aliquoties usurpat. Diversa cæteroquin vocis est significatio. Nunc enim domicilium Scribarum notat, ut apud Monachum Sangellensem lib. 1. cap. 4. De pauperibus supra dictis, quendam optimum dictatorem & scriptorem in capellam suam assumpsit. Unde & Capellani Scribæ Secretarii que dicti sunt, & Eginhartus noster in Chronico Syrtz ahensi, Archicapellanus dicitur, hoc est Cancellarius vel Princeps Scribarum. Nunc minutiùs aliquod sanum, seu *Oratorium* templo grandi adjungi solitum designat, id quod videre est ex Joh. Sarisberienfis Epist. 4. Hincmarus Clero & plebi Tornacens. De capellis antiquitus subiectis Ecclesiis, non aequalem sicut de principalibus Ecclesiis collationem exigat. Quanquam templa etiam majora, hoc nomine indifferenter veniant: Et quod magis est splendida illa basilica Aquisgranensis, Capella appellatur, ab Adelmo Annal. Francic. ad ann. 828. De nomine eruditè disputant Casp. Barthius *Advers.* lib. XIV. cap. 11. & Petrus à Beek in *Aquiagrano*.

Similiter & de libris, quorum magnam in Bibliothecâ suâ copiam congregavit.) Celeberrima tùm temporis fuit Bibliotheca illa Carolina, optimis libris citra dubium referta, quâ de Guilhelmus Paradinus *Histor. Lugdunens.* Gallicè scripta & edita Lugduni 1573. lib. 11. cap. 106. scribit, in Abbatia Insulæ Barbaræ fuisse Bibliothecam Caroli M. eamque instructissimam: ex qua *Poëmata Ausonii*, nunquam antea visa, producta ab Antonio Albeino, Archiepiscopo Lugdunensi, & Abbate illius monasterii: Illius

Bibliotheca Præfectos fuisse, primò Agobardum, deinde Leydradum: Prodiisse etiam ex illà Bibliothecà Pontium Diaconum de Vitâ Cypriani. Hæc ille; cujus indicinam mihi fecit H. Meibomius, Vir Eruditissimus.

CAPVT XXXIV.

Hanc constitutionem atque ordinationem coram 1. episcopis, abbatibus, comitibusque, qui tunc præ-
sentes esse potuerunt, quorumque hic nomina
scripta sunt, fecit atque constituit. † Episcopi: Hil- 2.
deboldus, Richolfus, * Arn, Wolfarius, Bernoinus, Laidra-
dus, Joannes, Theodulfus, Iesse, Hetto, Waltgaudus. † Ab- 3.
bates: Fridogifus, Adalungus, Engilbertus, Irmino. † Co- 4.
mites: Walach, Meginher, * Othulfus, Stephanus, * Unru-
chus, Burchartus, Meginhartus, Hatto, Richvvinus, Eddo,
* Erchangarius, Gerholtus, Bero, Hildegern, Rhoculfus.
† Hæc omnia filius ejus Ludovicus, qui divina ei jussione 5.
successit, inspecto eodem Breviario, quam celerrimè po-
terat, * post ejus obitum summâ devotione adimplere
curavit.

*MS. Arn.

*Cod. Flor.

*Oculus.

*MS. Reub.

*Unruochus.

*MS. Ar.

*Erchangarius.

*MS. Flor.

*Post obitum

*curavit.

ANIMADVERSIONES

AD CAP. XXXIV.

Hildeboldus) Non tangam hîc, quæ summis Viris Mallinckrotio de Archicancellariis pag. 9. & Conringio ad Epist. ix. Leonis p. 79. norata sunt: Illa saltem quæ præterea legere memini additurus. Sic autem de eo ex Chronicis Pontificum Colonienfium, Auctor Chronici Belgici Pistoriani fol. 50. Venerabilis Pater Hildeboldus, decimus nonus Archiepiscopus Colonienfis ecclesie, sedit sub Carolo M. & ejus Filio Ludovico Pio Imperatoribus. Qui eundem Ludovicum unxit in Regem Romanorum, & sedit annis 34. Hildeboldum appellant capitula Caroli M. & Ludovici Pii lib. 11. cap. 25. itemque Rembertus in vitâ S. Ansharii cap. 7. p. 180: cujus tamen Paraphraſtes Gualdo Monachus Corbejenfis, primùm à Lambecio è ſitu erutus cap. 20. v. 13. p. 262. verum no-
men,

men, cum Eginharto retinuit. *Sacri palatii Capellanus* vocatur in subscriptione *Diplomatis super fundatione Ecclesie Bremensis* apud Albert. Stadensem ad ann. 788. p. 84.

Nicholfus) Archiepiscopus Moguntinus, Lulli successor, cujus præter Lambertum Schaffnaburgensem meminere Annales Fuldenses ad ann. 786. & Marianus Scotus ann. 787.

Ann.) Salisburgensis hic fuit Episcopus, quem Thasilo Dux Bajoariorum ad Adrianum Papam Legatum misit, obnixè rogans, idem Mediator ut esset. Inter se & Carolum pacis fideique Sequester; quæ verba sunt Poëtæ Saxonicilib. 11. v. 280 nisi quod in MS. *Amus* facili lapsu àvñ 78° *Arnus* scriptum sit. Retinuit autem is ut ferè solet, verba Adelmi ad ann. 787. Idem hic est, qui tempore Caroli M. indicem conscripsit eorum, quæ ad ecclesiam Salisburgensem per Duces Bavariæ accessere. Extat hodiè *Indiculus* è MS. editus ab Henrico Canisio tom. 11. *Antiquitat.*

Volfarius) Hic successit Tilpino auctoritate Caroli M. juxta Frodoardum lib. 11. cap. 18. Alius ab eo fortassis est Episcopus Viennensis, cujus meminit Ado et. 6. p. 215.

Laidradus] Episcopus Lugdunensis, qui & *Ledradus* dicitur, cujus elegans extat *Epistola ad Carolum M.* in quâ se ab eodem in Episcopatu constitutum profitetur. Edidit primùm cum Agobardo ejus Successore *Papirius Massonus* 1605. Hominem seculari dignitati intentissimum & honori Reipublicæ utilem vocat Ado Viennensis et. 6. p. 215.

Theodulfus) Episcopus Aurelianensis, cujus carmina de Carolo, liberis, & aulicis ejus valdè memorabilia, Andreas du Chesne in tomum 11. rerum Francicarum retulit. Annales etiam Caroli M. & Ludovici Pii inter alia scripsisse ait Arnoldus Wion in Lign. Vitæ, de quo tamen dubitat Vossius de *Hist. Latinis* lib. 111. cap. 4. Deprehensum in conjunctione contra Ludovicum imperatorem, depositum & carceri mancipatum Theganus cap. 22. refert, & meminit Adelmus ad ann. 817. Missionem tamen ex carcere ab eodem Imperatore obtinuit, versiculis elegantibus, qui hodiernum in Ecclesiâ celebrantur. Mentionem ejus rei inter alios facit Sigebertus ad ann. 843.

Iesse) Episcopus Ambianensis, Caroli quondam ad Irenem Imperatricem legatus, ut est apud auctores annalium Nuenarii ac Pithoci ad ann. 802. Extat quoque mentio in *epistola* v. Leonis Papæ.

Heito) Reuberus in MS. reperit *Heito*: Excerpta Codicis Florentini *Hierto*. Alii *Hattonem* vel *Haidonem* appellant. Fuit autem Episcopus Basilienfis,

Basileensis, cujus opera in Legatione ad Nicephorum Imperatorem, eodem annò, quò testamentum hoc conditum, usus est Carolus, testibus Monacho Egolismensi p. 277. Reginone, & Annal. Fuldensibus ad ann. 811. Occasione legationis suæ *Itinerarium* contexuit, quo iter à se Constantino-
polin susceptum exposuit. Tradidisse quoque creditur *Visiones S. Vvettini Monachi*, quas *Vvalefridus Strabus* carmine reddidit, teste Goldasto, tom. II. rer. Alamann. part. I. p. 9. Tandem ætate gravis, vitam privatam Episcopatu anteposuit, ad monasterium Augiæ Majoris reversus. Obiit anno 836. ut notavit Joh. Stumphius lib. XII. cap. 23. & ex eo Vossius de *Historiis Latinis* lib. II. cap. 31.

Fridogisus) Fortassis est Abbasille, qui cùm acriter super quibusdam Ecclesiæ dogmatibus disputat Agobardus, in eâ *epistolâ* quæ extat operum ejus p. 157. Archi-Capellanus Ludovici Imp. fuisse probat Bernhard. à Mallinkrot, de *Cancellar.* pag. 13.

Engelbertus) Dilectum Carolo Abbatem vocat Egolism. p. 257. per quem magna pars thesauri Avarici ad limina Apostolorum missa est. Etiam *generum Caroli* facit Nichardus lib. IV. Abbatem fuisse *Monasterii in Centulo* ex Alcuini *Epist.* 51. quam ad eum direxit, apparet.

Vvalach) Inter Proceres Francorum memoratur à Reginone ann. 811. filium *Bernhardi* facit *Adelmus* eodem anno. *Meginharii* Comititis mentio habetur apud eundem *Adelmum* ad ann. 817. Burchardus item foederi Danico interfuisse fertur, Auctoribus iisdem annalibus ad ann. 811.

Cæteros quamvis præcipuæ nobilitatis, fama
recondit obscura.

F I N I S.

Errata.

Pag. 3. lin. 32. pro tom. II. leg. tom. I. pag. 5. lin. 11. pro ann. 926. leg. 826. Mox lin. 16. pro 714. leg. 814. pag. 13. lin. 15. pro 117. leg. 17. pag. 16. lin. 28. pro aliquod, leg. aliquot. pag. 57. lin. 27. pro contra quem pugnavit. leg. cujus contra fratrem pugn. pag. 90. lin. 25. pro his: qui procul dubio ante oculos habuit Poëtam Saxonem. lege: quem procul dubio ante oculos habuit Poëta Saxo.

Exemplum
H. J. m. s.
Historia Ecl.
Chronica
M. J. m. s.

Th
4890